

TiHK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

GEZİ PARKI OLAYLARI RAPORU

30.10.2014

TiHK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

GEZİ PARKI OLAYLARI RAPORU

30.10.2014

GEZİ PARKI OLAYLARI RAPORU

RAPOR NO : 2014/03

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	4
RAPORUN HAZIRLANMASI VE KABULÜ SÜRECİNE İLİŞKİN AÇIKLAMA.....	5
GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM: KURUM ve KURULUŞLARDAN ELDE EDİLEN BİLGİ VE BELGELER	11
A. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIYLA YAPILAN GÖRÜŞMELER	11
1. İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi	11
2. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi İstanbul Grubu	12
3. İstanbul Barosu.....	13
4. MAZLUMDER İstanbul Şubesi.....	13
5. İstanbul Tabip Odası	14
6. Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği	14
7. Helsinki Yurttaşlar Derneği	15
8. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı.....	15
9. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği.....	15
B. KURUMA ULAŞAN BELGELER	16
1. İçişleri Bakanlığı İle Yazışmalar	16
2. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İle Yazışmalar	24
3. İstanbul Tabip Odası İle Yazışmalar.....	25
4. Türk Tabipleri Birliği İle Yazışmalar	25
5. Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi İle Yazışmalar	26
6. İstanbul Barosu İle Yazışmalar	26
7. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu İle Yazışmalar	28
8. Sağlık Bakanlığı İle Yazışmalar.....	28
9. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi İle Yazışmalar	29
İKİNCİ BÖLÜM: GEZİ PARKI OLAYLARININ İFADE VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ İLE YAŞAM HAKKI, İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	31
A. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	31
1. Genel Olarak İfade Özgürlüğü ve Kapsamı	31
2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında İfade Özgürlüğü	34
B. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI	38
1. Genel Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kapsamı.....	38
2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında Toplanma Özgürlüğü.....	41
C. YAŞAM HAKKI	49
1. Genel Olarak Yaşam Hakkı ve Kapsamı	49
2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında Yaşam Hakkı.....	53
D. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI	69
1. Genel Olarak İşkence ve Kötü Muamele Yasağı ve Kapsamı	69
2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında İşkence ve Kötü Muamele Yasağı	72
SONUÇ VE ÖNERİLER	81
A. İfade Özgürlüğüne İlişkin Öneriler	81
B. Toplanma Özgürlüğüne İlişkin Öneriler	81
C. Yaşam Hakkına İlişkin Öneriler	82
D. İşkence ve Kötü Muamele Yasağına İlişkin Öneriler	83
E. Etkin Soruşturma Yürütülmesine İlişkin Öneriler	84
F. Kolluk Görevlilerine İlişkin Öneriler.....	85
EK-1: TAKSİM MEYDANI VE GEZİ PARKINA İLİŞKİN İMAR DEĞİŞİKLİKLERİ	87
EK-2: GEZİ PARKI OLAYLARI KRONOLOJİSİ	90
KAYNAKÇA	95

KISALTMALAR

AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CPT	: European Committee for the Prevention of Torture (<i>Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi</i>)
DİSK	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
HYD	: Helsinki Yurttaşlar Derneği
İHD	: İnsan Hakları Derneği
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği
OC	: Oleoresin Capsicum
ODIHR	: Office for Democratic Institutions and Human Rights (<i>Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi</i>)
OPCAT	: Optional Protocol to the Convention Against Torture (<i>İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İhtiyari Protokol</i>)
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TGS	: Türkiye Gazeteciler Sendikası
TİHK	: Türkiye İnsan Hakları Kurumu
TİHV	: Türkiye İnsan Hakları Vakfı
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TOMA	: Toplumsal Olaylara Müdahale Aracı
TOHAV	: Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TTB	: Türk Tabipleri Birliği
UAÖ	: Uluslararası Af Örgütü

RAPORUN HAZIRLANMASI VE KABULÜ SÜRECİNE İLİŞKİN AÇIKLAMA

Kamuoyunda “Gezi Parkı Olayları” olarak adlandırılan toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında yaşandığı iddia edilen insan hakları ihlalleri hakkında Türkiye İnsan Hakları Kurumu tarafından inceleme ve araştırma yapılmasına İnsan Hakları Kurulu’nun 10.06.2013 tarihli, 2013/8 sayılı toplantısında karar verilmiştir.

Bu karar doğrultusunda gerekli çalışmalar yürütülmüş ve hazırlanan rapor taslağı İnsan Hakları Kurulunun müteakip toplantılarında, Başkan Hikmet TÜLEN ile Kurul üyeleri Abdurrahman EREN, Fatma BENLİ, İrfan GÜVEN, Levent KORKUT, Nihat BULUT, Ömer Cihad VARDAN, Selamet İLDAY, Serap YAZICI, Yılmaz ENSAROĞLU ve Yusuf Şevki HAKYEMEZ’in katılımlarıyla görüşülmüştür. 30.10.2014 tarihli, 2014/28 sayılı Kurul toplantısında ise Gezi Parkı Olayları Raporu son kez görüşülmüş ve nihai hali belirlenen raporun yayınlanması kararlaştırılmıştır.

Bu süreçte, Serap YAZICI’nın Kurul üyeliği görevi 22.09.2014 tarihinde, Ömer Cihad VARDAN’ın Kurul üyeliği görevi ise 20.10.2014 tarihinde sona erdiğinden adı geçen Kurul üyeleri, 30.10.2014 tarihli Kurul toplantısına katılmamışlardır. Bu nedenle adı geçen Kurul üyelerinin Raporun nihai haline ilişkin çekinceleri mahfuzdur.

GİRİŞ

“Gezi Parkı Olayları”, İstanbul Taksim Meydanı’nda bulunan Gezi Parkı’nda yapılmak istenen çevre düzenlemelerine karşı başlamış ve Türkiye’nin birçok iline yayılmış toplantı ve gösteri yürüyüşleridir. Gezi Parkı Olayları, siyasal ve toplumsal bakımdan Türkiye tarihinde iz bırakabilecek bir süreci ifade etmektedir. Gezi Parkı Olayları, Taksim Meydanı düzenlemesinin bir sonucu olarak 27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin Gezi Parkına girmesiyle başlamış, Haziran-Temmuz aylarında yoğunlaşarak ülkenin tamamına yayılmıştır. İçişleri Bakanlığının verilerine göre 28 Mayıs – 6 Eylül 2013 tarihleri arasında 80 ilde Gezi Parkı Olayları çerçevesinde 5532 eylem/etkinlik gerçekleştirilmiş, bu eylem ve etkinliklere 3.611.208 kişi katılmıştır. Günlerce süren ve yüzlerce toplantı ve gösteri yürüyüşünün gerçekleştirildiği eylemler Türkiye’yi derinden etkilemiştir.

Söz konusu eylem/etkinlikler sırasında kolluk görevlilerinin ve kamu gücünü kullanan diğer yetkililerin müdahaleleri nedeniyle insan hakkı ihlali iddiaları gündeme gelmiştir. Türkiye İnsan Hakları Kurumu, meydana gelen insan hakkı ihlali iddiaları bakımından önemi haiz olaylar zincirini ele alarak, rapor hazırlama kararı almıştır.

Gezi Parkı Olayları, Türkiye’de sadece bir toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak değil, siyasal ve sosyo-ekonomik açılardan değerlendirilmekte ve çeşitli yönlerden tartışılmaktadır. Olayların, çevreci bir saikle başladığını, bireylerin, yaşadıkları çevreye ilişkin kararların kendilerine sorulması talebini ortaya koyduklarını ifade edenler olduğu gibi, yerleri değiştirilen ağaçların bahane olarak kullanıldığını, hareketin iktidara karşı yurtdışı destekli bir kalkışma olduğunu belirtenler ve polisin sert müdahalesini Başbakanlık binasının ele geçirilmeye çalışılması, kamu ve özel kişilerin mallarına zarar verilmesi ile ilişkilendirenler de mevcuttur. Bazı çevrelere göre ise Gezi Parkı Olayları, toplumun türdeş olmayan geniş bir kesiminin, hükümet politikalarına karşı, kendi hayat tarzlarını koruma yönündeki tepkilerinin bir ifadesidir. Gezi Parkı’nın korunması, bu tepkilerin ortaya konmasına vesile olmuştur.

Gezi Parkı Olaylarını tüm yönleriyle irdelemek Kurumun görev sınırlarını ve raporun kapsamını aşmaktadır. Gezi Parkı Olaylarının çıkışının ve tüm ülkeye yayılmasının sebepleri ile göstericileri harekete geçiren saikler ya da göstericilerin yol açtığı iddia edilen hak ihlallerinin incelenmesi, Türkiye İnsan Hakları Kurumunun görevi kapsamında değildir. Gezi Parkı Olayları sürecinde, göstericilerin şiddete başvurduğu, kamuya ve özel kişilere ait mallara zarar verdiği, üçüncü kişilerin haklarını ihlal ettiği, kamu görevlilerine yönelik yasa dışı eylemlerde bulunduğu iddialarını soruşturmak ve faileri hakkında gerekli tedbirleri almak devlet organlarının yükümlülükleri arasındadır.

Kurumun görevi ise, olağan veya olağanüstü her koşulda insan haklarının evrensel standartlarına uyulmasını temin etmek olduğundan, rapor, kamu gücünü kullananların müdahalelerinin hukukun sınırları içinde kalıp kalmadığının incelenmesi ile sınırlı tutulmuştur. Rapor nihai olarak, iddia edilen ihlallerin etkin bir şekilde soruşturulmasına ve böylece benzer olayların vuku bulması durumunda olası hak ihlallerinin önlenmesine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

Kurumun karar organı olan İnsan Hakları Kurulu'nun 10.06.2013 günlü toplantısında, kamuoyunda Gezi Parkı Olayları olarak adlandırılan eylemler sırasında yaşandığı iddia edilen insan hakları ihlalleri hakkında Kurum tarafından inceleme ve araştırma yapılmasına karar verilmiştir¹. Bu karar doğrultusunda, Kurum'da görevli bulunan Yargıtay tetkik hâkimi Muzaffer ŞAKAR ve Danıştay tetkik hâkimi Nazım Taha KOÇAK gerekli çalışmaları yürütmüşlerdir².

Bu doğrultuda, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, İstanbul Tabip Odası Genel Sekreterliği, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanlığı ve Türk Tabipleri Birliği Genel Sekreterliği ile yazışmalar yapılmıştır.

İnsan Hakları Kurulu üyeleri, Temmuz 2013/Ekim 2013 tarihleri arasında, İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi İstanbul Grubu, İstanbul Barosu, MAZ-LUMDER İstanbul Şubesi, İstanbul Tabip Odası, Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı'nı ziyaret ederek bu kuruluşların "Gezi Parkı Olaylarına" ilişkin görüş ve bilgilerine başvurmuştur.

Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumlarının, uluslararası kuruluşların Gezi Parkı Olaylarına ilişkin rapor ve açıklamaları incelenmiştir.

1 30.06.2012 tarih ve 28339 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6332 sayılı Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kanunu ile kurulan Türkiye İnsan Hakları Kurumu, insan haklarının korunmasına, geliştirilmesine ve ihlallerin önlenmesine yönelik çalışmalar yapmak; işkence ve kötü muamele ile mücadele etmek; şikâyet ve başvuruları incelemek ve bunların sonuçlarını takip etmek; sorunların çözüme kavuşturulması doğrultusunda girişimlerde bulunmak; bu amaçla eğitim faaliyetlerini yürütmek; insan hakları alanındaki gelişmeleri izlemek ve değerlendirmek amacıyla araştırma ve incelemeler yapmakla görevli ve yetkili kılınmıştır.

2 Raporun araştırma, bilgi ve belge toplama aşaması Muzaffer ŞAKAR ve Nazım Taha KOÇAK tarafından gerçekleştirilmiş; Muzaffer ŞAKAR'ın koordinatörlüğünde Nazım Taha KOÇAK ile birlikte yazılan rapor taslağına Kurul üyeleri tarafından son şekli verilmiştir.

İşbu rapor, kurum ve kuruluşlardan elde edilen bilgi ve belgeler, sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmeler, ulusal ve uluslararası kuruluşlarca hazırlanan raporlar, kamuoyuna, basın-yayın kuruluşlarına yansıyan bilgi, belge ve görüntüler çerçevesinde, Gezi Parkı Olayları olarak adlandırılan sürecin insan hakkı ihlalleri yönünden incelenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Ulusal mevzuat ve tarafı olduğumuz uluslararası düzenlemelerle teminat altına alınan temel hak ve özgürlüklerin tamamının Gezi Parkı Olayları çerçevesinde ele alınması, raporun sınırlarını aşacak niteliktedir. Gezi Parkı Olayları kapsamında meydana gelen toplantı ve gösterilerin bütünüyle ele alınması ve insan hakkı ihlali iddialarının tümünün tetkik edilmesine fiilen imkân bulunmamaktadır. Bu nedenle rapor içerisinde, Gezi Parkı Olayları kapsamında ihlal edildiği değerlendirilen insan haklarına ilişkin kapsamlı bir açıklama yapılması veya tüm olayların tüketilmesi amaçlanmamıştır. Gezi Parkı Olayları olarak isimlendirilen süreçte ihlal edildiği iddia edilen insan haklarına ilişkin genel bir çerçeve oluşturularak, meydana gelen insan hakkı ihlalleri bazı örnekler üzerinden incelenmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere Gezi Parkı Olaylarının ve bu olaylar sırasında gündeme gelen insan hakkı ihlali iddialarının tamamının ele alınması mümkün olmadığı gibi Kurumun teknik ve personel donanımı iddia sahiplerinin, tanıkların dinlenmesine, yüzlerce saat görüntü kaydının incelenmesine imkân vermemektedir. Gezi olayları bağlamında kamuoyunda tartışılan insan hakkı ihlali iddialarının neredeyse tamamı yargılamaya konu olmuştur. Kurumun, adli mercilerle eş zamanlı olarak araştırma ve inceleme yapması, olaylara ilişkin tüm delilleri toplamaya kalkışması kapasitesini aşacağı gibi görev sınırlarının dışına çıkmasına ve bir yargılama mercii hüviyetine sokulmasına yol açacaktır. Olaylara ilişkin delillerin kısmen toplanması halinde ise yapılan tespitler ve ulaşılan sonuçlar eksik olacaktır. Ayrıca, böyle bir durumda rapor, ancak bir veya birkaç olaya hasredilebilecektir ki bu halde de meydana gelen olayların kapsamı düşünüldüğünde rapor oldukça sınırlı bir kapsama sahip olacaktır. Bu nedenle rapor hazırlanırken somut olaylar üzerinden derinlemesine araştırma ve inceleme yapılması yöntemi tercih edilmemiştir. Raporda nihai olarak, benzer olaylarda hak ihlallerinin önüne geçilmesi, bu konudaki uluslararası standartlara uyulması amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara bazı tavsiye ve önerilerde bulunulması hedeflenmiştir.

Raporun Birinci Bölümünde, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarından alınan belgeler, İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin sivil toplum kuruluşlarına yaptığı ziyaretlerdeki tespitleri ve Gezi olayları sonrasında başlatılan idari soruşturmalar değerlendirilmiştir. İkinci Bölümde, ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, işkence ve kötü muamelede bulunma yasağı ve yaşam hakkı incelenmiştir. Sonuç Bölümünde ise Kurumun tespitleriyle, bu tespitler doğrultusunda yasal ve idari yönden alınması gereken tedbirlere yer verilmiştir.

Rapor, Gezi Parkı Olayları sürecinde öne çıkan, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ile sınırlı tutulmuştur. Diğer haklarla ilgili açıklamalara ancak zorunlu olduğu ölçüde yer verilmiştir.

Gezi Parkı, İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde, Taksim Meydanı'nın kuzeydoğusunda Cumhuriyet, Asker Ocağı ve Mete caddeleri arasında konumlanan bir şehir parkıdır. Gezi Parkının bu ismi alması

ve söz konusu mekânda gerçekleşen değişimler, Gezi Parkı Olayları vesilesiyle gündeme gelmiş, konuya ilişkin birçok açıklama yapılmış, tartışma yürütülmüştür. Gezi Parkının tarihçesi, raporun öncelikleri arasında yer almadığından ana metinde Taksim Meydanı ve Gezi Parkının Cumhuriyet öncesi döneme uzanan geçmişine yer verilmemiştir. Ancak Rapor Ek'inde, çalışmanın amaçları doğrultusunda son yirmi yıllık süreçte gerçekleşen hukuksal düzenlemeler üzerinde durulmuştur³. Ayrıca, Taksim Meydanı ve Gezi Parkına ilişkin süreçte yaşanan olayların daha iyi anlaşılabilmesi için olayların kısa bir kronolojisine yer verilmiştir.⁴

3 Bkz. EK-1

4 Bkz. EK-2

BİRİNCİ BÖLÜM: KURUM ve KURULUŞLARDAN ELDE EDİLEN BİLGİ VE BELGELER

Gezi Parkı sürecinde meydana gelen olayların tespiti ve değerlendirilmesi amacıyla İnsan Hakları Kurulu üyeleri tarafından çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarına yazı yazılarak bilgi ve belge talep edilmiştir. Aşağıdaki bölümde, Kurul üyeleri tarafından gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin notlar ile kurum ve kuruluşlarca TİHK'ya iletilen bilgi ve belgelere yer verilmiştir.

A. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARIYLA YAPILAN GÖRÜŞMELER

İnsan Hakları Kurulu üyeleri, Temmuz/Ekim 2013 tarihleri arasında, **İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi İstanbul Grubu, İstanbul Barosu, MAZLUMDER İstanbul Şubesi, İstanbul Tabip Odası, Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği, Helsinki Yurttaşlar Derneği, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği**ni ziyaret ederek⁵, ilgili kuruluşların Gezi olaylarına ilişkin görüş ve bilgilerini almışlardır. Yüz yüze yapılan görüşmeler neticesinde genel olarak aşağıdaki tespitler yapılmıştır⁶.

1. İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi

İnsan Hakları Derneği (İHD) yetkilileri, 16 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; Gezi olayları sırasında sürekli gaz ortamı içerisinde bulduklarını, biber gazının yoğun kullanımının Gezi Parkı Olaylarından önce başladığını, AİHM'nin mahkûmiyet kararına rağmen yoğun gaz kullanımının devam ettiğini, bir araya gelen herkese biber gazı sıkıldığını, gaz kullanımında tam bir keyfilik yaşandığını, gazdan sadece insanların değil diğer canlıların da etkilendiğini ifade etmişlerdir. İHD temsilcileri, yaşanan olaylar üzerine İstanbul Valisi'nden randevu istendiğini, başlangıçta

5 Taksim Dayanışması Platformunun sekretaryasını yürüten TMMOB'a randevu almak üzere iki kez başvurulmasına rağmen sonuç alınmadığı için görüşme gerçekleştirilememiştir.

6 İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi ve Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi İstanbul Grubu ziyareti, TİHK Kurul üyeleri Levent Korkut, Fatma Benli, Nihat Bulut, Abdurrahman Eren'in katılımı; İstanbul Barosu, MAZLUMDER İstanbul Şubesi, İstanbul Tabip Odası, Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği ve Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) ziyareti, TİHK Kurul üyeleri Levent Korkut, Fatma Benli, Nihat Bulut'un katılımı; Helsinki Yurttaşlar Derneği, Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı ziyareti TİHK Kurul üyeleri Levent Korkut, Fatma Benli'nin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

talebin kabul edilmediğini, sonradan ölüm olaylarının gerçekleşmesi üzerine randevu isteğinin kabul edildiğini belirtmişlerdir. Sokakları dolduran biber gazı kapsüllerinin yoğun gaz kullanımının göstergelerinden biri olduğu, bazı gaz fişeklerinin üzerlerinde yazılan tarihlerden son kullanma tarihlerinin geçtiğinin anlaşıldığı, biber gazının yoğun kullanımının yanı sıra biber gazı fişeklerinin göstericiler doğrudan hedef alınarak fırlatıldığı, kaçış yolları kapatılan kalabalığa biber gazı atıldığı, kolluk görevlilerinin müdahale öncesi yeterli uyarı yapmadığı, göstericilere dağılmaları için süre tanınmadığı, biber gazının keyfi kullanımının, evlere biber gazı atılmasının kitleleri sokağa çektiği, haksız polis şiddetinin kişileri de şiddete yönlendirdiği dile getirilmiştir.

Polisin kötü muamelesinin biber gazıyla sınırlı olmadığı, gözaltına alınanlara, polis otolarında, otopark girişlerinde işkence yapıldığı, kötü muamelede bulunduğu iddia edilmiştir. İHD çalışanlarının Taksim yakınındaki binadan dışarıya çıkamadıkları, bina içerisinde hastalar olduğu belirtilerek gaz sıkılmamasını talep eden Avukat Ahmet Cihan'ın ayağının kırıldığı, Berkin Elvan ve Lobna Allami'nin ağır yaralı olduğu, biber gazı kapsülüyle başından yaralanan Hasan K. taburcu olurken Lobna ve Berkin'in tedavilerinin devam ettiği, özellikle Berkin'in durumunun kritik olduğu, 22 yaşındaki Hülya A.'nin, gözüne isabet eden gaz fişegi nedeniyle gözünü kaybettiği beyan edilmiştir. Polis şiddetinin durdurulması, siyasi iktidarın, polisin hukuksuz eylemlerini tasvip etmediğini açıkça ifade etmesi, cezasızlığı destekleyen dilin terk edilmesi, haksız uygulamaların etkin bir şekilde soruşturulması ve adil bir yargılama yapılması, biber gazının kullanımının yeniden gözden geçirilmesi, zararlarının ve yan etkilerinin ele alınması talep edilmiştir.

2. Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi İstanbul Grubu

Uluslararası Af Örgütü yetkilileriyle 16 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; Taksim ve çevresinin yoğun gaza maruz kaldığı, bu bölgeye giriş çıkışın oldukça sorunlu olduğu, toplu taşıma seferlerinin iptal edildiği, insanların saatlerce binalarda mahsur kaldığı, çevrede bulunan okulların, hastanelerin gazdan yoğun olarak etkilendiği, hastanelere ulaşmanın, gaz ortamından kurtulmanın güçlükle gerçekleştiği, sadece sokaklardaki insanların değil evlerinde bulunan insanların da gazdan etkilendiği, yaşlı ve hastaların risk altında olduğu ifade edilmiştir.

Biber gazının keyfi bir şekilde kullanıldığı, biber gazı kapsüllerinin çarpması neticesinde pek çok kişinin yaralandığı, şiddete başvurmayan, sadece oturarak eylem yapan kişilere doğrudan hedef alınarak gaz fişegi atıldığı, kameralar önünde dahi birçok haksız polis saldırısının gerçekleştiği dile getirilmiştir.

Biber gazı haricinde de keyfi müdahalelerin söz konusu olduğu, polisin, göstericilere müdahale eden eli sopalı sivil şahısları engellemediği iddia edilmiştir.

Gözaltına alınan yaklaşık 60-70 kişinin bir otobüste 12 saat tutulduğu, bu kişilere su bile verilmediği belirtilmiş. Avukatların ise sadece adliye içerisinde bildiri okumalarından dolayı gözaltına alındıkları vurgulanmıştır.

Etkin bir soruşturma yürütülmediği, hukuksuz uygulamalara başvuran kolluk görevlilerinin görev yapmaya devam ettikleri, kolluk görevlilerinin eylemlerine yönelik cezasızlığın ciddi bir sorun

teşkil ettiği, polisin hak ihlallerine ilişkin etkin bir denetim mekanizmasının bulunmadığı, basına yansıyan görüntülere rağmen Cumhuriyet Savcılarının re'sen soruşturma başlatmadıkları, göstericilerin hangi saikle hareket ettiğinin, hangi siyasi amacı güttüğünün meydana gelen hak ihlalleri bakımından önem arz etmediği, barışçıl gösteri hakkının teminat altına alınmasının icap ettiği, polisin, haksız şiddet uygulamalarının ötesinde, barışçıl toplanma özgürlüğüne katılanların güvenliğini de sağlaması, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine resmi olarak tahsis edilen yerlerin gözden geçirilmesi gerektiği iddia edilerek gerekli adımların atılması talep edilmiştir.

3. İstanbul Barosu

İstanbul Barosu yetkilileriyle 25 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; polisin insan hakları bilincinin artırılması, bu konuda gerekli eğitimlerin verilmesi, daha önemlisi zihniyet değişikliğinin gerektiği, polisin, avukatları bir taraf olarak gördüğü, süreç içerisinde avukatlara yönelik kötü muamelenin arttığı, bu nedenle yoğun başvurular alındığı, örneğin avukatların İstanbul Çağlayan adliyesinden zorla çıkartılmalarının çılgınlık olduğu, cumhuriyet savcısı olmadan sorgulanamayacakları bilinmesine rağmen avukatların emniyete götürülmeye çalışıldığı, polisin hukuksuz uygulamalarının siyasi iktidar tarafından sahiplenildiği ifade edilmiştir.

İşkence ve kötü muamele iddialarının azalmasında avukatların büyük rolü olduğu, 2005 yılında değişen Ceza Muhakemesi Kanunu sonrasında getirilen zorunlu müdafilik uygulamasının işkence ve kötü muameleyi azalttığı, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde avukatların gönüllü olarak görev aldıkları ve bu şekilde haksız uygulamaları önlemeye çalıştıkları beyan edilmiştir. Gezi Parkı Olayları sürecinde 800'ü aşkın avukatın görev yaptığı, kötü muamelenin polis merkezlerine götürülmeden önceki süreçte gerçekleştiği, kişilerin uzun süre araç içerisinde aç susuz bekletildikleri iddia edilmiştir. Gezi Parkı Olayları sürecinde polise yönelik tüm şikâyetlerin tek bir dosyada toplandığı, bu yöntemin soruşturmayı içinden çıkılmaz hale getirdiği, Gezi olaylarıyla ilgisi bulunmayan şikâyetlerin dahi bu dosyaya eklendiği belirtilmiştir.

4. MAZLUMDER İstanbul Şubesi

MAZLUMDER yetkilileriyle 25 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; polisin kalabalığı dağıtmak şöyle dursun, tam aksine herkesi toplamak istercesine orantısız güç kullandığı, örneğin kalabalığa çıkış alanı bırakmaksızın gaz kullanarak orada mevcut olan kişileri daha da galeyana getirdiği biber gazının çok yoğun kullanıldığı, biber gazı fişeklerinin hedef gözeterek fırlatıldığı, göstericilerin düşman olarak görüldüğü, sınırlı sayıdaki marjinal gösterici nedeniyle tüm toplumun terörize edildiği, polislerin eğitiminde eksiklikler söz konusu olduğu ileri sürülmüştür.

Kanun dışı müdahalede bulunan kolluk görevlileri hakkındaki yargı sürecinin çok ağır işlediği belirtilmiştir.

Yöneticilerin söylemlerine dikkat etmesi, toplanma alanları belirlenirken daha titiz davranılması gerektiği ve toplantı ve gösteri yürüyüşü için belirlenen yerler dışında düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerine karşı esnek bir tavır sergilenmesinin icap ettiği ifade edilmiştir.

5. İstanbul Tabip Odası

İstanbul Tabip Odası yetkilileriyle 30 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; kendilerinin hem sürecin bir tarafı olmaları nedeniyle, hem de sağlık hizmeti verebilmek amacıyla, sahada olduklarını ifade etmişler, Gezi Parkı Olaylarının başlangıcında, koşullar mevcut olmadığı halde, göstericilere polis tarafından çok sert müdahale edildiğini vurgulamışlardır.

Taksim meydanında çocuk, yaşlı ve hastalardan oluşan risk gruplarının bulunduğunu, olaylar sırasında yaralananlar olabileceği de düşünülerek gerekli önlemlerin alınması gerekirken Taksim meydanı ve çevresinde seyyar hastane bulunmadığını, ambulanslara ulaşılamadığını, herhangi bir sağlık ünitesi kurulmadığını kamu otoritelerinin bu konuda gerekli girişimlerde bulunmadığını, örneğin ambulans sayısının artırılmadığını belirtmişlerdir. Gerekli tedbirleri almayan Sağlık Bakanlığı yetkililerinin, gönüllü sağlık çalışanlarına yönelik tavrının ise sağlık hizmetini verebilmek için kimden izin aldınız şeklinde olduğunu, yetkileri bulunmamasına rağmen Sağlık Bakanlığı Müfettişlerinin TTB hakkında soruşturma başlattığını dile getirmişlerdir. Doktorların gözaltına alındığını, sivil sağlık ünitelerine gaz bombası atıldığını, devletin sağlık hizmeti bakımından tam bir zafiyet içinde olduğunu, kamu hastanelerine gidenlerin kayıt altına alındıkları ve fişlendikleri yönünde yakınmalarda bulduklarını, rapor isteyenlere doktorun rapor vermeyerek önce karakola gitmelerini istediğini ifade etmişlerdir.

Ayrıca, olaylar sırasında polisin, biber gazını, saldırı silahı olarak kullandığını, kaçan kitlelerin önüne gaz attığını dile getirmişler ve ciddi boyutlarda zarar veren biber gazı kullanımının yaşam hakkı ihlali niteliğinde olduğunu eklemişlerdir.

6. Türkiye İnsan Hakları Vakfı İstanbul Temsilciliği

Türkiye İnsan Hakları Vakfı yetkilileriyle 30 Temmuz 2013 tarihinde yapılan görüşmede; Vakıf yetkilileri olaylarda yaralananların kayıt altına alınma endişesiyle hastanelere başvurmadıklarını, polisin gözaltına aldığı kişilerin de tedavi edilmediğini, yaralıların ilk tedavilerinin tıp merkezlerinde yapıldığını, daha sonra kendilerine başvurulduğunu belirtmişlerdir. Yetkililer, Gezi sürecinde yapılan başvuruların sayısının beş merkeze bir yılda yapılandan daha fazla olduğunu, başvuruların % 60'ının biber gazı bombalarının doğrudan çarpmasından kaynaklandığını, biber gazının 90 derece açıyla atılmasının buna yol açtığını beyan etmişlerdir. Buna karşılık, Ankara'da bu tür yaralanmaların daha az olduğunu, çünkü gaz bombalarının çoğunlukla akrep denilen araçlarla atıldığını, biber gazı bombalarının ve plastik mermilerin gözde ciddi hasara yol açtığını, bu nedenle gözünü kaybedenler olduğunu, göstericilerin gözlerinden yaralanmalarının yapılan atışların açısını ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir.

Ayrıca, kasten ve acı vermek amacıyla yapılan bu müdahalelerin işkence boyutuna ulaştığını, tazyikli suya OC solüsyonu katıldığını, solüsyonun belli bir orana göre eklenmediğini, gelişigüzel katıldığını ve sonuçta, vücutta yanmalara, görme sorunlarına ve solunum sıkıntılara yol açtığını beyan etmişlerdir. Bununla beraber, portakal gazı atıldığı iddialarının gerçeği yansıtmadığını, kapsüllerin üzerinde "orange smoke" yazısından ötürü insanların telaşlandığını, oysa bu yazının

dumanın rengine işaret ettiğini dile getirmişlerdir. Vakıf yetkilileri ayrıca, kimyasal suya maruz kalanların kıyafetlerini değiştirememeleri nedeniyle vücutlarında yanıklar oluştuğunu, genital bölgelerin dahi yandığını, içerde tedavi olanlar bulunduğu halde revirlere gaz atıldığını, gözaltına alınanlara kötü muamele yapıldığını, tualete çıkarılmadıklarını, ilaçlarının verilmediğini belirterek polisin, kitleleri şiddete yönlendirecek tarzda hareket ettiğini ileri sürmüşlerdir.

7. Helsinki Yurttaşlar Derneği

Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD) yetkilileriyle 1 Ekim 2013 tarihinde yapılan görüşmede; polisin sert müdahalesinin olağan koşullarda bir araya gelmeyecek kitleleri birleştirdiğini, resmi görevlilerin söylemlerinin olayları yatıştırmadığını, devletin toplumsal olaylar karşısında yeterli hazırlığının olmadığını ortaya çıktığını, benzer olayların dünyanın birçok ülkesinde meydana geldiğini, hükümetin komplo ve darbe söylemlerinin mevcut durumu yansıtmadığını ifade etmişlerdir. Dernek yetkilileri, siyasetin polisin eylemlerine teslim olduğunu, olayların gelişiminde gezi öncesindeki sürecin de etkili olduğunu, 1 Mayıs ve devamında sürekli olarak küçük çaplı eylemlerin yaşandığını, polisin bir araya gelen herkese biber gazı attığını, polisin ciddi bir eğitimden geçmesi, özellikle düzenli psikolojik yardımın verilmesi gerektiğini, psikolojik yardımın ihtiyari olması durumunda başvuruların gerçekleştirmediğini, polisin eylemlere müdahalesi sırasında risk hesaplarının yapılmadığını, daha vahim sonuçların, göstericilerin sağduyulu tavırları sayesinde önlenemediğini beyan etmişlerdir.

8. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı

Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı (TOHAV) yetkilileriyle 7 Ekim 2013 tarihinde yapılan görüşmede; Göstericiler arasında ciddi dayak yiyenler olduğunu, polisin sert müdahalesinin olayları tırmandırdığını söylemişlerdir.

9. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği

Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB) yetkilileriyle 23 Ekim 2013 tarihinde yapılan görüşmede; Taksim bölgesindeki otellerde rezervasyonlarda iptaller olsa ve oteller zarar etse de, sektörün zamanla toparlandığını, ekonomik kayıpların giderilebileceğini fakat itibar kaybını gidermenin zaman aldığını, bu süreçte ülkenin yurtdışındaki itibarının zarar gördüğünü dile getirmişlerdir.

B. KURUMA ULAŞAN BELGELER

TİHK tarafından Gezi Parkı Olaylarının araştırılması sürecinde, çeşitli kurum ve kuruluşlara yazılar yazılmıştır.

1. İçişleri Bakanlığı İle Yazışmalar

İçişleri Bakanlığı'na yazı yazılarak Gezi Parkı Olayları olarak anılan süreçte;

- ✓ Gerçekleşen gösteri sayısı,
- ✓ Gösterilere katılan kişilerin sayısı,
- ✓ Gösteriler nedeniyle görevlendirilen kolluk görevlilerinin sayısı,
- ✓ Görevlendirilen kolluk görevlilerinin kıdem ve sınıf bilgileri,
- ✓ Müdahale edilen gösteri sayısı,
- ✓ Müdahalede bulunan kolluk görevlilerine toplumsal olaylara müdahale konusunda eğitim verilip verilmediği, verilmiş ise süre ve içeriği,
- ✓ Gösterilere nasıl bir planlamayla ve hangi usul ve esaslar çerçevesinde müdahale edildiği,
- ✓ Kullanılan müdahale araçları, müdahale araçlarının kullanılış sırası, bu araçları kullanan personelin niteliği, eğitimlerine ilişkin bilgi ve belgeler ile müdahale araçlarının kullanımına ilişkin varsa denetim raporları,
- ✓ Müdahale sırasında kullanılan basınçlı suya kimyasal bir madde eklenip eklenmediği, eklenmişse niteliği ve ne oranda eklendiği,
- ✓ Gösteriler nedeniyle yaşamını yitiren, yaralanan kişi sayısı,
- ✓ Müdahale sırasında veya gösteriler nedeniyle gözaltına alınan kişi sayısı,
- ✓ Gösteriler nedeniyle başlatılan adli soruşturmaların sayısı, soruşturmaların dayandığı kanun maddesi, tutuklanan ve adli kontrol altına alınan kişi sayısı,
- ✓ Müdahaleler sırasında görev ve yetki sınırlarını aştığı iddiasıyla hakkında idari, adli soruşturma başlatılan kolluk görevlilerinin sayısı, soruşturmaların dayanağı ve bulunduğu aşama,
- ✓ Gösteriler nedeniyle kolluk görevlilerinin olağan çalışma süresi ve çalışma koşullarında meydana gelen değişiklikler ve bu değişikliklerin personelin performansına etkilerine ilişkin bilgi ve belgeler,
- ✓ Gösteriler nedeniyle kamunun veya üçüncü kişilerin mülkiyet hakkı kapsamında uğradığı zararlar, Gezi Parkı Olayları konusunda Emniyet Genel Müdürlüğü Teftiş Kurulu'nca düzenlenmiş raporlar ve Gezi Parkı Olayları konusunda İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu'nca hazırlanan raporlar hakkında bilgi ve belge talep edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı'nın 11.11.2013 ve 13.01.2014 tarihli yazılarıyla Kurumumuza cevap verilmiştir. Söz konusu cevap yazılarında şu açıklamalara yer verilmiştir:

"Anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin kullanılması, korunması, kamu düzeni ve güvenliğinin sağlanması ve devam ettirilmesi amacıyla görev ifa eden güvenlik güçlerince ilgili mevzuat çerçevesinde gerçekleştirilen hiçbir toplantı ve gösteri yürüyüşüne müdahalede bulunulmamaktadır.

Kanuna aykırı olarak düzenlenen veya sonradan kanuna aykırı hale dönüşen eylemlerde ise öncelikle topluluğun yetkilileriyle görüşülmekte ve müzakere yoluyla eylemin olumsuz sonuçlanması sağlanmaya çalışılmaktadır.

Ancak, yapılan uyarı ve ikazlara rağmen kamu düzenini bozan, diğer insanların temel hak ve özgürlüklerini engelleyen, kanuna aykırı eylemi sonlandırmamak veya dağılmamak için güvenlik güçlerine karşı şiddet içeren fiillerle saldırıda bulunanlara karşı ilgili mevzuatın verdiği yetki kapsamında son çare olarak orantılı güç kullanılmak suretiyle müdahalede bulunulmaktadır.

Bu çerçevede;... 28 Mayıs – 6 Eylül 2013 tarihleri arasında 80 ilimizde Gezi Parkı Olayları çerçevesinde gerçekleştirilen 5.532 eylem/etkinliğe yaklaşık 3.611.208 kişinin katıldığı, 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nda yer alan rütbelerden Emniyet Müdürü, Emniyet Amiri, Başkomiser, Komiser, Komiser Yardımcısı, Başpolis Memuru, Polis Memuru 104.519 personelin gösterilerde görevlendirildiği anlaşılmıştır.

Söz konusu gösterilerden 164'ünün kanunsuz hale dönüşmesi ve uyarılara rağmen dağılması üzerine 2559 sayılı PVSK'nın 16. maddesi ve 25.08.2011 tarihli "Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Harekât Usul ve Esaslarına Dair Yönergenin" 12. maddesi doğrultusunda, yetkili amirin emri ve gözetiminde müdahalede bulunulmuş, kullanılan zor kullanma araçları ve kullanış sıraları anılan mevzuat hükümleri doğrultusunda yapılmıştır. Toplumsal olaylara müdahale ve zor kullanma araçları konularında kolluk görevlilerine çeşitli eğitimler verilmekte olduğu..." ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca, PVSK 16. maddesine atıfta bulunularak, toplumsal olaylara müdahale sırasında göz yaşartıcı gazların kullanılabilmesine dair AİHM kararları bulunduğu, 2001 yılından itibaren kullanılmaya başlayan göz yaşartıcı gazların, müdahaleler sırasında kalabalığı dağıtacak veya etkisiz hale getirecek miktarda, yetkili amirin emriyle, bu konuda eğitim almış personel tarafından Emniyet Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan talimatlar doğrultusunda göz yaşartıcı gaz kullanıldığı, Toplumsal olaylara müdahale araçlarında (Toma ve Su Panzerleri) şebeke itfaiye suyu kullanıldığı, püskürtülen su içerisine ihtiyaç duyulması halinde gıda boyası, OC gaz solüsyonu ve yangın köpüğü de eklenebildiği belirtilmiştir.

Gösterilerin bilançosu olarak, 5 Haziran 2013 tarihinde yüksekten düşme nedeniyle Komiser Mustafa Sarı'nın şehit olduğu, üçü silahla, ikisi bıçakla olmak üzere 697 güvenlik görevlisinin yaralandığı, olaylar sırasında yaşamını yitiren 4 vatandaşla ilgili adli ve idari soruşturma yürütüldüğü, olaylara müdahale sırasında, olayları provoke eden, güvenlik güçlerine saldıran, çevreye ve insanlara zarar veren 5.513 şahsın yakalanarak gözaltına alındığı, gösteriler nedeniyle 2911

sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Türk Ceza Kanunu'na muhalefet nedeniyle 687 soruşturma açıldığı, 148 kişinin tutuklandığı, 108 kişinin adli kontrol altına alındığı, olaylar öncesinde önleyici kolluk tedbirlerinin alınması ve uygulanmasında zafiyet olup olmadığı ve olaylara müdahale esnasında gereksiz veya orantısız güç kullanılıp kullanılmadığının araştırılması ve gerekirse ilgililer hakkında ön inceleme ve disiplin soruşturması yapılması için başlatılan tahkikatların devam ettiği, eylemlerin yoğun olarak yaşandığı illerde personelin çalışma sisteminin 12/12 olarak değiştirildiği”

belirtmiştir.

Ayrıca, Gezi Parkı Olayları nedeniyle görevliler hakkında yürütülen soruşturma bulunup bulunmadığı İçişleri Bakanlığı'ndan sorulmuştur. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 13.01.2014 tarih ve 15098 sayılı yazısında; olaylar nedeniyle müfettişlerce **127 personel hakkında araştırma/soruşturma yapılmış/yapılmakta olduğu, yazının tanzim edildiği tarih itibarıyla 43 adet raporun düzenlendiği belirtilmiş** ve konuya ilişkin bilgi notu yazı ekinde gönderilmiştir. Söz konusu bilgi notu şöyledir:

“1) İstanbul ilinde meydana gelen olaylar ile ilgili olarak

Disiplin yönünden; 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) ve 4.Sınıf Emniyet Müdürü (...), “Hizmet içinde resmi sıfatının gerektirdiği saygınlığı ve güven duygusunu sarsacak eylem ve davranışlarda bulunmak” suçunu işledikleri anlaşıldığından “16 ay uzun süreli durdurma”,

Emniyet Amiri (...) ve Polis Memurları (...), (...) ve (...) “Kınama”,

Polis Memurları (...) ve (...), “16 ay uzun süreli durdurma” cezası ile tecziyesinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporları yetkili disiplin kuruluna intikal ettirilmiştir.

Emniyet Amiri (...) hakkında EGM Merkez Disiplin Kurulunca 27.11.2013 tarih ve (...) sayı ile CTMO (ceza tertibine mahal olmadığına) kararı verilmiştir.

Adli yönden; 3. Sınıf Emniyet Müdürü (...) ve 4. Sınıf Emniyet Müdürü (...) ile Polis Memurları (...), (...) ve (...) hakkında “Soruşturma izni verilmesi” gerektiği görüşüyle düzenlenen ön inceleme raporunun İstanbul Valiliğine tevdi edildiği ve İstanbul İl İdare Kurulu Müdürlüğünce Polis Memurları (...), (...) ve (...) hakkında “Soruşturma izni verilmesi”, 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) ve 4.Sınıf Emniyet Müdürü (...) hakkında “Soruşturma izni verilmemesi” kararı verilmiştir.

Polis Memuru (...) hakkında düzenlenen raporun İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığına tevdi edildiği anlaşılmıştır.

2) H. Y. isimli şahsın ciddi şekilde yaralandığı iddiaları ile ilgili olarak;

İstanbul Emniyet Müdürlüğü Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğüne bağlı 63516 ve 63519 numaralı TOMA araçlarında Polis Memurları (...), (...), (...) ile (...) görevli oldukları tespit edilerek mevcuttu

olarak İstanbul Anadolu C.Başsavcılığına sevk edilmeleri üzerine adı geçen Polis Memurları hakkında ek tahkik onayı alınmış olup soruşturma halen devam etmektedir.

3) Gezi Parkı Olaylarını izleyen gazetecilerin engellendiği, darp edildiği,

Göstericilere yönelik orantısız şiddeti haberleştiren gazetecilerin engellenmesi konusunda Bakanlık Makamının 12.08.2013 tarihli onayına istinaden görevlendirilen Mülkiye Başmüfettişleri tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

Araştırma konusu iddialarla ilgili olarak adli soruşturmanın devam ettiği, adli soruşturmada iddiaları ispat edecek kanıtların bulunması halinde ilgililerin disiplin yönünden cezalandırılmalarının mümkün olduğu, bu nedenle herhangi bir görevli hakkında herhangi bir işlem yapılmasına yer olmadığı görüşü belirtilmiştir.

4) Milletvekili Ramis Topal'ın eylemler sırasında yaralanması ile ilgili olarak,

Milletvekili Ramis Topal'ın vekili tarafından İstanbul C.Başsavcılığına gönderdiği 26.08.2013 tarihli şikayet dilekçesinde;

Müvekkilinin gezi parkı eylemlerinin devam ettiği 15/06/2013 tarihinde, polisin vatandaşlara sert müdahalesi sırasında vatandaşlara yardımcı olmak amacıyla Taksim'e gittiği esnada bir polis memuru tarafından kasten hedef alınarak yaralandığı ve burnunun kırıldığı, bu nedenle emniyet personeli ile emri veren kamu görevlileri hakkında şikayetçi oldukları iddialarına yer verilmesi üzerine konunun araştırılması ve soruşturulması için Polis Başmüfettişi görevlendirilmiştir.

ANKARA

1) Ethem SARISÜLÜK isimli şahsın ölümüyle ilgili olarak;

Disiplin yönünden; Polis Memuru A. Ş.'nin "24 ay uzun süreli durdurma" cezası ile tecziyesinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporu yetkili disiplin kuruluna intikal ettirilmiştir.

Adli yönden; adı geçen Polis Memuru hakkında "Meşru savunmada sınırın aşılması suretiyle öldürme" suçundan dolayı Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesinin 2013/337 esas sayısına kayden kovuşturmanın devam ettiği anlaşılmıştır.

2) Erzincan Milletvekili Muharrem IŞIK'ın polis şiddetine maruz kaldığı iddiası ile ilgili olarak;

01.06.2013 tarihinde Ankara Kızılay'da yasadışı gösteri yapan gruplara emniyet güçlerinin müdahalesi sırasında Erzincan Milletvekili Muharrem IŞIK'ın polis şiddetine maruz kaldığı iddialarıyla ilgili konunun araştırılması ve soruşturulması için görevlendirilen Mülkiye ve Polis Başmüfettişi tarafından;

Adli yönden; şikâyet konularının doğrudan C.Başsavcılığınca soruşturulacak fiilleri kapsadığı anlaşıldığından gereğinin takdir ve ifasına dair düzenlenen raporun Ankara C.Başsavcılığına tevdi edilmiştir.

3) Astsb.Çvş. (...) hakkındaki iddialar ile ilgili olarak;

Mülkiye ve Polis Başmüfettişi tarafından;

Astsb.Çvş. (...)ın haksız yere gözaltına alındığı, hakarete uğradığı ve darp edildiği iddiaları ile ilgili olarak;

Adli yönden; şikâyet konularının doğrudan C.Başsavcılığınca soruşturulacak fiilleri kapsadığı anlaşıldığından gereğinin takdir ve ifasına dair düzenlenen raporun Ankara C.Başsavcılığına tevdi edilmiştir.

Disiplin yönünden; Emniyet Amiri (...), Başkomiser (...) ve Polis Memuru (...), "Görevde kayıtsızlık göstermek ve görevi savsaklamak" fiilini işledikleri anlaşıldığından "3 günlüğe kadar aylık kesimi",

Astsb.Çvş. (...)’a ait askeri kimlik kartında bulunan fotoğrafının basına sızdırılması ile ilgili olarak;

Adli yönden; şikâyet konularının doğrudan C.Başsavcılığınca soruşturulacak fiilleri kapsadığı anlaşıldığından gereğinin takdir ve ifasına dair düzenlenen raporun Ankara C.Başsavcılığına tevdi edilmiştir.

Disiplin yönünden; Emniyet Amiri (...), Polis Memurları (...) ve (...), "Kınama",

Komiser Yardımcısı (...) "Uzun süreli durdurma" cezaları ile tecziyelerinin gerektiği,

Emniyet Amiri (...) ile Komiser (...) herhangi bir kusuru bulunmadığı anlaşıldığından "Ceza tayinine mahal olmadığı" görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporu yetkili disiplin kuruluna gönderilmiştir.

4) İ. Ö. isimli kadının biber gazlı müdahaleye maruz kaldığı iddiası ile ilgili olarak;

Mülkiye ve Polis Başmüfettişi tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

Adı geçen kadının yaptığı başvuruda biber gazlı müdahalede gözlerinin etkilendiğini belirtmiş ise de, konuyla ilgili şikâyetçi olmadığını, ifade vermek istemediğini, olay günü yaşadığı mağduriyetin aynı gün akşamı ortadan kalktığını ifade etmesi üzerine Bakanlık Makamınca dosya işleminden kaldırılmıştır.

5) TKP avukatlarının Merkez binalarında gaza ve şiddete maruz kaldıkları iddiaları ile ilgili olarak;

Mülkiye ve Polis Başmüfettişleri tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

TKP avukatlarının Ankara C.Başsavcılığına aynı iddialarla yaptıkları şikâyetin anılan C.Başsavcılığının 2013/107739 sayılı soruşturma dosyasında derdest olduğu, şikâyet konularının

doğrudan C.Başsavcılığınca soruşturulacak fiilleri kapsadığı, iddia konusu olaylarla ilgili olarak incelenebilecek herhangi bir kayıt ve müracaatın bulunmadığı anlaşıldığından idari yönden bu aşamada yürütülecek başkaca bir işlem bulunmadığı, adli soruşturma sürecinde idari işlem gerektiren bir hususun tespiti halinde konunun ilgili merciince tekrar değerlendirilebileceği görüşü belirtilmiştir.

6) B. U. isimli şahsın (...) Kafede gaza maruz kaldığı ve kafeden dövülerek dışarı çıkartıldığı iddiası ile ilgili olarak;

Mülkiye ve Polis Başmüfettişleri tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

Adı geçen şahsın dilekçesinde gösterdiği adresin kapalı olduğu, adı geçen şahsın gözaltına alınanlardan olmadığı gibi herhangi bir kayıt veya müracaatının bulunmadığı, ön inceleme başlatmayı gerektirecek vasıfta suç oluşmadığından başka bir işlem bulunmadığı görüşü belirtildiğinden Bakanlık Makamınca dosya işleminden kaldırılmıştır.

7) E. K. isimli kadının yakalanması ve gözaltına alınması sırasında tacize maruz kaldığı ve Ankara Emniyet Müdürünün, Emniyet Müdürlüğüne ait sitede aleyhinde beyanda bulunduğu iddiası ile ilgili olarak;

Mülkiye ve Polis Başmüfettişi tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

İddiaların adli işlemlerden olan yakalama ve gözaltına alma sürecindeki uygulamaları kapsamı nedeniyle ceza soruşturmasının doğrudan C.Başsavcılıklarınca yürütülebileceği ve konunun adli mercilere intikal ettirilmiş olduğu anlaşıldığından iddialarla ilgili olarak idari yönden bu aşamada yürütülecek başka bir işlem bulunmamakla birlikte adli soruşturma sürecinde idari işlem gerektiren bir hususun tespiti halinde konunun tekrar değerlendirilebileceği görüşü belirtilmiştir.

İZMİR

1) "Olaylar sırasında bazı şahısların darp edilmesi" iddiasıyla ilgili olarak;

Disiplin yönünden; Komiser (...), Polis Memurları (...), (...) ve (...) "16 ay uzun süreli durdurma" cezası ile tecziyelerinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporları yetkili disiplin kuruluna intikal ettirilmiştir.

Adli yönden; Komiser (...), Polis Memurları (...), (...) ve (...) hakkında gereğinin takdir ve ifasına dair düzenlenen tevdi raporu ile,

Vatandaşları darp ettiği halde kimlikleri tespit edilemeyen resmi emniyet mensupları hakkında raporun İzmir C.Başsavcılığına tevdi edildiği anlaşılmıştır.

2) AK Parti Karşıyaka teşkilat binasının yakılması olayı ve AK Parti Çiğli İlçe Teşkilat binasının molotof kokteyli atılmak suretiyle yakıldığı iddiası ile ilgili olarak;

Adli yönden;

1.Sınıf Emniyet Müdürü (...), 2.Sınıf Emniyet Müdürleri (...), (...) ve (...) ile 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) hakkında "Görevi kötüye kullanmak" suçundan dolayı İzmir C.Başsavcılığınca 31/10/2013 tarih ve (...) sayı ile "Ek kovuşturmaya yer olmadığına" kararı verilmiş, ayrıca anılan C.Başsavcılığınca 07/11/2013 tarihli ve (...) sayı ile 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) hakkında "yetkisizlik" kararı verilerek Karşıyaka C.Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmiştir.

3) "Basın ve yayın organlarına yansıyan 'sopa ve demir çubukla' sivil kişilerin polisin arkasında vatandaşa saldırdığı" iddiası ile olaylar öncesinde önleyici kolluk tedbirlerinin alınması ve uygulanmasında zafiyet olup olmadığı konularına görevlendirilen müfettişler tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

İl Valisi (...), İl Emniyet Müdürü (...), Emniyet Müdür Yardımcıları (...), (...), (...) ve (...), Şube Müdürleri (...) ve (...) ile Polis Memurları (...), (...), (...), (...), (...), (...) ve (...) hakkında 4483 sayılı Kanun kapsamında herhangi bir işlem yapılmasına gerek olmadığı görüşü belirtilmiştir.

4) Kask kayıtlarının düzenli olarak tutulmadığı iddiaları ile ilgili olarak;

3.Sınıf Emniyet Müdürleri (...) ve (...) ile Komiser Yardımcısı (...) hakkında "4 ay süreli durdurma", Polis Memurları (...), (...) ve (...) "Aylık kesimi" cezaları ile tecziyelerinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporunun yetkili disiplin kuruluna intikal ettirilmiş olup henüz neticelenmemiştir.

Değerlendirme raporu;

Mülkiye Başmüfettişi tarafından düzenlenen değerlendirme raporunda;

İzmir İl Emniyet Müdürü (...) İl Emniyet Müdürlüğü görevinden, Çiğli İlçe Emniyet Müdürü 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) Çiğli İlçe Emniyet Müdürlüğü görevinden alınarak görev yerlerinin değiştirilmesinin uygun olacağı görüşü belirtilmiştir.

HATAY

1) Hatay ilinde meydana gelen olaylarla ilgili olarak;

Polis Başmüfettişleri tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

03/06/2013 tarihinde meydana gelen toplumsal olayda, polisin göstericilere karşı orantısız güç kullandığı iddialarını doğrulayacak maddi delil bulunmadığından ve konuların iddiadan öteye gitmediğinden "Disiplin soruşturmasına gerek olmadığı, dosyanın mevcut haliyle işlem den kaldırılmasının uygun olacağı görüşü belirtilmiştir.

2) Abdullah CÖMERT isimli şahsın ölümüyle ilgili olarak,

Mülkiye Başmüfettişleri ve Polis Başmüfettişi tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

İzinsiz gösteri ve yürüyüşün dağıtılmasının hem yasa gereği olması, hem de yapılan işlemlerin mevzuat çerçevesinde usulüne uygun olarak uygulandığı, bu konuda görevli olan Emniyet mensuplarının kusurlarının bulunmadığı anlaşıldığından 2.Sınıf Emniyet Müdürü (...), 3.Sınıf Emniyet Müdürleri (...) ve (...), 4.Sınıf Emniyet Müdürü (...), Komiser Yardımcısı (...) ile Polis Memurları (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) ve (...) hakkında herhangi bir işlem yapılmasına gerek olmadığı görüşü belirtilmiştir.

3) Ahmet ATAKAN isimli şahsın ölümüyle ilgili olarak;

Mülkiye Başmüfettişi tarafından düzenlenen araştırma raporunda;

Kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşüne emniyet görevlilerince yapılan müdahalenin sevk ve idaresi ve yapılan uygulamalar ile Ahmet ATAKAN isimli şahsın ölümü arasında illiyet bağı tespit edilemediğinden herhangi bir emniyet personeli hakkında yapılacak bir işlem bulunmadığı ancak Hatay C.Başsavcılığınca yürütülen adli soruşturma ve kovuşturma neticesinde kusuru tespit edilen emniyet görevlisi hakkında işlem yapılması gerektiği görüşü belirtilmiştir.

ANTALYA

1) Antalya ilinde meydana gelen olaylar ile ilgili olarak;

Disiplin yönünden; Polis Memurları (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) ve (...) "16 ay uzun süreli durdurma",

Polis Memurları (...), (...), (...), (...) ve (...) "3 günlüğe kadar aylık kesimi" cezasıyla tecziyelerinin gerektiği,

2.Sınıf Emniyet Müdürleri (...) ve (...), 3.Sınıf Emniyet Müdürleri (...) ve (...), 4. Sınıf Emniyet Müdürleri (...) ve (...), Emniyet Amiri (...), Komiser (...), Komiser Yardımcısı (...), Başpolis Memuru (...) ile Polis Memurları (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...), (...) ve (...) hakkında ise "Ceza tayinine mahal olmadığı" görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporu Hukuk Müşavirliğine gönderilmiş olup henüz karara bağlanmamıştır.

3.Sınıf Emniyet Müdürü (...) hakkında disiplin yönünden herhangi bir rapor düzenlenmemiştir.

Adli yönden; 2.Sınıf Emniyet Müdürü (...), 3.Sınıf Emniyet Müdürü (...), 4.Sınıf Emniyet Müdürü (...), Polis Memurları (...), (...), (...) ve (...) hakkında 4483 sayılı Kanun gereğince "Soruşturma izni verilmemesi" gerektiği görüşüyle düzenlenen ön inceleme raporu Antalya Valiliğine tevdi edilmiştir.

2) M. D. isimli şahsın polis memurları tarafından yerde sürüklenip darp edildiği iddiası ile ilgili olarak;

Mülkiye Başmüfettişleri tarafından;

Adli yönden; Polis Memurları (...), (...), (...), (...), (...) ile (...) ve soruşturma esnasında ortaya çıkabilecek olan diğer görevliler hakkında gereğinin takdir ve ifasına dair düzenlenen rapor Antalya C.Başsavcılığına tevdi edilmiştir.

Disiplin yönünden; adı geçen Polis Memurları hakkında düzenlenen tevdi raporu üzerine hakkında disiplin soruşturması yapmak üzere müfettiş görevlendirilmesine dair Antalya Valiliğinin 25/10/2013 tarih ve (...) sayılı yazısı üzerine müfettiş görevlendirilmiş olup henüz neticelenmemiştir.

ESKİŞEHİR

1) Ali İsmail KORKMAZ'ın darp sonucu ölmesi iddiaları ile ilgili olarak;

Disiplin yönünden; polis memurları (...) ve (...) "16 ay uzun süreli durdurma" cezası ile tecziyelerinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporu karar verilmek üzere Eskişehir Valiliğine intikal ettirilmesi üzerine Polis Memurlarının müfettiş ve Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından alınan ifadelerinde olay yerinde ikiden fazla oldukları ancak soruşturmanın sadece iki polis memuru hakkında yapıldığı, ayrıca Cumhuriyet Başsavcılığınca adı geçen Polis Memurları dışında Polis Memurları (...) ile (...) da şüpheli olarak belirtilerek adli yargılamanın yapıldığı anlaşıldığından Eskişehir İl Polis Disiplin Kurulunun 25/09/2013 tarihli ve (...) sayılı kararı doğrultusunda görevlendirilen Polis Başmüfettişi tarafından;

Ali İsmail KORKMAZ isimli şahsın darp sonucu ölmesi iddiaları ile 5 şahsın gösterilerde darp edildiği iddiaları ile ilgili olarak düzenlenen soruşturma raporlarının tek dosya olarak değerlendirilerek karara bağlanması gerektiği görüşüyle düzenlenen rapor ve eki disiplin soruşturma raporu karara bağlanmak üzere Eskişehir Valiliğine gönderilmiştir.

Adli yönden; Polis Memuru (...). Eskişehir 5.Sulh Ceza Mahkemesinin kararıyla tutuklandığı, Polis Memuru (...) ise şüpheli sıfatıyla ifadesi alınarak serbest bırakıldığı anlaşılmıştır.

2) 5 şahsın gösterilerde darp edildiği iddiaları ile ilgili olarak;

Disiplin yönünden; Polis Memurları (...), (...) ve (...) "16 ay uzun süreli durdurma" cezası ile tecziyelerinin gerektiği görüşüyle düzenlenen disiplin soruşturma raporu karar verilmek üzere Eskişehir Valiliğine gönderilmiştir.

Adli yönden; Konuyla ilgili olarak Eskişehir C.Başsavcılığınca derdest olan soruşturma dosyasına katkı sağlayacağı görüşüyle düzenlenen 24/09/2013 tarihli ve.. sayılı tevdi raporu anılan Başsavcılığa sunulduğu anlaşılmıştır."

2. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı İle Yazışmalar

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'ndan, Gezi Parkı ile ilgili olarak 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca tesis olan plan tadilatına ilişkin meclis kararı örneğinin, tadilata ilişkin imar komis-

yonu raporunun ve plan tadilatına ilişkin meclis kararının iptali istemiyle açılan davada verilen yürütmenin durdurulması ve esasa ilişkin karar örneklerinin gönderilmesi talep edilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın 29.07.2013 tarihli yazılarıyla Kurumumuza gerekli bilgi ve belgeler iletilmiştir.

3. İstanbul Tabip Odası İle Yazışmalar

İstanbul Tabip Odası'na yazı yazılarak, Tabip Odasının üyelerinden kolluk kuvvetlerince yapılan müdahale sonucu mağduriyete uğrayan üyelerinin olup olmadığı mağduriyet iddiasında bulunan varsa konuya dair bilgi ve belgelerin gönderilmesi istenmiştir.

İstanbul Tabip Odası 04.02.2014 tarihli cevap yazısında;

"31 Mayıs – 1 Ağustos tarihleri arasında İstanbul'da 23'ü ağır olmak üzere 4755 kişinin sağlık kuruluşlarına başvuruda bulunduğu, bir vatandaşın hayatını kaybettiği, bu süreçte meslek kuruluşunun üyesi hekimlerin de mağduriyete uğramalarının olağan olduğu, Tabip Odası Genel Sekreteri Dr. Ali Çerkezoğlu'nun gözaltına alındığı, yönetim kurulu üyelerine, çalıştıkları işyerlerinde inceleme-soruşturma yazıları geldiği, Dolmabahçe Camiinde yaralılara sağlık yardımı yaptıkları iddiasıyla iki hekim hakkında 6,5 yıla varan cezalar istenen iddianameler düzenlendiği" belirtilmiştir.

4. Türk Tabipleri Birliği İle Yazışmalar

Türk Tabipleri Birliği'ne yazı yazılarak bilgi ve belge talebinde bulunulmuştur. Türk Tabipleri Birliği 22.08.2013 tarihli cevabı yazısında;

"Türk Tabipleri Birliği'nin sürecin başından itibaren Tabip Odaları aracılığıyla, gösteriler sırasında yaşanan sağlık sorunlarıyla ilgili olarak yürütülen ilkyardım ve sağlık hizmetlerine ilişkin izleme, değerlendirme ve raporlama çalışmaları yaptığı, gösteri kontrol ajanlarıyla ilgili bilgi üretimi ve paylaşımı ile mesleki ve insani sorumluluğun yerine getirilmeye çalışıldığı, yaralanmaların ve sağlık hizmeti ihtiyacının ağırlıklı olarak polis tarafından her yerde ve sürekli olarak gaz ve sıvı formundaki kimyasal gazların kullanımından kaynaklandığı belirtilerek Türk Tabipleri Birliği'nin hazırlamış olduğu "Kimyasal Gösteri Kontrol Ajanlarıyla Temas Edenlerin Sağlık Sorunları Değerlendirme Raporu" gönderilmiş, göstericilerin sağlık durumlarına ilişkin bilgiler paylaşılmıştır. İlgili raporda, 11.155 yanıt üzerinden elde edilen bulgulara ve yanıtlara göre her on kişiden neredeyse yedisinin kullanılan kimyasal maddelerden çok yoğun olarak etkilendiği, astım ve hipertansiyon ataıkları, ciddi nefes darlığı, nörolojik ve psikolojik belirtiler ortaya çıktığı ve yaşanan olaylarda kullanılan kimyasal maddelerin, etkilenenlerde ciddi sağlık sorunlarına yol açtığı bu nedenle, birer gazı ve benzeri kontrol ajanlarının bir an önce yasaklanması, etkilenmeye bağlı ortaya çıkan sağlık sorunlarının izlenmesi ve uzun dönem etkilerinin ortaya konabilmesi için bir program başlatılması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, bu süreçte hekimlerin ve diğer sağlık personelinin ilk yardım hizmeti verdiği birimlere polis tarafından gaz bombası atıldığı ve müdahale edildiği, kimi sağlık personelinin gözaltına alındığı" bilgisi verilmiştir.

5. Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi İle Yazışmalar

Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'ne müzekkere yazılarak Mehmet Ethem Sarısülük'ün öldürülmesi olayıyla ilgili iddianame ve dava dosyası örneğinin gönderilmesi istenmiştir. Ankara 6. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 06.08.2013 tarihli yazılarıyla, iddianame ve tensip zaptının örneği gönderilmiştir.

6. İstanbul Barosu İle Yazışmalar

İstanbul Barosu'na yazı yazılarak bilgi ve belge talep edilmiştir. İstanbul Barosu'nun 05.08.2013 tarihli yazılarında;

"Gezi Parkı'nın Topçu Kışlası inşa edilerek alışveriş merkezi yapılmasına karşı oluşan tepkilerle, Mayıs 2013 sonunda başlayan ve Haziran ayı boyunca süren, Temmuz'da da zaman zaman devam eden toplumsal gösterilerin, kolluk kuvvetlerinin yoğun kimyasal gaz kullanımı, TOMA tabir edilen araçlardan tazyikli su sıkması, akrep tabir edilen araçlardan yoğun plastik mermi yağdırması uygulamalarına sahne olduğu,

Halkın demokratik toplantı ve gösteri hakkını kullanmasını engelleyen ve Türkiye çapında, beş kişinin ölümüne, dokuz bine yakın insanın yaralanmasına, koma derecesinde ağır yaralanmalara, onlarca insanın vücudunda kırıklara, yirmiye yakın insanın gözünü kaybetmesine neden olan kolluk kuvvetlerinin bu hareketlerinin, insan hak ve hürriyetlerini ihlal ettiği, ülke sokaklarını aleni işkence yapılan mekânlara çevirdiği,

Baronun ilgi alanı olduğu için, kendilerine ulaşan gözaltı bilgilerinin ve uygulamalarının hukuk dışı birçok durumu belgelediğini, çok sayıda insanın, somut bir suç isnadı olmadan gözaltına alındığı, gözaltı sırasında ve sorgu öncesinde darp edildikleri, havasız nezarethanelerde bekletildiği, insan onuruyla bağdaşmayacak davranışlarla karşılaştığı, onlarca insanın evinin sabahın erken saatlerinde polis baskınına uğradığı, somut bir suç unsuru ve suç isnadı belirtilmeyen soyut arama kararlarına dayanılarak, kimi yerde kapılar kırılarak aramalar yapıldığı,

Bu olaylar yaşanırken, olayları görüntülemeye, haber yapmaya çalışan basın mensuplarının da kolluk görevlilerinin müdahaleleriyle karşılaştıkları, yaralandıkları, gözaltına alındıkları, gösteriler süresince yaralılara sağlık hizmeti veren doktorların ve hukuki yardımda bulunan avukatların da gözaltına alındığı,

Olaylar süresince, İstanbul'da, şimdiye kadar, erişebildikleri bilgilere göre, 1071 kişinin gözaltına alındığı, bunlardan 32 kişi için tutuklama kararı verildiği,

Olaylarda yaralanan, kolluk kuvvetlerince darp edilen, işkence ve kötü muamele gören mağdur yurttaşlardan kendilerine başvuran 112 kişiyle ilgili, şikâyet verilerinin bulunduğu, olaylarda polis şiddeti sonucu mağdur olan bu 112 kişinin karşılaştığı hukuk dışı uygulamaların şu şekilde özetlenebileceği:

- Polis tarafından darp edilme,
- Polisin yakın mesafeden ve hedef gözeterek attığı gaz mermileriyle yaralanma,
- Polisin attığı plastik mermilerle yaralanma,
- Polisin TOMA'lardan sıktığı ve içine niteliği açıklanmayan kimyasal karıştırılmış suyla yaralanma,
- Atılan yoğun ve sürekli gaz nedeniyle astım krizine girme,
- Polisin elverişsiz çevre koşullarını dikkate almadan kalabalık üzerine attığı gaz ve sudan kaçarken ezilme, düşme ve yaralanmalara maruz kalma,
- Polisin küfür ve hakaretlerine uğrama,
- Polis olduğunu iddia eden eli sopalı kişilerce darp edilme,
- Polis otobüsü içinde darp edilme, kafası demirlere vurulma,
- Polis tarafından özellikle kafasına vurularak darp edilme,
- Hastane ve revirlere gaz atılması,
- Hastanede tedavi görürken polislerce darp edilme,
- TOMA'lardan sıkılan kimyasal suyla derisi haşlanmak, kızartı, kabarma ve geçmeyen yanma hissi,
- Polisin gözü önünde, eli palalı veya sopalı kişilerce darp edilme,
- Evinin balkonunda otururken, atılan gaz bombalarından etkilenme şeklinde sıralanarak, Barroya başvurular arasında, her gün karşılaşılan yoğun gaz bombardımanı sonucunda, evini terk ederek başka ikametgâhlarda yaşamak zorunda kalanlar bile bulunduğu belirtilmiştir.

Bu uygulamalar neticesinde oluşan yaralanmaların niteliği ve sayısal dağılımının ise şu şekilde olduğu,

- Gözünden yaralananlar: 5 kişi
- Kafa kırıkları ve yaralanmaları: 19 kişi
- Çeşitli yerlerden kırıklar: 9 kişi
- Gaz nedeniyle astım krizi: 4 kişi
- Çeşitli derecede yaralanmalar: 52 kişi
- Darp edilenler: 20 kişi
- Tazyikli suya maruz kalanlar: 18 kişi

Ayrıca, kolluk güçlerinin, göstericileri dağıtmak, gösteri yapılmasını engellemek saikiyle değil, adeta göstericileri öfkeyle ezmek, zarar vermek, cezalandırmak güdüsüyle hareket ettiklerinin başvuruların beyanlarından anlaşıldığı, kamuoyunda, Gezi olayları süresince, halkın üzerine bir kamu görevlisi olarak ve kanundışı hareketleri önleme göreviyle değil, adeta karşıt bir siyasi parti taraftarı gibi yönelen, kin ve öfkeyle hareket eden bir kolluk gücü algısı ortaya çıktığı, nitekim basın yayın organlarında, Taksim meydanındaki halkın üzerine, bir savaş meydanında düşmana hücum eder gibi "Allah! Allah!" nidalarıyla saldıran polis görüntülerinin yayımlandığı, insan onuru,

can güvenliği ve kişi dokunulmazlığını hiçe sayan bu görüntülerin ulusal ve uluslararası kamuoyu nezdinde tepki topladığı, uyarı ve eleştirilere konu olduğu,

25 Temmuz 2013 tarihi itibarıyla İstanbul’da olaylarla ilgili toplam 1079 kişinin gözaltına alındığı, bunlardan 32’sinin tutuklandığı, gözaltına alınanlar arasında doktorlar ve gazeteciler olduğu gibi 44 de avukat bulunduğu, ayrıca 3 de stajyer avukatın gözaltına alındığı ifade edilmiştir.

Gözaltı olaylarında kötü muamele, insan onuruna aykırı uygulamalar yaşandığı, kadınların çıplak aramaya maruz bırakıldığı, sıkışık ve havasız mekânlarda çok sayıda insanın gözaltında bekletildiği, kimi tutukluların, adli mahkûmların bulunduğu koşullara konarak, onların baskısı ve kötü muamelesine terk edildiği, gözaltı olaylarında çok sayıda ilgisiz kişinin de tutulduğu, beş kişinin Savcılık sorgusuna tabi tutulmadan doğrudan mahkemeye sevk edildiği” belirtilmiştir.

7. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu İle Yazışmalar

Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu(TESK)’e yazı yazılarak, Gezi Parkı Olayları kapsamında esnaf ve sanatkarın uğradığı zararların tespitine ilişkin bilgi ve belge talep edilmiştir.

TESK 02.08.2013 tarihli yazısında, “Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birlikleri” tarafından kendilerine iletilen dilekçelerin bir örneğini Kuruma iletmiştir. Birlik cevaplarının, büyük bölümünde, Gezi Parkı Olayları kapsamında esnaf ve sanatkarın uğradığı zararların tespitine ilişkin bir çalışma yapılmadığı veya herhangi bir zarar bulunmadığı şeklinde cevap verildiği görülmektedir. İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odalar Birliği ise; Gezi Parkı Olaylarının en çok, Taksim ve çevresinde faaliyet gösteren esnafı mağdur ettiğini belirtilerek İstanbul Lokantacılar Odası ile Büfeciler Odası tarafından verilen dilekçe örneklerini iletmiştir. Söz konusu dilekçelerde işyerlerinin açılmaması nedeniyle veya işyeri açılmasına rağmen müşterilerin gelmemesi nedeniyle oluşan hasılat kaybından ve hasarlar nedeniyle oluşan maddi kayıplardan söz edilmiştir. Söz konusu dilekçelerin içeriğinden, oluşan zararın miktarına ilişkin bir tespit yapılması mümkün olmamıştır.

8. Sağlık Bakanlığı İle Yazışmalar

Sağlık Bakanlığı’na, Kurum tarafından yazılan 10.07.2013 tarih/600 sayılı, 23.12.2013 tarih/1100 sayılı ve 05.03.2014 tarih/266 sayılı yazılar ile Gezi Parkı Olayları nedeniyle;

- ✓ Sağlık kurum ve kuruluşlarına kaç kişinin müracaat ettiği ve müracaat edenlerin kaçının ayakta, kaçının yatarak tedavi edildiği,
- ✓ Tedavi alanların kaçı hakkında adli muayene raporu düzenlendiği,
- ✓ Müdahale araçlarının (biber gazı, plastik mermi vb.) vücuduna isabet etmesi nedeniyle organ kaybı, kalıcı işlev bozukluğu vb. sağlık sorunları yaşayan kişilerin olup olmadığı,
- ✓ Münhasıran biber gazına maruz kalınmasından mütevellit bir şikâyet nedeniyle müracaat eden olup olmadığı,

- ✓ Olaylar nedeniyle sağlık kurum ve kuruluşlarında yatarak tedavi görmüş olan kişilerin tedavilerinin safahatı,
- ✓ Gösterilere katıldığı, yaralanan göstericilerin tedavisinde aktif olarak yer aldığı vb. gerekçelerle Bakanlık personeli hakkında idari soruşturma yürütülüp yürütülmediği hususlarının açıklığa kavuşturularak, konu ile ilgili bilgi ve belgelerin gönderilmesi talep edilmiştir.

Tekit yazısına rağmen Sağlık Bakanlığı'ndan talep edilen bilgi ve belgeler, Kurumumuza gönderilmemiştir.⁷

9. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi İle Yazışmalar

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesine 10.07.2013 tarihinde yazı yazılarak, "Taksim Dayanışmasının bileşenleri arasında yer alan oda, sendika, dernek, parti vb. sivil toplum kuruluşlarının üyeleri arasında, söz konusu gösterilere kolluk kuvvetlerince yapılan müdahaleler sonucu mağduriyete uğrayan olup olmadığının belirlenebilmesi için" ilgili konularda bilgi ve belge talep edilmiştir.

Söz konusu Kuruluş tarafından, talep edilen bilgileri içeren bir cevap verilmemiştir.

⁷ Sağlık Bakanlığının Kurumumuza cevap vermemesi nedeniyle diğer kurum ve kuruluşların yaralı sayısına ilişkin bilgileri Sağlık Bakanlığı verileriyle karşılaştırılamamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: GEZİ PARKI OLAYLARININ İFADE VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ İLE YAŞAM HAKKI, İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Gezi Parkı Olayları çerçevesinde, ulusal mevzuat ve tarafı olduğumuz uluslararası düzenlemelerle teminata kavuşturulan temel hak ve özgürlüklerin tamamının ele alınması, raporun sınırlarını aşacak niteliktedir. Bu nedenle rapor içerisinde, Gezi Parkı Olayları kapsamında ihlal edildiği değerlendirilen insan haklarına ilişkin kapsamlı bir açıklama yapılması veya tüm olayların tüketilmesi amaçlanmamıştır. Raporda, ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, işkence ve kötü muamelede bulunma yasağı ve yaşam hakkı bağlamında bir inceleme yapılmıştır.

A. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1. Genel Olarak İfade Özgürlüğü ve Kapsamı

İfade özgürlüğü demokratik toplumun vazgeçilmez unsurlarından biridir. Temel hak ve özgürlüklerin önemli bir kısmının varlığı ancak ifade özgürlüğünün tanınmasıyla mümkündür. Demokratik yönetimlerin temel unsurlarından biri olan ifade özgürlüğü, fikirlerin, inançların, değer yargılarının, kanaatlerin, isteklerin, duyguların açıklanmasının kural olarak serbest olması, bilgi ve kanaatlere kolaylıkla erişilebilmesi, düşünce ve ifadelerin içeriğinin bu hakkın kullanımı noktasında herhangi bir farklılığı dayatmaması, kısıtlamaların ancak yasayla belirtilen sınırlı hallerde mümkün olması demektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade özgürlüğünün sadece kendi içinde önem taşımadığını; ayrıca, AIHS'den kaynaklanan başka hakların da korunması açısından merkezi bir rol oynadığını, bağımsız ve tarafsız mahkemelerin koruması altında olan geniş kapsamlı bir ifade özgürlüğü hakkı garanti altına alınmaksızın, ne özgür bir ülkeden, ne de demokrasiden söz edilebileceğini birçok kararında önemle vurgulamaktadır⁸. Mahkeme'ye göre; ifade özgürlüğü demokratik bir toplumun asli temellerindedir, toplumun ilerlemesinin ve her bireyin kendini gerçekleştirmesinin temel koşullarından birini oluşturur.

İfade özgürlüğünün bulunmadığı bir toplumda demokratik kurumların da işleyebileceğinden söz edilemez. Dolayısıyla, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasal partilerin, seçimlerin var-

⁸ Jochen Abr. Frowein, "Freedom of Expression under the European Convention of Human Rights", in monitor/Inf (97) 3, Council of Europe. Aktaran Monica Macovei, **AIHS'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları El Kitapları No: 2

lığı tartışmalı hale gelecek, yöneticilerin halk tarafından belirlenmesi görünüşte bir duruma işaret edecektir. Bir toplumun ilerleyebilmesi, kendi geleceği için uygun tercihlerde bulunabilmesi ancak ifade özgürlüğünün varlığı halinde mümkündür. Kuşkusuz, ifade özgürlüğü, sadece pratik faydalarından ötürü değil, insan onurunun ve özgür doğasının da bir gereğidir.

İfade özgürlüğü önemi gereği, hem Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Belgelerinde, hem Avrupa, Amerika ve Afrika bölgesel örgütlerince kabul edilen bölgesel insan hakları belgelerinde hem de ulusal düzeyde anayasalarda güvence altına alınmıştır. Farklı belgelerde düzenlenmesi, içerik bakımından bir farklılık doğurmamakta, etkin korumanın farklı boyutlarda gerçekleşmesi sağlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 18. maddesinde Türkiye'nin taraf olduğu Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde ve 1982 Anayasası'nın 25 ve 26. maddelerinde ifade özgürlüğü düzenlenmiştir.

İfade özgürlüğü, bilgi ve kanaatlere ulaşabilmeyi, düşünce ve kanaatlere sahip olmayı ve açıklayabilmeyi, propaganda yapabilmeyi içerir. Bilgi ve kanaatlere ulaşabilmek tarafsız ve özgür basın varlığıyla mümkün olduğundan ifade özgürlüğü aynı zamanda basın özgürlüğünü de gerektirmektedir.

İfade özgürlüğü, sadece içeriği değil, bilgi ve kanaatlerin dile getirildiği, iletildiği, bunlara ulaşıldığı farklı biçim ve araçları da kapsar. Bu araçlar, kitap, gazete, dergi, film gibi geleneksel araçlar olabileceği gibi günümüzde yaygın olarak kullanılan Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya araçları da olabilir. Facebook ve Twitter gibi iletişim araçlarının, bilgi ve haberlerin kontrolsüz bir şekilde yayılabilmelerine imkân tanımaları, bu araçların kısıtlanmasını değil, bu alanın düzenlenmesini ve kamu otoritelerinin bu konuda gerekli tedbirleri almasını gerektirir.

Devletin, ifade özgürlüğü alanında negatif ve pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Devletin, ifade özgürlüğüne yönelik negatif yükümlülüğünün gereği olarak her türlü keyfi muameleden sakınması, pozitif yükümlülüğü kapsamında ise üçüncü kişilerin tehdit ve baskılarını engellemesi ve bu hakkın kullanımının önünü açması gerekmektedir. Örneğin, şiddet içermeyen sosyal medya paylaşımlarından ötürü kişilerin gözaltına alınması, haklarında soruşturma başlatılması, negatif yükümlülüğün ihlali niteliğinde olduğu gibi kamu otoritelerinin, sosyal medyaya yönelik sert ve genelleme söylemleri de ifade özgürlüğünün korunması yönündeki devletin yükümlülüğüyle bağdaşmamaktadır.

İfade özgürlüğünün gerektirdiği korumadan yararlanma bakımından söz konusu ifadenin içerdiği değer yargısının, toplumun büyük bölümü tarafından benimsenip benimsenmemesi ehemmiyet arz etmemektedir. Kanaatler ise olay ya da durumlar hakkında bir bakış açısını veya kişisel bir değerlendirmeyi dile getirdiğinden bunların doğru ya da yanlış olduklarının kanıtlanması beklenemez.⁹

9 Macovei, s. 14

İfade özgürlüğü bakımından ifadenin içerdiği değer yargısının önem arz etmemesi gibi içeriğin toplumun büyük kesimleri tarafından paylaşıp paylaşılması da bu özgürlükten yararlanma bakımından bir farklılık oluşturmaz. Ne var ki, büyük çoğunluklar tarafından benimsenen düşünceler, ölçsüz ve şedit bir dille ifade edilmekte iken, çoğunluğun karşı çıktığı fikirler ancak çok ölçülü, ılımlı bir dil kullanarak ve gereksiz sataşmadan azami ölçüde kaçınarak açıklanabilmektedir.¹⁰ Bu durum, eşitlik ilkesine aykırı olduğu kadar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin ifade özgürlüğünün temel anlayışıyla da çelişmektedir. Mahkeme'ye göre, *Sadece olumlu karşılanan ya da kimseye saldırgan gelmeyen ya da insanların kayıtsız kalabildiği bilgi ve fikirler değil, saldırgan gelen, sarsıcı nitelik taşıyan ya da rahatsız eden fikirler de; demokratik toplumun vazgeçilmez özellikleri olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir.*¹¹ Vatandaşlar, kamu makamlarını eleştirirken ağır ve sert bir üslup kullanabilirler. Sahip oldukları olanaklar ve üstlendikleri görevler gereği kamu makamlarının toplumun her kesimine karşı özenli bir dil kullanmaları gerekir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin istikrar kazanan içtihadında da belirtildiği üzere, ifade özgürlüğünün gerçek ve etkili korunması, sadece kamu makamlarının bu özgürlüğe müdahale etmemesi olarak yorumlanamaz, kamu makamlarının bireyler tarafından gelebilecek saldırılara yönelik tedbirler de alması gerekmektedir.¹² Devlet, ifade özgürlüğüne müdahaleden kaçınarak bu konudaki negatif yükümlülüğünü yerine getirmiş olacaktır. Ancak, pozitif yükümlülüğünün gereği olarak, ifade özgürlüğünü kullanan kişilere yönelik saldırıları da önlemekle mükelleftir.

İfade özgürlüğü sınırsız değildir. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerde ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar mevcuttur.

Anayasamızın 26. maddesinde ve AİHS'nin 10/2 maddesinde, ifade özgürlüğüne ilişkin sınırlama nedenlerine yer verilmiştir. Sözleşmenin 8-11. maddelerinde aynı sınırlama nedenlerine yer verilmeyle birlikte 10. maddedeki sınırlama nedenlerinin daha dar yorumlanması gerekmektedir. Kamu otoritelerinin ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin mutlak şekilde gerekli olduğunu ikna edici surette açıklamaları icap etmektedir. İfade özgürlüğünün kısıtlanmasını gerektiren acil bir sosyal ihtiyacın bulunduğu ve müdahalenin amaçla orantılı olduğunun ortaya konulması icap etmektedir.

AİHM'ye göre ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin meşru sayılabilmesi için yasalarda öngörülmesi, AİHS'nin 10/2 maddesinde düzenlenen sınırlama sebeplerinden en az birine dayandırılması ve demokratik toplumda gerekli ve ulaşılacak istenen amaçla orantılı olması zorunludur.¹³

İfade özgürlüğüne ilişkin müdahaleler, cezai mahkûmiyet, tazminat, yayın yasağı, yayıncılık ruhsatı vermeme, gazetecinin kaynağını açıklamaya zorlanması, gösteri sırasında göstericilerin en-

10 John Stuart Mill, **Hürriyet Üstüne**, Çev. Mehmet Osman Dostel, Sadeleştiren Ömer Çaha, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003, s. 110

11 Handyside-Birleşik Krallık, 1976; Sunday Times – Birleşik Krallık, 1979; Lingens-Avusturya, 1986; Oberschlick-Avusturya, 199; Thorgeirson-İzlanda, 1992; Jersild – Danimarka, 1994; Goodwin-Birleşik Krallık, 1996; De Haes ve Gijels-Belçika, 1997;

12 Özgür Gündem-Türkiye kararı, par.42-46, Dink-Türkiye kararı, par. 106

13 Macovei, s. 54

gellenmesi, bildiri dağıtırken yakalama ve gözaltına alma şeklinde olabilecektir. AİHM, müdahalenin mutlaka bir yaptırım şeklinde gerçekleşmesi kanaatinde değildir. Kimi zaman yaptırım tehdidi veya sonuçlanmasa dahi bir müdahale sürecinin başlatılmasının da ifade özgürlüğüne müdahale olarak nitelendirilebileceği düşüncesindedir.

Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasında geliştirdiği ölçüt "açık ve mevcut tehlike" kriteridir. İlk kez 1919 yılında bu ölçütü dile getiren yargıç Oliver Wendell Holmes, hınca hınç dolu bir tiyatrodaki "yangın var" diye bağırılmasını buna örnek olarak göstermektedir. Bununla beraber, buradaki tehlike açık ve mevcut olmalıdır. Şüphe veya vehimle bir özgürlüğün sınırlandırılması kabul edilemez. Aynı şekilde, ifadenin tartışmaya yol açması, huzursuzluk, kızgınlık oluşmasına neden olması da kısıtlamanın gerekçesi olamaz. Zira kimi zaman, ifadenin amacı, bizatihi rahatsızlık yaratmaktır.

AİHM, ifade özgürlüğünün sınırlandırılması konusunda, ifadenin, "köklü ve mantık dışı bir nefret uyandırarak daha fazla şiddete yol açacak nitelikte olup olmadığı, kişilerin isimleri belirtilerek kendilerine karşı nefretin alevlendirildiği ve fiziksel şiddet tehlikesine maruz bırakıldığı bir durumun bulunup bulunmadığı" yönleriyle inceleme yapmaktadır.¹⁴ Bu noktada, sıklıkla gündeme gelen, eylem çağrılarını yasal itaatsizliğe kışkırtmanın birbirinden ayrı tutulması gerekmektedir. Protesto, demokratik toplumda bireylerin tek başına ve kolektif olarak kullanabilecekleri en temel hareket tarzlarından biridir. Bir yasağa, uygulamaya karşı eylem yapılması en tabii hak olduğu gibi eylem çağrısı da bu hakkın dâhilindedir. *Yasalara itaatsizliği kışkırtma, ilke olarak cezalandırılabilir bir eylem olmakla birlikte, yargıçlar kanunun öngördüğü bir yasağı otomatik tarzda uygulamamalıdır. Yargıçlar, ifade özgürlüğünün belirli bir kullanımının cezalandırılmasının, "demokratik bir toplumda gerekli" olup olmadığına karar verirken, çelişen çıkarları karşılıklı olarak tartmalı ve orantısallık ilkesini uygulamalıdır.*¹⁵

Devletler, negatif yükümlülüklerinin gereği olarak ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleden kaçınmak zorundadırlar. İfade özgürlüğüne yönelik müdahale, ancak kanun çerçevesinde ve tarafı olduğumuz uluslararası sözleşmeler gözetilerek gerçekleştirilebilir. İfade özgürlüğüne yönelik müdahalenin haklı görülebilmesi için yasal dayanağının bulunması, demokratik bir toplumda gerekli olması, zorlayıcı bir toplumsal ihtiyaca karşılık gelmesi, orantılı olması gerekmektedir. Gerek uygulayıcılar gerekse yargı mercileri, özgürlük temelinde hareket etmeli ve özgürlük güvenlik dengesinde özgürlük lehine tercihte bulunmalıdır. Aksi halde, ifade özgürlüğüne yönelik müdahalenin meşruiyeti sorunuyla karşılaşılacaktır.

2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında İfade Özgürlüğü

Gezi Parkı Olayları bağlamında ifade özgürlüğüne yönelik ihlal iddialarının başında, bireylerin bilgiye ulaşma hakkının kısıtlandığı, sosyal medyanın engellendiği ve basına yönelik baskıların yaşandığı dile getirilmektedir.

¹⁴ Sürek – 1 –Türkiye Kararı, Par. 62.

¹⁵ Macovei, s. 91

a) Bilgiye Ulaşma Hakkı

İfade özgürlüğünün temel unsurlarından biri, bireylerin bilgi ve kanaatlere serbestçe ulaşabilmeleridir. Bilgi ve kanaatlere serbest erişimi sağlayacak en önemli araç ise basın özgürlüğüdür. Bu yönüyle basın özgürlüğü, ifade özgürlüğünün uzantısı niteliğindedir.

Daha önce belirtildiği üzere ifade özgürlüğü, bilgi ve kanaat sahibi olmayı, bunları özgürce açıklayabilmeyi, propaganda yapmayı da içermektedir. Demokratik bir toplumda, bireylerin bilgi ve kanaat sahibi olabilmeleri için habere, bilgi ve belgelere ulaşabilmeleri önem arz etmektedir. Bilgi ve kanaat sahibi olabilmek de özgür ve tarafsız bir basın aracılığıyla mümkündür.

AIHM kararlarında da belirtildiği üzere, basının görevi, *kamu yararını ilgilendiren başka konularda olduğu gibi siyasi konularda da bilgi ve fikirleri açıklamaktır. Sadece basının bu tür bilgi ve fikirleri açıklama görevi yoktur: halkın da bunlara ulaşma hakkı vardır.*¹⁶ Basın, halkın haber alma özgürlüğünün bir aracı olduğu sürece basın olarak nitelendirilebilir. Vatandaşların endokrinasyonunun aracı olarak faaliyet gösteren, sadece belli bilgileri taşıyan ve sınırlı değer yargılarını yansıtan bir basının demokratik bir toplumda üstlenmiş olduğu görevleri yerine getirmiş olmasından söz edilmeyecektir.

Gezi Parkı Olaylarının başlangıcında, kamu makamlarından ya da bizzat medya organlarından kaynaklanan sebeplerle bireylerin güvenilir bilgiye ulaşamaması nedeniyle, gerçek dışı bilgilerin kolaylıkla dolaşıma sokulduğu ve bu bilgilerle kitlelerin farklı yönlere sevk edildiğine tanık olunmuştur. Yabancı bir ülkede vuku bulmuş olan kaza resminin, panzerle ezilen bir gence ait olduğu iddiası, İspanya’da çekilmiş olan ve göstericileri kanlar içinde gösteren fotoğrafın Gezi Parkı Olayları sırasında çekildiğinin iddia edilmesi, Boğaziçi köprüsünde maraton yarışında çekilmiş resmin, 1 Haziran günü çekilmiş gibi servis edilmesi, köpeğe biber gazı sıkın yabancı polis görevlisine ait bir resmin, Türk polisine aitmiş gibi sunulması, yanıltıcı bilgilere örnek olarak gösterilebilir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 26 Eylül 2007 tarihli “Kriz Dönemlerinde İfade Özgürlüğünün Korunmasına İlişkin Rehber İlkeleri”nde de bilgiye ulaşmanın kriz durumunun çözümüne ve kötüye kullanımların ortaya çıkmasına yardımcı olacağı, kamu otoritelerinin, halkın, medya aracılığıyla bilgiye ulaşmasını garanti etmesi gerektiğinden söz edilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ifade özgürlüğünün ve çoğulculuğun korunması için, görsel-ışışsel medya alanının önemini dikkate alarak, devletin bu alanda sadece kısıtlayıcı müdahalesinin yeterli olmadığını, aynı zamanda etkili bir çoğulculuğu sağlamayı amaçlayan yasal ve idari düzenlemeleri de hayata geçirme yükümlülüğü bulunduğunu ifade etmektedir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin kabul ettiği birçok belgede bu noktaya temas edilmiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin (2007)2 sayılı tavsiye kararında; üye devletlerin, kamusal veya özel ayrımı yapmadan, basın-yayın sektörünün kendine has niteliklerini, özellikle, ticari ve rekabete ilişkin boyutlarını da gözeterek, farklı kişi/kurumlara ait yeterli çeşitlilikteki medya kuruluşunun topluma

16 Macovei, s. 12

erişimini sağlamak için gerekli çabayı göstermesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca, hükümetlerin, kültürel farklılığı ve düşünsel çoğulculuğu sağlayacak önlemler alması gerektiği de temel ilke olarak ortaya konulmaktadır.

b) Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya bilgiye doğrudan ve hızlı ulaşmanın yolu iken aynı zamanda yanlış, manipülasyona açık bilgilerin de bir anda yayılmasına olanak sağlamaktadır. Nüfusunun yüzde 40'ından fazlası Facebook¹⁷ kullanıcısı olan Türkiye, bu yönüyle dünya genelinde altıncı sırada yer almaktadır. Dünyada 555 milyon Twitter kullanıcısı varken Türkiye'de bu sayı 10 milyon olup Dünya genelindeki kullanıcıların 200 milyonluk bölümü aktif olarak Twitter hesaplarını güncellemeyenlerden oluşuyorken Türkiye'de ise 6 milyona yakın aktif kullanıcı olduğu bildirilmektedir.¹⁸ 31 Mayıs 2013'te eylemlerin yoğunlaştığı saatlerde #direngeziparki başlıklı twitter etiketi dünya listesinde popüler konularda (trending topics-TT) zirveye yerleşmiştir.¹⁹ 29 Mayıs – 3 Haziran tarihlerinde #direngeziparki, #occupygezi, #direnankara etiketleriyle paylaşılan 8.49 milyon mesaj sosyal medyanın gücünü göstermektedir.²⁰

Gezi Parkı Olayları sırasında paylaşılan bir kısım yanıltıcı bilgi ve görüntüler sosyal medyada büyük yankı uyandırmış ve birçok kullanıcı tarafından paylaşılmıştır. Kamu makamlarının toplum nezdinde daha güvenilir bir imaj oluşturmaları, yanlış ve güdümlü mesajların inandırıcılığını azaltacağı gibi kamu makamlarınca yapılacak tezkibin etkisini güçlendirecektir.

Basın yayın organlarının kamuyu bilgilendirme görevlerinin öneminin kamu makamlarınca anlaşılması ve bu görevin ihmali halinde oluşacak karanlıkta yanıltıcı bilgilerin nasıl etkin hale gelebileceğinin görülmesi gerekmektedir.

8 Haziran 2013 tarihinde medya üzerinden halkı isyana teşvik ettikleri ve propaganda yaptıkları ileri sürülen kişilerin Adana ve İzmir'de gözaltına alındığı bilinmektedir. Şiddete müdahil olmayan, suçu teşvik etmeyen, ifade özgürlüğünün kullanımı olarak görülecek sosyal medya paylaşımlarının suç soruşturmasına tabi tutulması, ifade özgürlüğünün ihlali niteliğindedir. Gezi Parkı Olayları sırasında göstericilerin bir kısmının şiddete başvurmuş olması eyleme çağırısı suç haline getirmeyecektir. Şiddet olaylarına başvuranlar sadece kendi eylemlerinden sorumlu tutulacağı gibi şiddete teşvik niteliğinde olmayan gösteri çağrılarının tehdit olarak görülmesi ve kısıtlanmaya çalışılması bir hak ihlali niteliğindedir.

Bu ilkeler kapsamında, Gezi Parkı eylemleri sırasında Twitter hesabından "*Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hâlâ anlamadın mı? Hadi gel*" mesajını paylaşan Mehmet Ali Alabora hak-

17 socialbakers.com verilerine göre, 31 milyon 247 bin

18 Bozkurt Aslıhan, "Sosyal Medyanın "Gezi"deki Rolü", Bilişim Dergisi, yıl 41, sayı 156 www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s156/pdf/50-63.pdf Önbellek Benzer s. 52

19 Bozkurt Aslıhan, s. 52

20 Banko Meltem, Babaoğlu Ali Rıza, **Gezi Parkı Kitabı**, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>, s. 15

kında yapılan suç duyurusu sonrası “Suç işlemeye alenen tahrik” suçundan yapılan soruşturma neticesinde takipsizlik kararı verilmesi ifade hürriyetine ilişkin evrensel standartların gereğidir.

c) Gazetecilerin Maruz Kaldığı Şiddet

Basının haber yapmasının engellenmemesi, basın-yayın görevlilerinin gerek kamu otoritelerinin gerekse üçüncü kişilerin saldırılarından korunması ve görevlerini ifa edebilecekleri bir ortamın sağlanması devletin yükümlülüğüdür.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 26 Eylül 2007 tarihli Kriz Dönemlerinde İfade Özgürlüğünün Korunmasına İlişkin Rehber İlkeleri'nde; üye devletlerin, yerli ve yabancı basın mensuplarının güvenliklerini azami ölçüde teminat altına almaları gerektiği ifade edilmektedir. Aynı ilkelelerin devamında, meydana gelen saldırıların etkin olarak soruşturulması gerektiği belirtilmektedir. Olayları izleyen gazetecilerin, kolluk görevlilerinin şiddetine maruz kalması, teçhizatlarının zarar görmesi AIHM tarafından da 10. maddenin ihlali olarak nitelendirilmektedir.²¹

Aralarında Ahmet Şık, Mesut Çiftçi, İsmail Velioglu, Ercan Arslan'ın bulunduğu gazetecilerin yaralanmalarına neden olan olayların etkin bir şekilde soruşturulması ifade özgürlüğünün gereğidir. Gezi Parkı Olayları sırasında şiddete maruz kalan gazetecilerin ihlal edilen haklarına ilişkin kapsamlı bir soruşturma yürütülmesi beklenmektedir.

RTÜK, 11 Haziran 2013 tarihli toplantısında Gezi Parkı Olaylarında halkı şiddete teşvik ettikleri ve yayın ilkelerine aykırı davrandıkları gerekçesiyle Ulusal TV, Halk TV, Cem TV ve EM TV'yi para cezasına mahkûm etmiştir. Söz konusu kararlarda, dayanak olarak, Avrupa Konseyinin, “Kriz Dönemlerinde İfade ve Bilgi Özgürlüğünü Korumaya Yönelik Kılavuz İlkelerine” atıfta bulunulmuştur. RTÜK, bu kılavuz ilkelerden yola çıkarak, yayınların taraflı ve doğrulanmamış bilgiler veren yayınlar olduğunu tespit etmiş ve medya profesyonellerinin, kriz dönemlerinde manipülatif veya kamuoyunda infial yaratabilecek yayınlardan kaçınma, halkı yatıştırıcı ve sükûnete davet eden yayın yapma yükümlülüğünün bulunduğu sonucuna varmıştır. RTÜK'ün bu kararı, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından eleştirilmiş, kılavuz ilkelerde açık bir biçimde, bu konuda en uygun mekanizmanın öz denetim olduğunun belirtildiği ve RTÜK'ün uyguladığı denetim ve verdiği cezaların öz denetim olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir.²²

21 Najafli – Azerbaycan Par. 68

22 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin 1-5 Temmuz 2013 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretinin ardından düzenlediği Rapor (bundan sonra “İnsan Hakları Komiseri Raporu” şeklinde atıfta bulunulacaktır.), s. 25

B. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ HAKKI

1. Genel Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kapsamı

Gezi Parkı Olayları olarak tanımlanan süreç, Taksim Gezi Parkı'nda ortaya çıkan ve kısa zamanda Türkiye'nin çeşitli illerine yayılan toplantı ve gösterilerle başlamıştır. Bu nedenle, Gezi Parkı Olayları sırasında yaşanan problemler, her şeyden önce toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ile ilgilidir. Demokratik bir toplum düzeninin olmazsa olmazları arasında yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, 1982 Anayasasının 34. maddesinde, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 20. Maddesinde, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 21. Maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesinde düzenlenmiştir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, taşıdığı önem dolayısıyla, uluslararası kuruluşların raporlarına ve kararlarına da konu olmuştur. Bu uluslararası rapor ve kararlarda yer alan ilkelere, aşağıda kısaca değinilmektedir. Bu ilkelerden bir bölümünü içeren Venedik Komisyonunun 25 Haziran 2012 tarihli derlemesinde²³, spontane gösterilerin sağlıklı bir demokrasinin olağan koşullarından biri olduğu, istisnai nitelikte görülemeyeceği, barışçıl niteliklerini korudukları sürece kamu otoritelerinin bu tür gösterileri korumaları ve kolaylaştırmaları, özgürlüğün geniş, sınırlamalarınsa dar yorumlanması gerektiği ifade edilmektedir. AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin (ODIHR)'in Barışçıl Toplanma Özgürlüğüne İlişkin Kılavuzu²⁴ ve Venedik Komisyonu'nun Mart 2014 tarihli Avrupa'da Barışçıl Toplanma Özgürlüğüne İlişkin Karşılaştırmalı Çalışması toplanma özgürlüğüne ilişkin temel ilkeleri tekrar etmektedir. BM İnsan Hakları Konseyi de 6 Ekim 2010 tarihli kararında toplanma özgürlüğünün önemine işaret etmektedir.

1982 Anayasasının 34. Maddesinde yer alan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, 06.10.1983 tarih 2911 sayılı kanunla düzenlenmiştir. Kanun, 3. Maddesinde şu hükme yer vermektedir: *"Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. (Değişik: 3/8/2002-4771/5 md.) Yabancıların bu Kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancıların bu Kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülki idare amirliğine toplantıdan en az kırk sekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür."*

Bu hüküm, ilk bakışta toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının geniş bir alana sahip olduğu izlenimini yaratmaktadır. Ne var ki 2911 sayılı kanun, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını tanıyan ve güvence altına alan düzenlemelerden çok, bu hakkı sınırlayan hükümlere yer vermektedir. Benzer şekilde 2911 sayılı kanunun uygulanmasını sağlamak amacıyla 08.08.1985 tarihinde kabul edilen yönetmelik de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını aşırı ölçüde sınırlayan düzenlemeleri

²³ European Commission for Democracy through Law; Compilation of Venice Commission "Opinions Concerning Freedom of Assembly", <http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/VENICE.pdf>

²⁴ "Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly", Published by the OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights, 2010

içermektedir. Bu nedenle, 2911 sayılı kanunla sözü geçen yönetmeliğin en kısa zamanda ilga edilmesi, bunun yerine gerek Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası metinlere gerekse Anayasamızın 2001'de değiştirilen 34. maddesine uygun bir kanunun en kısa zamanda hazırlanması zorunlu görülmektedir.

Toplanma hakkının sadece vatandaşlara değil, yabancılara ve vatansızlara da tanınması gerekir. Gerek 2911 sayılı yasada yer alan yabancılara yönelik sınırlamalar gerekse gezi olayları sırasında yabancı öğrenci ve gazetecilerin yaşadıkları sorunlar bu haktan eşit yararlanma konusunda önemli bir engelin varlığını ortaya koymaktadır.

Toplanma özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin, uluslararası mevzuatta da düzenlemeler mevcuttur. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 21. maddesinde; *"...Bu hakkın kullanılmasına ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini, sağlık veya ahlaki veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiçbir sınırlama konamaz"* hükmüyle, toplanma özgürlüğüne ilişkin sınırlama nedenlerine ve kapsamına yer verilmiştir.

Aynı şekilde, AİHS'nin 11/2 maddesinde *"Bu hakların kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplum içinde ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olanlar dışındaki sınırlamalara tabi tutulamaz. Bu madde, silahlı kuvvetler, kolluk kuvvetleri veya devlet idaresi mensuplarıncı yukarıda anılan haklarını kullanılmasına meşru sınırlamalar getirilmesine engel değildir."* düzenlemesiyle sınırlamaya ilişkin ölçütler getirilmiştir.

AİHM, toplanma özgürlüğünün, ifade özgürlüğü ile birlikte demokratik toplumun temel taşlarını oluşturduğunu belirterek, bu özgürlüğün kısıtlanmasına ilişkin düzenlemeler hakkında dar kapsamlı yorum yapılacağını eklemektedir.²⁵

Toplanma özgürlüğünün sınırlanması noktasında, toplanma saikinin bu özgürlüğün kullanımı bakımından bir ayrımcılığa yol açmaması gerekmektedir. Açık bir şiddet çağrısı, belli ırk, etnik, dinsel kimliklere düşmanlığa teşvik niteliğinde olmadığı sürece bu hakkın kullanımı engellenmemelidir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanmış olması veya organizasyon komitesinin yasal sınırlamalara uymayı reddetmesi halinde öncelikle kamu düzeninin korunması için toplantı ve gösteri yürüyüşü kontrol altına alınmalı, eylem yasal sınırların dışına taşmasına rağmen toplanma, barışçıl olma özelliğini koruduğu ve katılımcılar şiddete başvurmadığı sürece yetkililerin göstericilere hoşgörülle yaklaşması ve güç kullanımına başvurmaması gerekmektedir. Şiddete başvurulmayan bir toplanmada, kamu görevlilerinin güç kullanmaları, göstericileri gözaltına almaları orantısız bir müdahale olacaktır. Kamu otoritelerinin takdir ve tercihlerini toplanma özgürlüğünün yapılabileceği yönünde kullanmaları gerekirken hakkı sınırlandırma eksenli yaklaşım toplanma özgürlüğüne yönelik önemli kısıtlamalara yol açabilecektir.

25 Djava AN – Türkiye kararı, par. 56

Belli durumlarda, toplanma özgürlüğünün zamansal olarak da kısıtlanması mümkündür. Ancak toplanma özgürlüğünün zaman ve mekân bakımından kısıtlanması durumunda makul seçeneklerin önerilmesi gerekmektedir. Esnek olmayan, bireylere seçenek sunmayan kısıtlamaların hakkın özüne müdahale niteliğinde olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Toplanma Hakkına ilişkin Venedik Komisyonunun Kılavuzunda bazı temel ilkelere yer verilmiştir. Buna göre; kamu otoritelerinin takdir hakkını bu özgürlüğün gerçekleşmesi yönünde kullanmaları, devletlerin, pozitif yükümlülüklerinin gereği olarak, barışçıl toplanmaları kolaylaştırmaları ve korumaları gerekir. Toplanma özgürlüğüne yönelik tüm kısıtlamaların AIHS ve diğer uluslararası insan hakları mevzuatıyla uyumlu, hukuksal bir temele dayanması zorunluluk arz etmektedir. Türkiye açısından, temel hak ve özgürlüklerin ancak kanunla sınırlandırılabilceği, Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca taraf olunan temel insan haklarına ilişkin antlaşmaların Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülemeyeceği düşünüldüğünde, uluslararası standartlara uygunluk koşulunun mutlak bir nitelik gösterdiği görülmektedir. Öte yandan, toplanma özgürlüğüne yönelik tüm kısıtlamaların orantılı olması, ayrımcılığın elimine edilmesi, kamu makamlarının sorumluluklarının düzenlenmesi ve iyi bir yönetim örneği sergilenmesi gerekmektedir.

Sınırlamalar konusunda ise; sınırlamaların meşru bir dayanağının olması, kamusal alanı toplanma özgürlüğü için kullananların, bu alanı ticari amaçla ya da araç veya yaya trafiği için kullananlar kadar meşru bir hakka sahip olduklarının gözetilmesi, toplanma özgürlüğünün, topluma mesaj verme amacına matuf olduğu dikkate alınarak, iletilmek istenen mesajın, ancak çok yakın şiddet tehdidinin mevcut olduğu durumlar haricinde engellenmemesi, iletilmek istenen mesajın dolaşımını engellemek adına, zaman, mekân ve usul konusundaki sınırlamaların vuku bulması durumunda makul seçeneklerin sunulması, toplantı ve gösteri yürüyüşünün, istenilen etkiyi doğurabilmesi için hedef kitle bakımından görsel ve duyuşsal temasın sağlanması gerekir. Ayrıca, toplanma özgürlüğünün kullanımı sırasında oluşan anlaşmazlıkların çözümlenmesi, gerilimin düşürülmesi için uzlaşmacı ve ara bulucu bir yöntemin izlenmesi icap etmektedir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere, toplanma özgürlüğünün belli bir süre veya mekânla kısıtlanması durumunda, bilhassa, belli bir mekânın sürekli olarak yasaklanması halinde, münferit kısıtlamalara nazaran çok daha kapsamlı gerekçeler gösterilmelidir.

Toplanma özgürlüğünün, ifade özgürlüğünün kullanılabilmesi için gerekli olduğu gözetilerek, bu özgürlüğe yönelik kısıtlamaların, ifade özgürlüğünün kısıtlanmasında olduğu gibi dar yorumlanması, Venedik Komisyonu'nun kılavuz ilkelerinde de belirtildiği üzere, takdir hakkının toplanma özgürlüğü yönünde kullanılması gerekmektedir.

2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında Toplanma Özgürlüğü

İçişleri Bakanlığının cevap yazısına göre 28 Mayıs – 6 Eylül 2013 tarihleri arasında 80 ilde Gezi Parkı Olayları çerçevesinde 5532 eylem/etkinlik gerçekleştirilmiş, bu eylem ve etkinliklere 3.611.208 kişi katılmıştır. Gösteriler sırasında, 104.519 emniyet mensubu görev almıştır.

Söz konusu gösterilerden, 164'ünün kanunsuz hale dönüştüğü, uyarılara rağmen dağılmayan göstericilerin emniyet görevlilerince ilgili mevzuat kapsamında dağıtıldığı İçişleri Bakanlığınca bildirilmektedir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin 1-5 Temmuz 2013 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaretinin ardından düzenlediği raporda yer alan bilgilere göre, 2012 yılında Türkiye'de yaklaşık 7.5 milyon kişinin katılımıyla 25.635 toplantı/gösteri yapılmıştır. Bu gösterilerin % 6'sı kanuna aykırı olarak gerçekleşmesine rağmen dağıtılmamış, % 3'ü ise şiddet içermesi nedeniyle dağıtılmıştır.²⁶ Bu rakamların, uygulamada tüm yasa dışı gösterilere müdahale edilmediğini gösterdiğini belirten Komiser, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun, barışçıl olsun veya olmasın, tüm yasa dışı gösterilerin dağıtılabileceğini öngördüğünü buna karşılık, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadının, bir gösterinin yasa dışı olmasının göstericilerin toplanma özgürlüğünün kısıtlanması için tek başına yeterli bir gerekçe oluşturmadığı konusunda çok net olduğunu belirtmiştir.²⁷

a) Barışçıl Toplanma Hakkı

Barışçıl nitelikteki toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğünün görünülerinden biri olarak demokratik toplumun en önemli unsurlarından biridir. Toplanma özgürlüğü, özel veya kamusal bir mekânda gerçekleştirilen toplantıları, hareketsiz ya da yürüyüş şeklinde gerçekleşen hareketli gösterileri kapsar.

Toplanma özgürlüğünün sağladığı korumadan faydalanmak için toplanmanın barışçıl nitelikte olması gerekmektedir. Toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların bir kısmının şiddete başvurusu, toplantının barışçıl olma niteliğini yitirmesine yol açmayacaktır. Toplantının barışçıl niteliğini yitirdiğinin kabulü için bu kişilerin şiddet hareketlerinin toplantı veya gösteri yürüyüşünün tamamının barışçıl özelliğini ortadan kaldırması, şiddete başvuran kişilerin ve bu tür eylemlerin diğer göstericilerden ve eylemlerden ayrı tutulma imkânının kalmaması gerekmektedir.

Bir toplantının barışçıl olup olmadığının tespiti konusunda, AIHM, öncelikle toplanma özgürlüğünü kullananların niyetine vurgu yapmaktadır.²⁸ Bu hakkı kullananların o ana kadar yaptıkları açıklamalar, tutum ve davranışları ve hakkın kullanımı sırasında sergilenen tutum ve davranışlar toplantının barışçıl olup olmadığının tespiti noktasında önem arz etmektedir. AIHM, bir toplantının en başından itibaren şiddet içermesi veya sonradan şiddete yönelmiş olması durumunda, barışçıl

26 İnsan Haklar Komiseri Raporu, s. 8

27 İnsan Haklar Komiseri Raporu, s. 8

28 Stankov and the United Macedonian Organization Ilinden – Bulgaria, Appl. No. 29221/95 and 29225/95, 02.10.2001, par. 77, aktaran Akbulut Olgun, s. 383

toplama özgürlüğünden bahsedilemeyeceğini, bu nedenle hakka getirilen sınırlamaların gerekliliğini inceleme ihtiyacını duymamaktadır.²⁹ Ancak, burada dikkat edilmesi gereken nokta, barışçıl olma niteliğini yitiren toplantıya yapılacak müdahalenin de tüm menfaatler gözetilerek ve orantılı şekilde yapılması gerektiğidir.

Burada, şu noktayı tekrar vurgulamak gerekir, AİHM içtihatlarına göre, bir toplantının iç hukuk düzenlemelerine aykırı olması ile barışçıl olmaması arasında bir bağ bulunmamaktadır. Toplantı ve gösteri iç hukuka aykırı olsa dahi, katılımcılar, şiddete yönelmediği sürece toplantı ve gösterinin barışçıl olmadığı gerekçesiyle müdahalede bulunulamayacaktır.³⁰

Toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılması en son başvurulacak çare olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca, sonlandırma ve dağıtmanın yasal sınırlar içerisinde orantılı olarak gerçekleştirilmesi gerekir.

Toplanma özgürlüğü kapsamında koruma altına alınan, barışçıl nitelikli toplantı ve gösterilerdir. Düzenleyicilerin ve katılımcıların şiddete başvurdukları toplantı ve gösterilerin barışçıl olduğundan söz edilemeyecektir. Ancak, toplananların belirli bir kısmının şiddete başvurması tüm katılımcıların bu hakkı kullanmasına engel teşkil etmemelidir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin, Türk mevzuatının en önemli noksanlığının, yasa dışı ilan edilmiş olan herhangi bir gösterinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadında hayati bir fark sayılan, gösterinin barışçıl olup olmadığı kıstasına bakılmaksızın dağıtılabilesine olanak sağlaması olduğunu, mevzuatın aynı zamanda yasadışı gösterilere katılanlara gereksiz ve orantısız cezalar öngördüğünü belirtmektedir.³¹

Oysa AİHM kararlarının AİHS'yi şekillendirdiği, sözleşmede kullanılan kavramların otonom olduğu ve taraf devletlerin, sözleşmeyi yorumlarken AİHM içtihatlarına uymak zorunda olduğu bilinmektedir. Kaldı ki, 1982 Anayasasının 90/5 maddesinin *"Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır."* hükmü gereği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ve AİHM içtihatlarının üstün tutulması gerekmektedir.

Toplanmanın dağıtılması öncesinde, katılımcılara dağılmaları için makul bir süre tanınması ve dağıtma sırasında kalabalığın kaçabileceği güzergâhın planlanması icap eder. Dağıtma sırasında güç kullanımına asgari düzeyde, istenilen amaçla orantılı şekilde ve son çare olarak başvurulmalıdır.

Barışçıl toplanma özgürlüğü, aynı zamanda karşıt gösteriler düzenleyebilmeyi de içermektedir.

29 Ö. Kamil Kartal et Autres c. Turqie, (recevabilite), Req. No. 29768/03, 16.12.2008, par.7 aktaran Akbulut Olgun, s. 383

30 Cisse-Fransa kararı, par. 37 aktaran, Akbulut Olgun, s. 391

31 İnsan Hakları Komiseri Raporu, s. 27

Kamu makamlarının, her iki grubun da bu haktan yararlanmasını garanti edecek koşulları sağlaması gerekmektedir.³²

Gezi Parkı Olayları kapsamında da sıklıkla karşılaşıldığı üzere eylem ve etkinliğe katılanların bir kısmının şiddete başvurması, tüm etkinliğin yasadışı ilan edilmesi sonucunu doğurmamalı, bu kişilerin tespiti ve ayıklanması cihetine gidilmelidir. Tamamen güvenlikçi bir zihniyetle hazırlanan 2911 sayılı kanun dahi, 24. maddesinde bu yorumu haklı kılan bir hükme yer vermektedir.

Ulusal mevzuata göre, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapabilmek için herhangi bir izne ihtiyaç duyulmamaktadır. Bu hakkın kullanımı sadece bildirimle tabidir. 2911 sayılı Yasanın,

6. maddesinde; *“Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir”,*

7. maddesinde; *“Toplantı ve yürüyüşlere ve bu amaçla toplanmalara güneş doğmadan başlanmaz, açık yerlerdeki toplantılar ile yürüyüşler güneş batmadan önce dağılacak şekilde, kapalı yerlerdeki toplantılar ise saat 24.00’a kadar yapılabilir”,*

10. maddesinde; *“Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir...”*,

11. maddesinde; *“Toplantı, 6. madde hükümlerine uymak suretiyle bildirimde belirtilen yerde yapılır. Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dâhil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür.”* düzenlemelerine yer verilmiştir.

Kamu otoritelerinin, toplanma özgürlüğüne ilişkin negatif ve pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır. Kamu görevlilerinin, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımına ilişkin haksız müdahalede bulunmaması devletin negatif yükümlülüğünün; toplanma özgürlüğünün kullanımı sırasında kolaylık göstermesi ve bu hakkın kullanımına yönelik engelleri kaldırması ise devletin pozitif yükümlüğünün gereğidir.

Ulus Baker’in belirttiği üzere “protesto”, kendisine sorulmayan, danışılmayan birey veya topluluğun, bir grup ya da hareketin cevap verişidir. Farklı bir anlatımla sorulmayan soruya verilen cevaptır.³³ Bazen bu cevabın anında verilmesi gerekir ve kamu otoriteleri bu konuda gerekli kolaylığı sağlamalıdır. Toplanma özgürlüğüne ilişkin mekân ve bildirim koşullarını içeren yasal çerçevenin sıkı bir şekilde korunması isteği bu hakkın kullanımına ilişkin bir engel niteliğine bürünebilir.

Venedik Komisyonu’nca, şiddete başvurmayan bir topluluğa karşı güç kullanılmasının her halde orantısız olacağı belirtilmektedir. AİHM Oya Ataman – Türkiye kararında, yetkililerin, trafikte karışıklık yaratma dışında kamu düzenini ihlal etmeyen elli kişilik bir grubun yaptığı gösteriyi sonlan-

32 Doğru/Nalbant, s. 436

33 BAKER, Ulus, **Dolaylı Eylem**, Derleyen: Ege Berensel, Birikim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 19

dırma noktasındaki sabırsızlıklarına anlam veremediğini belirtmektedir. Söz konusu karar, kolluk görevlileri ve göstericiler arasında yaşanan mücadelenin ulaştığı boyutu açıklayıcı niteliktedir.

Gezi Parkı Olaylarının yaşandığı dönemde ortaya çıkan ve “duran adam” olarak nitelendirilen eylem türü tamamen barışçıl bir nitelikte olmasına rağmen “duran adam”ın yanında duran insanların 18 Haziran 2013 tarihinde gözaltına alınması toplanma özgürlüğüne yönelik haksız bir müdahale olarak nitelendirilebilir.³⁴

b) Toplantı ve Gösteriyi Yürüyüşü Mekânları

Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer, toplanma hakkının en önemli unsurlarından biridir. Bu özgürlüğün kullanımı için en uygun mekânı belirlemek de toplanma hakkı kapsamında değerlendirilmelidir. Ancak toplanma özgürlüğü belli bir kamu alanının sürekli olarak kullanılması ayrıcalığına da vermemektedir. Yukarıda bahsedilen dengenin burada da kurulması gerekmektedir. Toplanma özgürlüğünün kullanımıyla belli bir mekân arasında yakın ilişki bulunabilir. Bu durumda toplanma özgürlüğü, bu hakkın belli mekânda kullanımını da içerir.³⁵

AİHM, toplantı ve gösteriler için kamusal mekânların kullanılabilceğini, bazı mekânlarda kamu güvenliği gerekmesiyle toplantı ve gösteriler için sınırlamalar getirilebileceğini belirtmektedir. Ancak, “kamusal mekân” kavramının sınırlarını net olarak ortaya koymamaktadır. AİHM, caddelerde, meydanlarda, parklarda, kiliselerde, mahkeme binaları dâhil kamu kurumları içinde toplantı ve gösteri yapılabileceğini ifade etmektedir.³⁶

Venedik Komisyonunun kılavuz ilkeleri de, belirli zamanlarda veya belirli yerlerde yapılan gösterileri yasaklayan genelleyici yasal hükümlerin, münferit toplantıların kısıtlanması için sağlanan gerekçelerden çok daha kapsamlı dayanaklar içermesi gerektiğine işaret etmektedir. Çünkü böyle hükümler, her bir münferit olayın özel şartlarının dikkate alınmasını gerektirmediklerinden kolaylıkla orantısız bir biçimde uygulanabilirler. Ayrıca, toplantıyı düzenleyenlerin, yetkililerin kendilerine önerdiği seçenekler neyse onları kabul etmeye veya planlanan toplantının temel unsurlarını, özellikle de zamanını veya yerini, yetkililerle müzakere etmeye mecbur bırakılmaması veya zorlanmaması gerekmektedir. Aksi halde, barışçıl toplanma hakkının özü zedeleneyecektir.

Toplanma özgürlüğünün kamusal bir mekânın işgali şeklinde kullanılması durumunda dahi kamu makamlarının özenle hareket etmesi gerekmektedir. Cisse – Fransa kararına konu olayda, Fransa’da kalmak için gerekli belgeleri tamamlayamayan kişilerin durumuna dikkat çekmek isteyen başvuran ve iki yüz kadar arkadaşı Paris Saint Bernard Kilisesi’ni Haziran-Ağustos ayları süresince işgal etmiştir. Ayrıca on kişi de açlık grevine başlamıştır. 23 Ağustos 1996 tarihinde, kilise güvenlik güçlerince zorla boşaltılmıştır. Bu davada, Mahkeme, 11. maddenin ihlal edilmediği so-

34 http://www.radikal.com.tr/turkiye/duran_adamlarin_sucu_durarak_polise_direnme-1138105, **Ismail Saymaz Arşivi**

35 Venedik Komisyonu 25.06.2012 tarihli Barışçıl Gösteri Kılavuzu,

36 Akbulut, Olgun, “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri”, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Ed. Sibel Inceoğlu, Ankara, 2013, s. 388

nucuna varmıştır. Bununla beraber, eylemin şiddet unsuru içermemesi, kilise yönetiminin işgale karşı çıkmaması, ibadetin herhangi bir aksama olmadan yapılabilmesi nedeniyle, hükümetin, eylemin, başkalarının haklarına zarar verdiği iddiasını reddetmiştir. Mahkeme'ye göre, iki ay boyunca barışçıl bir şekilde herhangi bir müdahale olmaksızın sürdürülen işgalin durdurulması, özellikle açlık grevi yapan göstericilerin sağlık durumlarının ağırlaşması nedeniyle haklı görülebilir.³⁷

Toplanma özgürlüğünün kullanımı nedeniyle trafiğin, insanların gidiş-gelişlerinin aksaması muhtemeldir. AİHM'nin Balçık – Türkiye kararında (par. 49) belirttiği üzere, kamuya açık alanlarda düzenlenen her türlü eylemin belli bir düzeyde karmaşaya ve hoşnutsuzluğa yol açması olağandır. Toplanma özgürlüğünün doğal sonucu olan bu duruma kamu otoritelerinin hoşgörüle yaklaşmaları gerekmektedir. Sadece trafiğin engellendiği ve atılan sloganlardan ötürü çevreye rahatsızlık verildiği gerekçesiyle göstericilere ceza verilmesi AİHM tarafından hak ihlali olarak nitelendirilmektedir.³⁸

Gezi Parkı Olaylarının yoğun olarak yaşandığı İstanbul Gezi Parkı ve Ankara Güvenpark, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'nın altıncı maddesi kapsamında gösteri yapılmasına izin verilen mekânlar olmadıklarından kolluk görevlileri eylem/etkinliğin 6. madde kapsamında tayin edilen mahalde yapılmadığını gerekçe göstererek müdahalede bulunmuş iseler de toplantı ve gösteri yürüyüşünün, önceden tayin olunan yerde yapılmamış olması tek başına müdahale gerekçesi oluşturmayacaktır.

Kamuya açık alanların toplanma özgürlüğüne de açık olması gerekir. Gezi Parkının kapatılması bu kapsamda değerlendirilebilir. Ayrıca, parkın kapatılması, toplanma özgürlüğünün söz konusu yerde kullanılmak istenmesinin anlamını arttırmaktadır. Esasında belli bir yerin istisnai sebepler haricinde toplanma özgürlüğüne kapatılması bu özgürlüğün söz konusu yerde kullanılmasına ayrı bir önem kazandırmakta, kimi zaman bu alanın kapatılması da bizaatihi toplanmanın nedenini oluşturmaktadır. Böyle bir toplantıda en azından verilmek istenen görüntü veya iletilmek istenen mesajın söz konusu mekâna ulaşabilmesi beklenen bir durumdur.

c) Bildirim Zorunluluğu

Toplanma özgürlüğünün belirlenen yerde yapılmasının yanı sıra bu hakka yönelik sınırlamalardan biri de toplantı ve gösteri yürüyüşünün önceden kamu makamlarına bildirilmesi koşuludur.

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bildirim koşuluna bağlanması kamu otoritelerinin toplanmanın korunması ve kolaylaştırılması için gerekli tedbirleri almaları bakımından önem arz etmektedir. Bildirimin sıkı şekil şartlarına bağlanmış olması, toplanma özgürlüğünün kullanılması için izin alınması gerektiği algısı doğurabilecektir. Aynı şekilde, izin prosedürünü çağrıştıracak şekilde bildirim sıkı şartlara bağlanması da bu hakkın özüne yönelik ciddi bir müdahale niteliğinde olacaktır. Gezi Parkı Olayları sırasında, gösterilerin izinsiz yapıldığı şeklindeki açıklamalar bu algının birer tezahürü olarak değerlendirilebilir.

37 Doğru/Nalbant, s. 432

38 Galstyan – Armenia, par. 116-117, aktaran, Akbulut Olgun, s. 391

AİHM, Bukta ve Diğerleri – Macaristan kararında; politik bir olaya derhal tepki verilmesinin haklı görülebileceği özel koşullarda, toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılanların yasadışı eylemde bulunmamalarına rağmen, sadece bildirim yapılmamış olması nedeniyle toplantının yasaklanmasının, toplanma özgürlüğüne yönelik orantısız bir kısıtlama olduğunu belirtmektedir.³⁹

Toplanma özgürlüğünün belirlenen yerler dışında kullanılması toplantı veya gösteri yürüyüşüne müdahale edilmesine gerekçe oluşturmayacağı gibi bildirim koşuluna uyulmamış olması da toplantının 2911 sayılı Kanun'a aykırılığını gündeme getirecekse de tek başına toplanma hakkına müdahalenin dayanağı olamayacaktır.

Nitekim AİHM, kanundışı bir durumun toplanma özgürlüğünün ihlal edilmesini haklı gösteremeyeceğini Oya Ataman – Türkiye kararında hatırlatmaktadır. Bildirimin yapılması, yetkililerin gerekli tedbirleri alması, muhtemel karışıklıkların önlenmesi amacına yöneliktir. Her toplanmanın, belli oranda günlük işleyişi bozduğu, yaya ve araç trafiğini engellediği sıklıkla görülmektedir. Bildirimsiz ya da öngörülen yer dışında yapılan bir toplantının dağıtılmaması halinde oluşabilecek karışıklıkla bu toplantıya müdahale edilmesi durumunda ortaya çıkabilecek kısıtlamanın kıyaslanması, kısaca hak menfaat dengesinin gözetilmesi gerekir. Yasada öngörülen koşulları haiz olmayan her toplantının derhal dağıtılması yönündeki bir anlayışın toplanma özgürlüğünü büyük ölçüde kısıtlayacağı göz önüne alınmalıdır.

d) Müdahalenin Sınırı

Kamu otoriteleri, göstericilerin hak ve menfaatleriyle toplumun geri kalanının hak ve menfaatleri arasında adil bir denge kurmak zorundadır. Bu dengenin gereği ve devletin pozitif yükümlülüğünün bir sonucu olarak toplanma hakkını kullananların bu haklarını hayata geçirebilmeleri için gerekli kolaylığın gösterilmesi icap eder. Keza, toplanma hakkını kullananlar tarafından üçüncü kişilerin can ve mal güvenliklerine yönelebilecek saldırıların engellenmesi için de gerekli planlamanın yapılması şarttır. Ayrıca, göstericilere yönelebilecek tehdit ve tehlikelerin önlenmesi için de kamu otoriteleri tarafından lüzumlu tedbirler alınmalıdır. Bu bağlamda, 5 Haziran 2013 tarihinde Rize'de gösteri yapan kişilere, başka bir grup tarafından saldırılması, aynı şekilde 6 Temmuz 2013 tarihinde palalı bir şahsın, kolluk görevlilerinin mevcudiyetine rağmen göstericilere saldırması, toplantı ve gösteri yürüyüşünün güvenliğini sağlamakla görevli kamu makamlarının bu görevlerinin ihmali olarak nitelendirilebilecektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, *Platform "Arzte für das Leben" – Avusturya* kararında, "bir gösteri, geliştirmek istediği düşüncelere ve taleplere muhalif olan kişilerin canını sıkabilir veya kızdırabilir. Ancak gösteriye katılanlar, muhaliflerinin fiziksel saldırısına uğrayabilecekleri korkusu duymadan, gösterilerini yapabilmelidirler. Gerçek ve etkili bir barışçıl toplanma özgürlüğü, devletin sadece müdahalede bulunmama görevine indirgenemez; çünkü sırf negatif yükümlülük anlayışı, Sözleşmenin 11. maddesinin amacıyla bağdaşmaz"⁴⁰ ifadelerine yer vermiştir.

39 Doğru/Nalbant, s. 531

40 Doğru/Nalbant, s. 430

Devletin pozitif yükümlülüğü sadece, karşıt görüşlü kişilerin veya ilgisiz üçüncü kişilerin saldırılarını engellemekle sınırlı değildir. Aynı zamanda, kolluk görevlilerinin zor kullanarak dağıttıkları toplantı ve gösterilerin titizlikle incelenmesini, bu konudaki şikâyetlerin değerlendirilmesini, etkili bir yargı denetiminin mevcut olmasını gerektirir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine yönelik müdahalelerin yerinde olup olmadığının ve müdahalelerin orantılı olup olmadığının tespiti ancak etkin bir yargı denetiminin varlığıyla mümkündür.

AİHM, toplantı ve gösteri hakkını kullananlara yönelik sert müdahaleler nedeniyle meydana gelen ve sıradan darp ve cebir izini aşan yaralanmalarda, insanlık dışı muamele yasağına aykırılıktan ötürü AİHS'nin 3. maddesinin ihlaline karar vermektedir. Samüt Karabulut – Türkiye davasında, polis tarafından yakalanmış olmasına rağmen göstericinin yüzüne biber gazı sıkılmasını insanlık dışı muamele yasağına aykırı bulmuştur.⁴¹

Bu nedenle, toplantı ve gösterilere katılanlar, şiddete başvurmuş olsa dahi, müdahalenin orantılı olması gerekmektedir. Evrim Öktem – Türkiye davasında, AİHM, okul duvarına pankart asılması olayına müdahale eden polise karşı, öğrencilerin demir çubuk ve sopalarla karşı koymasına karşın polisin silah kullanarak müdahale etmesini yaşam hakkının ihlali olarak nitelendirilmiştir.⁴²

Anayasa'nın 34. maddesi; *"Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir."* hükmüne yer vermektedir. Görüldüğü gibi bu hüküm, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına uluslararası standartlara uygun, geniş bir alan tanımaktadır. Ne var ki, 2911 sayılı kanunun bu hakkı anayasaya uygun olarak somutlaştırmak yerine, anayasanın ötesine geçen sınırlayıcı düzenlemelere yer vermesi, uygulamada toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının aşırı ölçülerde sınırlanması sonucunu yaratmaktadır.

Kanun'un 17. maddesinde; *"Bölge valisi, vali veya kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir."* hükmü mevcuttur. 19. maddede ise il ve ilçelerde bütün toplantıların ertelenmesi veya yasaklanması düzenlenmiştir.

Kanun'un 22. maddesinde; ***"Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez. Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur"*** ifadelerine yer verilerek toplanma özgürlüğünün belli alanlarda kullanılması mutlak şekilde yasaklanmıştır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun neredeyse tüm maddelerinin bu özgürlüğün

41 Samüt Karabulut – Türkiye, par. 43-44, aktaran Akbulut olgun, s. 393

42 Evrim Öktem – Türkiye, par. 6-10, 55-57, aktaran Akbulut olgun, s. 393

kullanımını sınırlamaya yönelik olduğu yukarıda ifade edilmişti. Bununla birlikte kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyen 23. maddenin ayrıca irdelenmesi gerekmektedir.

23. maddede;

- ✓ Bildirimde bulunmaksızın veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatten önce veya sonra,
- ✓ Ateşli silahlar veya patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemler üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez vesair unsurlarla örterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak,
- ✓ Güneş doğmadan başlayan, güneş battıktan sonra devam eden açık toplanmalar ve saat 24.00'dan sonra devam eden kapalı toplanmalar,
- ✓ Toplantı ve gösteri yürüyüşleri için önceden belirlenen yer ve güzergâhlara uymaksızın,
- ✓ Gösteri yürüyüşleri için belirlenen şekil ve şartlara uymayan, yasaklanan yerlerde,
- ✓ Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda (eğlence amaçlı, sportif vs.) olmasına rağmen kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkarak,
- ✓ Kanunların suç saydığı maksatlar için,
- ✓ Bildirimde belirtilen amaç dışına çıkılarak,
- ✓ Toplantı ve yürüyüşün yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden,
- ✓ Düzenleme kurulunca toplantının dağılmasına karar verilmesi hâlinde,
- ✓ Yabancılar için getirilen kısıtlamalara uyulmadan,
- ✓ yapılan toplantıların veya gösteri yürüyüşlerinin Kanuna aykırı sayılacağı belirtilmiştir.

Bu düzenlemeyle, 2911 sayılı Kanuna ilişkin her aykırılık toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanunsuz sayılabilmesi için yeterli görülmüştür.

Toplanma özgürlüğüne yönelik müdahaleler, sadece toplantı ve gösteri yürüyüşünün engellenmesi ve katılımcıların dağıtılması suretiyle yapılmamaktadır. Bu hakkı kullananlara müdahale edilmemekle birlikte haklarında idari soruşturma açılması, idari yaptırım uygulanması da hakkın

kullanımına yönelik bir tehdit oluşturmaktadır.⁴³ Bunun yanı sıra, toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanlara yönelik müdahalenin tarzı ve yoğunluğu hakkın kullanımına ilişkin önemli bir kısıtlamaya yol açmaktadır. Yoğun bir müdahale ile karşılaşan bireyler, bu hakkın bir kez daha kullanımı konusunda tereddüt yaşayabilmektedirler.

Gezi Parkı Olayları sırasında gerçekleşen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bir bölümüne yapılan müdahaleler haklı bir gerekçeye dayanmadığı gibi orantılı bir müdahale gerçekleştiğinden söz etmek de olanaksızdır. Daha önce belirtildiği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasa dışı olması, örneğin, bildirim koşuluna uyulmamış olması veya toplantı ve gösteri yürüyüşüne ayrılan mekânların dışında gerçekleştirilmesi, toplantı ve gösteri yürüyüşüne müdahale edilmesi için haklı bir sebep oluşturmayacaktır. Keza, toplanma özgürlüğünü kullananların bir kısmının şiddete başvurusu da toplantı ve gösteri yürüyüşünün dağıtılması için yeterli bir gerekçe değildir. Gezi Parkı Olaylarının yaşandığı süreçte toplantıların önemli bir kısmının bu gerekçelerle dağıtıldığına tanık olunduğu gibi kolluk kuvvetlerinin müdahalesinin çoğu zaman orantılı bir müdahalenin sınırlarını aştığı görülmektedir. Örneğin, İstanbul Çağlayan Adliyesinde 11 Haziran tarihinde toplanan ve Gezi Parkı Olaylarını protesto eden avukatların zor kullanılarak gözaltına alınması, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının ihlali niteliğindedir.

C. YAŞAM HAKKI

1. Genel Olarak Yaşam Hakkı ve Kapsamı

İnsan haklarına ilişkin temel belgelerinin tamamında, yaşam hakkına yer verilmiş ve ayrıcalıklı bir statü tanınmıştır. Örneğin AİHS'nin 15. Maddesinde olağanüstü durumlarda dahi yaşam hakkının düzenlendiği 2. Maddeye aykırı tedbirler alınamayacağından bahsedilmektedir. Yaşam hakkının bu ayrıcalıklı niteliği, temel insan hakları belgelerine de yansımıştır. 1982 Anayasasının " Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. Maddesinde ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesinde "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip" olduğu vurgulanmaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, McCann vd./Birleşik Krallık davasında, yaşam hakkının, Avrupa Konseyi'ni oluşturan demokratik toplumların en temel değerlerinden biri olduğunu dile getirmiştir⁴⁴. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi sadece kasten öldürme fiillerini değil, taksirle öldürme fiillerini de kapsamaktadır. Ayrıca yaşam hakkının ihlali sadece ölümlü sonuçlanan durumlarda söz konusu olmayıp, yaşamı tehlikeye sokan bazı fiziksel şiddet fiillerinin de yaşam hakkının ihlaline sebebiyet verdiği kabul edilmektedir⁴⁵.

43 Ezelin – Fransa, Başvuru no. 11800/05, 26 Nisan 1991, par. 38-41

44 Korff, Douwe, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap**, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, No. 8, s. 6.

45 Karan Ulaş, "Yaşam Hakkı", içinde: İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa..., s. 119

AİHM, Sözleşmenin 2. maddesinin devletlere; öldürmeme, yaşamı koruma ve ölümü soruşturma, olmak üzere üç yükümlülük getirdiğini belirtmektedir.⁴⁶

AİHS'nin 2. maddesi, 2. fıkrada sayılan istisnalar çerçevesinde, meşru amaçla güç kullanımı sonucunda gerçekleşmiş ölümler dışında yaşama son vermeyi yasaklamaktadır. Bu yasak kasıtlı öldürmeyi kapsadığı gibi devlet görevlilerinin öldürme kastı olmaksızın, meşru amaçları gerçekleştirmek için ama mutlak gerekli olmayan ve orantısız güç kullanmaları sonucu meydana gelen öldürme olaylarını da kapsamaktadır⁴⁷.

Devlet görevlilerinin meşru ve mutlaka gerekli olmayan öldürücü şiddet kullanarak bir kişiyi öldürmesi, devletin, negatif nitelikteki yükümlülüğünün ihlali anlamına gelir⁴⁸. AİHM, McCann/Birleşik Krallık davasında, devletin, sadece bir kişiyi öldüren devlet görevlilerinin eylemleri nedeniyle değil, hayati tehlike içeren bir operasyonun yetkililerce ölümcül güç kullanımını en aza indirecek şekilde planlanıp organize edilmemesinden dolayı da sorumlu olduğunu belirtmiş; yine Nachova/Bulgaristan davasında gerçekleşen ölümlerin ulusal mevzuata uygun olsa da, uluslararası mevzuatta yer alan normların katı orantılılık testini karşılamaması halinde yaşam hakkının ihlalinin söz konusu olacağını hükme bağlamıştır⁴⁹.

Devlet görevlileri tarafından, bir kimsenin güç kullanılarak öldürülmesi olayında, kullanılan gücün; Bir kimseyi yasadışı şiddete karşı koruma (2. madde (2) (a)); Usulüne uygun olarak yakalama (2. madde (2) (b)); Usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme (2. madde (2) (b)); Ayaklanma veya isyanı, yasaya uygun olarak bastırma (2. madde (2) (c)) için sergilendiğinin anlaşılması halinde; devreye mutlak gereklilik ve orantılılık testi girer.

Sözleşmenin 2. maddesinin 2. fıkrasındaki "mutlak gerekli" kavramı, sözleşmenin 8. ve 11. maddelerinin 2. fıkralarında yer alan "demokratik toplumda gerekli" kavramına nazaran daha katı ve zorlayıcı bir gereklilik testi kullanılmasını işaret etmektedir⁵⁰. AİHM orantılılık testini uygularken devletlere takdir hakkı tanımayıp, kullanılan gücün orantılı olup olmadığı konusunda kendi değerlendirmesini yapmaktadır⁵¹.

Meşru savunma halinde dahi, olayın içinde bulunduğu koşulların güç kullanılmasını gerektiren makul bir inancın varlığını göstermesi gerekmektedir. AİHM, Gül/Türkiye davasında, masum insanların oturduğu apartmanda bir daire kapısının açtırılması esnasında görünmeyen bir hedefe doğru yoğun ateş sonucu öldürme olayını; McCann ve diğerleri/Birleşik Krallık davasında ise kişileri daha önce yakalama imkânı varken silahlarıyla birlikte adalet huzuruna çıkarma gayesiyle yakalamayıp, daha sonra düzenlenen operasyon sonucu gerçekleşen ölüm olayında güvenlik güç-

46 Doğru/Nalbant, s. 9.

47 Harris vd., s. 58; Doğru/Nalbant, s. 16.

48 Doğru/Nalbant, s. 15.

49 Harris vd., s. 59.

50 Korff, s. 24.

51 Doğru/Nalbant, s. 16.

lerinin güç kullanmalarının gerekliliğine ilişkin makul inançları bulunduğu savunmasını kuşkuya düşürdüğünü belirtmiştir⁵².

AIHM, Nachova/Bulgaristan davasında, yakalanacak kişinin yaşam ve beden bütünlüğüne karşı bir tehdit oluşturmadığı biliniyor ve şiddet suçu işlediğinden şüphelenilmiyorsa, kaçağa karşı öldürücü güç kullanılmaması kendisini yakalama fırsatını kaybettirecek olsa dahi, kural olarak öldürücü güç kullanılmasına gerek bulunmadığını ifade etmiştir⁵³.

AIHM, Şimşek vd. – Türkiye davasında da, polis memurlarının kalabalığı dağıtmak için göz yaşartıcı bomba, basınçlı su ya da plastik mermi gibi yaşamı daha az tehdit eden yöntemlere başvurmak yerine doğrudan göstericilere ateş edilmesi sonucu ölüme sebebiyet verilmesini, Sözleşmenin 2. maddesini ihlal eder mahiyette bulmuştur⁵⁴.

AIHM içtihatlarına göre, Sözleşmenin 2. maddesi, devlete, kasıtlı ve hukuk dışı yaşamı sonlandırma olaylarından kaçınmanın yanında kişileri güvence altına almak amacıyla uygun adımlar atma görevini yüklemektedir. Bu kapsamda devletlere düşen ilk görev, kişiler aleyhine suç niteliğindeki eylemleri caydırmak için etkili ceza hukuku maddelerini kabul ederek yaşam hakkını güvence altına almaktır. Bunun yanında devletlerin, bir başka bireyin suç niteliğindeki eylemlerinden dolayı yaşamı risk altında olan bir bireyi korumak amacıyla önleyici eylemsel tedbirler alma yükümlülüğü de vardır⁵⁵.

AIHM devletlerin eylemsel tedbir alma yükümlülüğünün mutlak olmadığını, güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinin niteliği gereği var olan zorlukları, kaynaklar doğrultusunda ulusal makamlar tarafından yapılan eylemsel seçimleri ve insan davranışlarının tahmin edilemezliğini göz önünde bulundurarak, pozitif yükümlülüğün kapsamının yetkili makamlara imkânsız ve orantısız bir külfet yükleyecek şekilde yorumlanmaması gerektiğini⁵⁶ ve iddia edilen her riskin devletlerin eylemsel tedbir alması sonucunu doğurmadığını⁵⁷ hatırlatmaktadır.

Sözleşmenin 2. maddesi ile 1. maddede yer alan, “*Yüksek Sözleşmeciler Tarafından Kendi Yetki Alanları İçinde Bulunan Herkesin, bu Sözleşme’nin Birinci Bölümünde Açıklanan Hak ve Özgürlüklerden Yararlanmalarını Sağlarlar.*” şeklindeki hüküm birlikte okunduğunda; yaşamı koruma yükümlülüğü, ister devlet görevlileri isterse özel kişiler ya da bilinmeyen kişiler tarafından sebebiyet verilmiş olsun; devletleri, öldürme olaylarını soruşturma yükümlülüğü altına sokar⁵⁸.

52 Doğru/Nalbant, s. 17-18. Gereklilik testi konusunda, AIHM’nin, Andreou-Türkiye, Perişan ve Diğerleri-Türkiye, Putuntseva-Rusya kararları örnek olarak gösterilebilir.

53 Harris vd., s. 67.

54 Söz konusu karara adresinden ulaşılmıştır.

55 Jean François/Akandji Kombe, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, No. 7, s. 21.

56 Doğru/Nalbant, s. 19.

57 François vd., s.22.

58 Harris vd., s.50.

Bu yükümlülük doğal nedenler dışında gerçekleşen tüm ölüm olayları açısından söz konusu olduğu gibi yaşam hakkına yönelik müdahale sonucunda kişi yaşamını yitirmese dahi gündeme gelebilmektedir. Beklenen fayda, iç hukukta yaşam hakkını koruyan düzenlemelerin etkin bir biçimde uygulanmasının ve sorumluların hesap verebilirliğinin sağlanmasıdır⁵⁹.

AIHM bu usul yükümlülüğüne ilişkin olarak aşağıdaki ilkeleri belirlemiştir⁶⁰.

- ✓ Soruşturma, re'sen ve olaydan haberdar olur olmaz başlatılmalıdır (Aktaş/Türkiye davası).
- ✓ Soruşturma organları bağımsız olmalıdır (Güleç/Türkiye davası).
- ✓ Soruşturma etkili ve yeterli olmalıdır (Aktaş/Türkiye davası).
- ✓ Soruşturma makul bir özen ve hızla yapılmalıdır (Teren Aksakal/Türkiye davası).
- ✓ Soruşturma ve sonuçları açık olmalıdır (Gül/Türkiye davası).
- ✓ Soruşturma sonuçları caydırıcı olmalıdır (Ali-Ayşe Duran/Türkiye davası).

Türkiye'nin, yaşam hakkı ihlali nedeniyle mahkûmiyetine ilişkin AIHM kararlarının büyük çoğunluğunda, kamu otoritelerinin etkin bir soruşturma yürütmedikleri özellikle vurgulanmıştır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin 26 Kasım 2013 tarihli raporunda; AIHM'nin gösteriler esnasında kolluk kuvvetlerinin aşırı sert müdahalesine ilişkin olarak Türkiye aleyhine verdiği yirmiyi aşkın ihlal kararında, aynı zamanda, "Türk soruşturma yetkililerinin gösteriler esnasında kolluk görevlilerinin kötü muamelede bulunduğu dair iddialarla ilgili etkili soruşturma yapmadaki başarısızlığına" da atıfta bulunduğu dikkat çekilmiştir. AIHM, bu davaların bir kısmında savcılarının kovuşturmayaya yer olmadığına karar verirken iddiaların ardındaki gerçeği araştırmaksızın, kararlarını sadece söz konusu gösterinin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa göre yasa dışı oluşuna dayandırdıklarını, klişeleşmiş ifadelerle gerekçelendirdiklerini ifade etmiştir. Komiser raporundaki tespitlere göre, Türk makamları AIHM karşısındaki savunmalarında davacıların aldığı yaraların, sadece polis memurlarının ifadesine dayanarak ve bağımsız bir kaynaktan doğrulamaksızın, polis memurlarına direniş esnasında meydana geldiğini öne sürmüşlerdir. Ayrıca, muhtemel görgü tanıklarının ifadelerini alma veya olayı aydınlatabilecek görüntülere ulaşma yönünde yeterli çaba harcanmadığı, Cumhuriyet savcılarının, polisin sunduğu delillerle yetinildiği de belirtilmektedir.⁶¹

Türkiye aleyhine verilen mahkûmiyet kararlarında, meydana gelen ölümler nedeniyle etkin bir soruşturma yürütme yükümlülüğünün yerine getirilmediği ifade edilmektedir. Buna göre, çoğunlukla, kamu görevlilerinin olaylara ilişkin beyan ve belgelerine mutlak bir doğruluk atfedilmekte, sivil şahısların ifadeleri ikincil konuma yerleştirilmektedir.

59 Inceoğlu, s.131.

60 Doğru/Nalbant, s.23-30.

61 İnsan Hakları Komiseri Raporu, s. 16

2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında Yaşam Hakkı

Gezi Parkı Olayları kapsamında meydana gelen ölüm ve yaralanmaların bir kısmı, kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalesi sırasında meydana gelmiştir. Bu nedenle konuya ilişkin temel ilkeler ortaya konmalıdır.

a) Toplumsal Olaylara Müdahale

Kolluk kuvvetlerinin toplumsal olaylara ne şekilde müdahale edeceği gerek iç hukukumuzda gerekse tarafı olduğumuz bir kısım uluslararası belgede düzenlenmiştir.

Kolluk görevlilerinin güç kullanmasına ilişkin temel belgelerden biri; BM Genel Kurulunca kabul edilen 1979 tarihli "Kolluk Görevlilerinin Davranışlarına İlişkin Kurallardır" Bu düzenlemenin 3. maddesinde;

"Kolluk görevlileri sadece durumun kesin olarak gerektirdiği zaman ve görevlerinin ifasının gerekli kıldığı ölçüde kuvvet kullanabilirler." ifadesi mevcuttur.

Bu düzenleme;

"(a) Kolluk güçleri görevlileri tarafından kuvvet kullanılmasının istisna olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu hüküm, kolluk görevlilerinin, suç işlenmesini önlemek için ya da suçluları yahut zanlıları hukuka uygun olarak gözaltına almak ya da buna yardımcı olmak üzere, şartların makul olarak gerekli kıldığı hallerde kuvvet kullanmaya yetkilendirilmiş bulduklarını ve bunun dışında kuvvet kullanılmayacağını belirtmektedir.

(b) Kolluk gücü görevlileri tarafından kuvvet kullanılmasını, ulusal mevzuat mutlak/genel olarak orantılılık ilkesiyle sınırlandırmaktadır. Bu hüküm, yorumlanırken, orantılılık hakkındaki bu tür ulusal ilkelere saygı gösterileceği şeklinde anlaşılmalıdır. Bu hüküm hiçbir koşulda, hedeflenen meşru amaçla orantısız kuvvet kullanımına yetki verir olarak yorumlanamaz." şeklinde anlaşılmalıdır.⁶²

Kolluk Görevlileri Tarafından Zor ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler'in⁶³ "Özel Hükümler" başlıklı bölümü şöyledir:

"3. Öldürücü nitelikte olmayan etkisizleştirici silahların geliştirilmesi ve dağıtılması hususu, olaylarla ilgisi bulunmayan kişilerin zarar görme riskini en aza indirebilmek amacıyla dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir ve bu tür silahların kullanımı titizlikle kontrol edilmelidir.

(...)

62 Ertan, İzzet Mert, "Toplumsal Olaylara Müdahalede Biber Gazı Kullanılmasının AIHS'ye Uygunluğu", MHB, Yıl 32, Sayı: 1, s. 56

63 Birleşmiş Milletler Suçun Önlenmesi ve Suçluların Islahı Sekizinci Kongresi, Havana, 27 Ağustos-7 Eylül 1990, BM, A/CONF.144/28/Rev.1, 1990, sf. 112.

5. Güç ve ateşli silahların, kanuna uygun olarak kullanımı kaçınılmaz hale geldiğinde, kolluk görevlileri:

(a) Bu tür araçların kullanımına **sınırlı olarak başvurur** ve suçun ağırlığı ve gerçekleştirilmesi hedeflenen meşru amaç ile **oranlı biçimde tasarrufta** bulunur;

(b) **Zarar ve yaralanmalar en aza indirir, insan yaşamına saygı gösterir ve onu korur;**

(c) Yaralananlara veya müdahalelerden etkilenenlere, **mümkün olan en kısa sürede yardım ulaştırılmasını ve tıbbi yardım sağlanmasını temin eder;**

(d) **Yaralananların veya müdahalelerden etkilenenlerin akrabaları veya yakın arkadaşlarının, mümkün olan en kısa sürede durumdan haberdar edilmelerini sağlar;**

(...)

9. Kolluk görevlileri; ölüm veya ağır yaralanmaya sebebiyet verecek yakın bir tehlikeye karşı kendilerini veya başkalarını savunma, yasamı ciddi şekilde tehdit eden özellikle ağır nitelikli bir suçun islenmesini önleme, bu tür bir tehlike yaratan ve emirlere karşı **gelen bir kimseyi yakalama veya bu tür bir kimsenin kaçmasını önleme amaçları dışında ve söz konusu amaçları gerçekleştirmede daha hafif yöntemler yetersiz kalmadığı sürece başkalarına karşı ateşli silah kullanamaz. Her halükarda, ateşli silahlara, ancak yaşamı koruma açısından bütünü kaçınılmaz olduğu hallerde başvurulmalıdır.**

(...)

12. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ve Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nde yer alan ilkeler uyarınca herkesin kanuna uygun ve barışçıl nitelikli toplantılara katılmasına izin verildiğinden, Hükümetler ve kolluk gücü birimleri ve görevlileri, güç ve ateşli silahların sadece 13 ve 14. ilke hükümleri uyarınca kullanılabileceğini kabul edeceklerdir.

13. **Yasadışı olmakla birlikte şiddet unsuru içermeyen toplantıların dağıtılmasında, kolluk görevlileri güç kullanımına başvurmadan kaçınacaklardır** veya bunun uygulanmasının mümkün olmadığı hallerde, söz konusu gücü gereken asgari ölçüyle sınırlı tutarlar.

14. Kolluk görevlileri, ateşli silahları, sadece daha az tehlikeli araçların kullanılmasının mümkün olmadığı hallerde ve gereken asgari ölçüde kullanabilirler. Kolluk görevlileri, ateşli silahları, 9. ilke kapsamında belirtilen durumlar dışında kullanamaz."

Gezi Parkı Olayları sürecinde polisin, Havana'da belirlenen BM ilkelerine aykırı olarak, üçüncü kişilerin zarar görme riskini en aza indirecek değerlendirmeleri yeterince yapmadığı, en azından biber gazı bakımından bu ilkenin büyük ölçüde göz ardı edildiği; kamu yetkililerinin mümkün olan en kısa sürede tıbbi yardıma ulaşılabilmesi için gerekli tedbirleri almadığı, tıbbi yardım için koordinasyonu sağlamadığı gibi gönüllülerce gerçekleştirilen sağlık hizmetini engellemeye çalıştığı, gönüllü sağlık ünitelerine ve görevlilerine müdahale ettiği iddia edilmiştir.

PVSK'nın 16. maddesinde, *"Polis, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direniş kırma amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkilidir."* hükmü mevcuttur. Ancak, gerek Venedik Komisyonu'nun Barışçıl Gösteri Kılavuzu'na gerekse Türkiye hakkında verilen AİHM kararlarına göre bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün yasadışı olması müdahale için yeterli gerekçe oluşturmemektedir. Göstericilerin bir kısmının şiddete başvurmaları tüm göstericilere müdahale edilmesini haklı kılmamaktadır. Nitekim 2911 sayılı Yasanın 24. maddesinde de bu yönde düzenlemeye yer verilmiştir. Gezi Parkı Olaylarında, göstericilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü için belirlenen yerde toplanmamış olması polisin müdahalesi için yeterli gerekçe oluşturmayacağı gibi şiddete başvuranların ayıklanması mümkün iken tüm kitleyi ve hatta eylemlerle ilgisi bulunmayanları dahi etkileyecek şekilde müdahalede bulunulması hukuken kabul edilemez. Dolayısıyla, müdahalelerin tamamını polisin görevi dâhilinde varsaymak ve PVSK 16. maddesi kapsamında değerlendirmek mümkün değildir.

PVSK 16. maddesinde, *"Polis, zor kullanma yetkisi kapsamında direnmeyi etkisiz kılmak amacıyla kullanacağı araç ve gereç ile kullanacağı zorun derecesini kendisi takdir ve tayin eder. Ancak, toplu kuvvet olarak müdahale edilen durumlarda, zor kullanmanın derecesi ile kullanılacak araç ve gereçler müdahale eden kuvvetin amiri tarafından tayin ve tespit edilir."* düzenlemesine yer verilmiştir. Bu durumda, polis memuruna, Yasa'da geçen takdir hakkının kullanımı konusunda, ilgili amirlere de toplu müdahale sırasında kullanılacak yöntem ve araçlar konusunda isabetli karar verebilmeleri için gerekli eğitim verilmeli ve bu nitelikleri gözetilerek görevlendirme yapılmalıdır.

PVSK 16. maddesinde düzenlenen silah kullanma koşullarının da her somut olayda titiz bir şekilde değerlendirilmesi, silah kullanma koşullarının oluşmasında polisin veya amirlerinin kusurlarının bulunup bulunmadığının irdelenmesi gerekmektedir. Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği'nin *"Dağılma ihtar, emrin maksadını sağlayacak ve emri yerine getirecek ölçüde elde kuvvet bulundurulmadan kesinlikle verilmez."* ibaresini içeren 25. maddesi de bu bağlamda göz önünde bulundurulmalıdır.

Toplumsal olaylarda güç kullanımına ilişkin bir düzenlemeye Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği'nin "Olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları" başlıklı 25. maddesinde de yer verilmiştir. Söz konusu maddede;

"Kanuna uygun olan ve olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olayların izlenmesi, kontrolü ve müdahale esasları aşağıda belirtilmiştir.

a. Kanuna uygun toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile diğer toplumsal olaylarda;

(1) Topluluk, toplantı yerinde veya toplanacak bölgelerde gidiş ve dönüşlerinde, dağılma anına kadar yakından takip ve kontrol altına alınır.

(2) Topluluğun, menfi unsurların tahrik ve teşviki ile istikamet değiştirmesine mani olacak her türlü tedbir süratle yerine getirilir.

(3) Gerektiğinde tertip heyetine yardımcı olunur.

(4) Toplantı ve gösteri yürüyüşüne mani olmaya veya huzur ve sükûnu bozmaya teşebbüs edenler yakalanarak tesirsiz hale getirilir ve olay yerinden uzaklaştırılır.

b. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri nedeniyle toplumsal olaylara müdahale gerektiğinde;

(1) Mahallin mülkiye amiri veya görevlendirileceği en büyük zabıta amiri veya zabıta amirlerinden biri ses yükseltici veya yayıcı cihazlar aracılığı ile önce kendisini topluluğa tanıtır. Sonra “kanuna uyarak dağılmaları ve dağılmamaları halinde zor kullanılacağı” ihtarını yapar. Dağılma ihtarı olumlu, kitleyi yumuşatıcı, sade ve açık olur. Emir mutlaka iki veya üç defa tekrar edilir ve en uzak noktadan işitildiğine dair görevlilerce tutanak düzenlenir.

Dağılma ihtarı, emrin maksadını sağlayacak ve emri yerine getirecek ölçüde elde kuvvet bulundurulmadan kesinlikle verilmez.

Güvenlik kuvvetlerine karşı fiili saldırı ve mukavemet bulunduğu taktirde veya güvenlik kuvvetleri tarafından korunan yerlere fiili saldırı halinde ihtara gerek yoktur.

(2) Yapılan ihtara rağmen topluluğun dağılmaması halinde yeteri kadar zor kullanılarak öncelikle, topluluğun bulunduğu yerde kalmaları temin edilir ve olayın herhangi bir şekilde gelişmesine ve tahripkâr bir nitelik almasına mani olunur.

(3) Topluluğun belli bir yerde zararsız halde kalması sağlanamadığı taktirde; topluluğun diğer gruplara katılarak büyümelerini önlemek gayesiyle, olayın cereyan şekline ve şartlarına göre uygun yerlere barikatlar kurarak birleşmeye mani olunur ve dağıtmaya parça parça topluluklardan başlanır.

(4) Alınan tedbirlere ve uygun ölçülere yapılan zor kullanmaya rağmen topluluğun birleşmesine ve büyük gruplar haline gelmesine mani olunamadığı taktirde zor kullanmanın derecesi yükseltılarak topluluk dağıtılır.

c. Dağıtma emri yetkili amir tarafından verilir. Bu emri alan personel görevli amir komutasında ilgili mevzuatın tanıdığı yetkileri kullanmak üzere derhal harekete geçer.

Yapılacak müdahale topluluğu dağıtma, toplanmayı önleme ve suçluları yakalama amacına yönelik olmalıdır.

Toplu hareketin niteliğine veya dağıtma sırasında gösterilen cebir ve şiddet veya tehdit veya saldırı veya karşı koyma derecesine ve gereğine göre kademeli şekilde artan ölçüde bedeni kuvvet, maddi güç ve silah kullanılır.

d. Zor kullanarak yapılacak dağıtmada aşağıdaki esaslara uyulur;

(1) Mevcut kuvvetler ayrı ayrı noktalarda meydana gelecek ufak çatışmaları bastırabilmek için dahi olsa küçük parçalara bölünmez.

(2) Dağıtmak için yapılan müdahale bu işe en uygun yerlerde yapılır. Bu nedenle dağıtma sahaları süratle ve tam dağılmaya uygun şekilde seçilir.

(3) Dağıtma planlanırken topluluğa dağılması için birden fazla yol ayırt edilir. Bu yollar uygun hale getirilmeden topluluğu dağıtmaya teşebbüs edilmez.

(4) Topluluğun gitmesi arzu edilmeyen istikametteki yolların canlı veya cansız vasıtalarından yararlanılarak kurulacak barikatlar vasıtasıyla kapatılması sağlanır.

(5) Müdahale edecek çevik kuvvet biriminin ekip halinde çalışması esas olduğundan, kişisel hareketlerden kaçınılır.

(6) Elverişli bir alanda müdahaleye imkân vermek amacıyla yapılacak geri çekilmelerde, yavaş hareket edilir. Çekilme esnasında polisin yüzü genellikle topluluğa karşı olur.

(7) Topluluğun elebaşları yakalanarak olay sahasından süratle uzaklaştırılır.

(8) Açık sahalardaki sıkışık topluluklara karşı yapılacak dağıtma hareketinde, topluluk küçük parçalara bölünür, bölünen parçalar diğer gruptan irtibatsız hale getirilir ve her parçanın dağıtılması sağlanır.

(9) Bir Cadde boyunca hareket eden topluluklarda, yol kesimlerinde topluluğun önü kesilerek parçalara bölünür. Her parça zıt istikametlere sevk olunarak yedek kuvvetler tarafından dağıtılmaları sağlanır ve dönüşlerine imkân verilmez.

(10) Şehrin nüfusu kalabalık yerlerini işgal eden toplulukların dağıtılmasında, önce olay sahası tecrit olunur, sonra olayın meydana geldiği merkezden itibaren çevreye doğru dağıtma hareketine girilir.

(11) Bina içindeki toplulukların dağıtılmasında çıkış yolları genellikle zemin seviyesinde olduğundan, mümkün olduğu ölçüde dağıtma hareketine üst katlardan zemine doğru başlanır ve binanın çıkış yollarının bu amaca uygun halde bulundurulması sağlanır. Geniş salon ve benzeri yerlerde kapıdan içeri giren kuvvetlerce duvar kenarı izlenerek topluluk küçük parçalara bölünür ve çıkışlarda herhangi bir izdihama meydan verilmez.

(12) Bir topluluğun tekrar toplanmasını önlemek üzere, her türlü ihtimal giderilinceye kadar olay sahasında motorlu veya indirilmiş ekipler bulundurulur.”

25.08.2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönergenin “Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale sırasında alınacak tedbirler ve genel prensipler” başlıklı 10.maddesinde ise;

“...(4) Toplulukları zor kullanarak dağıtmanın en son çare olduğu, ikna edici yol ve yöntemlerle dağıtılmasının ön planda tutulması hususunda sıralı amirlerce gerekli hassasiyet gösterilir...

(7) Topluluğu dağıtma işlemi sırasında grubun gösterdiği cebir, şiddet, karşı koyma veya saldırının derecesine göre “kademeli şekilde artan” nispette ve “orantılılık” ilkelerine göre güç kullanılır...

(24) Topluluğa müdahale esnasında şiddet görüntüsü veren ferdi hareketlerden kaçınılır, toplumsal olaylara müdahale yöntem ve taktikleri uygulanır...” hükmüne yer verilmiştir.

“Takip edilecek zor kullanma aşamaları” başlıklı 12. maddesinde ise;

Göstericilerin kendilerine karşı zor kullanılacağı ihtarına rağmen dağılmamaları halinde, ilk olarak tazyikli su kullanılabilir, tazyikli suyla yapılan müdahaleye rağmen göstericilerin direnmesi halinde göz yaşartıcı gaz silahları ve mühimmatları ile göz yaşartıcı su karıştırılmış su kullanılabilir, buna rağmen direnişin devam etmesi halinde üçüncü aşamada cop kullanılabilir belirtilmektedir.

Ayrıca, *gaz mühimmatının dozunun topluluğun direncine göre ayarlanacağı, göstericilerin direnirken taş, sopa, molotof kokteyli, sapan veya misket vb. cisimler kullanmaları halinde, saldırganları etkisiz hale getiren “darbe etkili” göz yaşartıcı gaz veya boya içeren kapsül vb. türde mühimmat atan savunmaya yönelik silahların kullanılabilir; herhangi bir aşama için gereken teçhizat veya uzman personelin bulunmaması halinde veya mevcut şartların bu araçların kullanımına uygun olmaması halinde kolluk kuvvetlerinin bir sonraki aşamaya geçebileceği* hükme bağlanmıştır.

Kolluk görevlilerinin silah kullanımına ilişkin belgelerde, hangi tür silahların taşınabileceğinin, bu silahların hangi koşullarda ve hangi usulle kullanılacağı, haksız bir yaralanmanın veya tehlikenin önlenmesi için alınması gereken tedbirlerin neler olduğu, yapılması gereken uyarıların içeriği ve zamanlaması, silah kullanımı sonrasında yapılması gereken işlemler ve raporlamaların yer alması gerekmektedir.

Zor kullanma araçlarından birinin kullanımına ilişkin koşullar bir kez oluştuktan sonra müteakip olayların tamamında koşullar değişmesine rağmen, söz konusu zor kullanma aracının kullanımına devam edilmemesi gerektiği de önemle vurgulanmalıdır.

Toplumsal olaylara müdahale kapsamında ve özellikle biber gazının kullanımına ilişkin AİHM tarafından Türkiye hakkında verilmiş ihlal kararları bulunmaktadır.⁶⁴ Söz konusu ihlal kararlarında biber gazı ve diğer müdahale araçlarının kullanımına ilişkin temel ilkelere yer verilmiştir. AİHM’nin bahsi geçen kararlarına konu olan 1990’lı yıllarda meydana gelen yaşam hakkı ihlallerinin aynı yoğunlukta süregeldiğini ileri sürmek mümkün değildir. Bununla beraber, özellikle toplumsal olaylara müdahale sırasında meydana gelen yaralanma ve ölümler, konuya ilişkin hukuksal düzenlemelerin ve özellikle kolluk görevlilerinin pratiklerinin gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymakta ve bu konudaki değişim ihtiyacının boyutlarını gözler önüne sermektedir.

Abdullah Yaşa – Türkiye kararında belirtildiği üzere, göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin yaralama ve hatta öldürme riski bulunduğundan bu mühimmatın yarattığı tehlike gözetilerek kullanımı sırasında

64 Bkz. Oya Ataman, Ali Güneş, Abdullah Yaşa vd., İzci davaları.

da, AİHM'nin, potansiyel olarak ölümcül kuvvet kullanımına ilişkin içtihadının kıyasen uygulanması, gerek müdahale öncesinde ve gerekse müdahale sırasında yaşam hakkı ihlallerinin önüne geçebilmek için gerekli tedbirlerin alınması, bu konudaki mevzuatın sıkı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. AİHM, Abdullah Yaşa kararında, polis memurlarının büyük bir özgürlük ve düşüncesizce inisiyatif olarak hareket ettikleri, yeterli eğitim almayan polis memurlarının, başvuru almasıyla ilgili yara gözetildiğinde gaz kapsülünü havada yay çizecek şekilde atmadığı, yatay bir açıyla, doğrudan başvurucuya doğru ateşlediğini ifade etmiştir.⁶⁵

Gezi Parkı sürecinde, biber gazı kapsülleriyle meydana geldiği ileri sürülen yaralanmaların sayısı ve boyutları nazara alındığında, biber gazı fişeklerinin atılması sırasında, göstericilerin veya üçüncü kişilerin zarar görmemesi için gerekli hesaplamaların yeterince yapılmadığı, durumun gerektirdiği tedbirlerin tam olarak alınmadığı anlaşılmaktadır.

Benzer iddialara Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinin Raporunda da yer verilmiştir. Söz konusu raporda; *"Sık karşılaşılan bir iddia da gaz fişeklerinin yakın mesafeden, doğrudan doğruya göstericileri hedef alarak, yatay bir düzlem doğrultusunda ateşlenmiş olması ve bunun sonucunda baş, karın ve genital bölge dahil olmak üzere doğrudan doğruya göstericilerin vücutlarının isabet almasıdır.*

*Baş travması ve göz kaybının yanı sıra Lobna Allami veya 17 yaşındaki Mustafa Ali Tombul olaylarında olduğu gibi, çok iyi kanıtlarla belgelenmiş vakaların bu kadar çok sayıda olması, bu olayların münferit olaylar olmadığına işaret etmektedir. Görüşme yaptığı bazı diğer bireylerin Komiser'in dikkatine sunduğu bir diğer özel örnek ise, gazeteci Ahmet Şık'ın yakın mesafeden atılan gaz fişekleri ile iki kez arka arkaya yaralanmış olması ve bunun kendisinin özellikle hedef alındığını gösterdiği iddialarıdır. Abdullah Yaşa/Türkiye davası bu sorunun Türkiye'de yeni bir sorun olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.*⁶⁶

İnsan Hakları Derneği tarafından Gezi Parkı Olaylarına müdahale sırasında kolluk görevlilerinin müdahale usullerine ve müdahale sırasında silah kullanımına ilişkin yapılan değerlendirmede; *"Yaşanan bu olaylara ilişkin görüntüler kolluk kuvvetlerinin ve mülki amirlerin güç kullanma noktasında tüm sınırları aştığını göstermektedir. Müdahalelerde kullanılan gaz bombaları asayiş amaçlı değil toplumsal huzuru bozucu bir işkence aracı haline gelmiştir. Yine bu gaz bombalarının fişekleri doğrudan doğruya eylemcileri yaralama ve hatta kimi olaylarda öldürme aracı haline gelmiştir"*⁶⁷ ifadeleri yer almıştır.

Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması; bir kişinin usulüne uygun olarak yakalanması; usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasının önlenmesi; ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için kullanılan güç sonucu meydana gelen ölümler, AİHS'in 2. maddesinde, yaşam hakkının istisnaları olarak belirlenmiştir. İstisna olarak belirlenen durumlarda

65 Abdullah Yaşa-Türkiye Kararı, par. 49

66 İnsan Hakları Komiseri Raporu, s. 21

67 İHD, Gezi Parkı Direnişi ve Sonrasında Yaşananlara İlişkin Değerlendirme Raporu, s. 1

dahi, kullanılan gücün mutlak gereklilik unsurunu haiz olması ve aynı zamanda orantılı olması gerekmektedir. Aksi durum yaşam hakkının ihlali niteliğindedir.

BM tarafından 1990 yılında kabul edilen Kanun Adamlarının Zor ve Ateşli Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplerin 9. maddesinde de istisnalara dair AİHS ile paralel bir düzenlemenin getirildiği görülmektedir. Prensiplerin anılan maddesinde “*daha hafif yöntemler yetersiz kalmadıkça*” ibaresine yer verilerek “*orantılılık*”; “*kesinlikle kaçınılmaz olduğu zaman*” ibaresine değinilmek suretiyle de “*mutlak gereklilik*” ilkelerine atıfta bulunulmuştur.

2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun 16. maddesinde, polisin, zor kullanma yetkisi kapsamında, direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak artan nispette bedenî kuvvet, maddî güç ve kanunî şartları gerçekleştiğinde silah kullanılabilirliği; 25.08.2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönergede, “*kademeli şekilde artan*” nispette ve “*orantılılık*” ilkelerine göre güç kullanılması gerektiği; İçişleri Bakanlığı’nın Şubat-2008 Tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatında da, göz yaşartıcı gaz fişeklerinin doğrudan insan vücudunu hedef alacak şekilde atılmayacağı açıkça kurala bağlanmıştır.

AİHM’nin getirdiği standartlar ile ulusal ve uluslararası kurallar çerçevesinde kolluğun Gezi Parkı Olaylarına müdahalesi tetkik edilecek olursa: kolluk görevlilerinin kuvvet kullanımı sonucunda meydana gelen yaşam hakkına yönelik müdahalelerin öncelikle, AİHM kararlarında belirtilen koşulları taşımaması, yani, kuvvet kullanımının, bir kişinin yasa dışı şiddete karşı korunması, bir kişinin yasaya uygun olarak yakalanması, yasaya uygun olarak tutuklanan bir kişinin kaçmasının önlenmesi ve ayaklanmanın veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması amacına yönelik olması gerekmektedir.⁶⁸ Ayrıca, kuvvet kullanımının mutlak gereklilik arz etmesi ve orantılı olması icap etmektedir. Yaşanan ölüm ve yaralanma olayları sırasında tüm bu koşulların varlığının açıkça ortaya konması zorunluluk arz etmektedir.

b) Biber Gazı Kullanımı

Gezi Parkı Olaylarına müdahale sırasında kullanılan biber gazı miktarı ve kullanım şekli yoğun eleştirilere yol açmıştır. Biber gazı, sadece kullanılan gazın miktarı itibarıyla değil aynı zamanda kullanım şekli bakımından da önem arz etmektedir. AİHM, yalnızca biber gazının kullanılmasını değil, aynı zamanda biber gazı fişeginin atılış şeklini de önemsemekte, biber gazının fırlatılmasının uygun usulle yapılması gerektiğini, kullanılan maddenin içerdiği tehlike gözetildiğinde potansiyel olarak ölümcül kuvvet kullanımına ilişkin Mahkeme içtihadının kıyasen uygulanması gerektiğini ifade etmektedir.⁶⁹

Bu konuyu düzenleyen, İçişleri Bakanlığı’nın Şubat-2008 Tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatında;

68 Ayata Gökçeçiçek ve diğerleri, **Gezi Parkı Olayları, İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, İstanbul, 2013, s. 22

69 Abdullah Yaşa – Türkiye, par. 43

"(...)2. Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatlarını Kullanma Taktikleri

Göz yaşartıcı gaz silahları ve mühimmatları **amacı dışında ve gerekli tedbirler** (sağlık ekibi gibi) alınmadan kullanılmamalıdır.

Göz yaşartıcı gazlar kullanılmadan önce topluluğun duyabileceği şekilde göz yaşartıcı gaz kullanılacağı ve dağılımları gerektiği yönünde **topluluk ikaz edilmelidir**.

Göz yaşartıcı maddeler gaz ekibinden sorumlu amirin şartları değerlendirmesi neticesinde, vereceği taktik doğrultusunda ve belirttiği dozda kullanılır.

Kadrosunda göz yaşartıcı gaz mühimmatı kullanımı kursu almış personel bulunmayan birimlerimizce, olaylarda kullanılmak üzere göz yaşartıcı gaz silahı ve mühimmatı talebinde bulunulmaz.

Göz yaşartıcı maddelerin etkilerinden en iyi şekilde istifade edebilmek için rüzgârın yönü, hızı ve hava sıcaklığı gibi **meteorolojik faktörler göz önünde bulundurulmalıdır**.

Göz yaşartıcı maddelerin dozu topluluğun veya kişinin direncine ve karşı koymasına orantılı olarak kademeli bir şekilde artırılır.

Göz yaşartıcı gaz fişekleri doğrudan insan vücudunu hedef alacak şekilde atılmaz. Gaz maskeleri ile birlikte kullanılan gaz filtrelerinin alt ve üst kapakları, emir almadan açılmaz ve gaz maskesine takılmaz.

Gaz spreylelerinin polise yapılan direnişle orantılı olarak en az 1 metre mesafeden sıkılmasına özen gösterilir.

Göz yaşartıcı gaz mühimmatı kullanan veya kullanacak her personel, mühimmatı üreten firmanın belirttiği kullanma talimatı ve uyarılar hakkında bilgilendirilir.

3. Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatlarının Açık ve Kapalı Alanlarda Kullanım Taktikleri

a) Açık Alanlarda

Toplumsal olaylarda kalabalığı daha küçük parçalara bölerek dağıtmak, aralarındaki etkileşimi zayıflatarak tahrikçilerin etkilerinden diğerlerini kurtarmak için Göz Yaşartıcı Maddeler kullanılabilir. Toplumsal olaylarda göz yaşartıcı madde kullanımında aşağıdaki hususlar dikkate alınmalıdır.

Rüzgârın olup olmadığı, varsa hangi yönden estiği tespit edilmelidir. Buna göre de grubun gazın etkisinde kalabilmesi için göz yaşartıcı gazların hangi noktalara atılacağı tespit edilmelidir.

Rüzgârın olmaması halinde ise gazın yayılması için uygun taktiklerin düşünülmesi gerekir. Rüzgârın ani yön değiştirmesinden veya başka zaruretlerden dolayı güvenlik güçlerinin de gazdan etkileneyeceği düşünülerek, gaz maskesi bulundurması ve gerektiğinde kullanılması gereklidir.

Gazdan etkilenen şahısların kaçış yolları açık tutulmalıdır. Kaçış yolu açık tutulmazsa kalabalığı dağıtmak mümkün olmadığı gibi sıkıştırılan insanlar da daha fazla saldırganlaşırlar. Ayrıca,

kaçış yolunun iyi tayin edilmesi gereklidir. Kalabalığın tahribat yapabileceği, iş merkezlerinin ve yerleşim merkezlerinin bulunduğu bölgelere geçiş kapatılmalı, grubun zarar verme ihtimali en düşük olan ve küçük parçalara ayırma imkânı bulunabilen bölgelere geçiş açık tutulmalıdır.

Kullanılacak olan mühimmatların menzilin ne kadar olduğunun bilinmesi ve buna göre hedeflenen noktaya ulaşip ulaşamayacağını düşünülerek, uygun mesafeden atılması gerekir. Ayrıca, mühimmatın geri atılabileceği ve etki alanı da düşünülerek, toplumsal olayın durumuna uygun mühimmatların kullanılması gereklidir.

Kalabalığın özellikleri ve büyüklüğü dikkate alınmalıdır. Çok büyük bir topluluğun ortasına gaz mühimmatları atıldığında içeriden dışarıya doğru bir kaçış olacağı düşünüldüğünde, bu büyük topluluğun dış kısmındakilerin gazdan etkilenmedikleri için açılmayabilecekleri ve ezilmelerin olabileceği düşünülmelidir.

b) Kapalı Alanlarda

Kapalı yerlerde özellikle yoğunluğu yüksek mühimmatlar kullanılmaz.

Kapalı alanda göz yaşartıcı gaz kullanımında amaç, içerdeki şahısları dışarı çıkmaya zorlamak ve gözaltına almaktır.

4. Göz Yaşartıcı Gazla Müdahale Kademeleri

Topluluk ile polis arasındaki mesafeye göre tercih edilmesi gereken göz yaşartıcı gaz mühimmatlarına ilişkin esaslar aşağıda belirtilmiştir.

a) 1. Kademe: Yakın mesafe (1–15 metre) Gaz Spreyi ve Model 5 Gaz Tüpü ile yapılan müdahale şeklidir. Kalkan hattına yüklenen grubu, gazın fiziksel ve psikolojik etkisi vasıtasıyla minimum 15 metre etki altına alabilir.

b) 2. Kademe: Orta mesafe (15–30 metre) Gaz El Bombaları ile yapılan müdahale şeklidir. 1. Kademe Müdahale sonunda dağılmamakta ısrar eden ve saldırgan özelliğini koruyan gruplara karşı kullanılır. Meteorolojik şartlara göre değişmekle birlikte bir adet gaz el bombası 50 m² alanı etkisi altına alabilir.

c) 3. Kademe: Uzak Mesafe (30–150 metre) 37/38 mm. Gaz Tüfeği ile yapılan müdahale şeklidir. 2. Kademe Müdahaleye müteakip toplanmaları engellemek ve grubu dağılım güzergâhlarına yönlendirmek amacıyla kullanılır. Kullanıcının vücuduna 45 derece açı ve ideal hava şartlarında yapılan atış ile 150 m mesafe ötesi etki altına alınabilir.” düzenlemelerine yer verilmiştir.

Sözü edilen Talimatta; “Göz yaşartıcı gaz silahları ve mühimmatları amacı dışında ve gerekli tedbirler (sağlık ekibi gibi) alınmadan kullanılmamalıdır.” düzenlemesi bulunmasına rağmen, Gezi Parkı Olayları sırasında gerekli sağlık tedbirlerinin alınmadığı kamuoyuna yansıyan görüntülerde, tanık anlatımlarında, düzenlenen raporlarda görülmektedir. Gerekli sağlık tedbir-

leri alınmadığı gibi gönüllü sağlık çalışanlarına ve ünitelerine yönelik müdahale iddiaları ileri sürülmektedir.

Söz konusu Talimatta göstericilerin uyarılmasından söz edilmekteyse de sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerde, bu uyarıların yapılmadığı yapılan uyarıların duyulma imkânının bulunmadığı yönünde birçok bilgi paylaşılmıştır. Hastaneye, otele, metro istasyonuna ve üstü kapalı işyerlerine biber gazı sıkıldığı ifade edilmiştir.

Talimatta yer alan, “Göz yaşartıcı maddeler gaz ekibinden sorumlu amirin şartları değerlendirmesi neticesinde, vereceği taktik doğrultusunda ve belirttiği dozda kullanılır.” **düzenlemesine rağmen göz yaşartıcı gazların birçok olayda rastgele kullanıldığı, kullanım usullerine dikkat edilmediği kamuoyuna yansıyan görüntülerden anlaşıldığı gibi sivil toplum kuruluşlarıyla yapılan görüşmelerden ve hükümet dışı kuruluşlarca düzenlenen raporlardan kullanım miktarının da sınırlı tutulmadığı tespit edilmiştir.**

Keza, “Göz yaşartıcı gaz fişekleri doğrudan insan vücudunu hedef alacak şekilde atılmaz.” denilmesine rağmen, gaz fişeklerinin çarpması neticesinde pek çok kişi yaralanmıştır. Bu yaralanmalar, gaz fişeklerinin fırlatılmasında yaygın bir usulsüzlük bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, “Göz yaşartıcı maddeler direniş ve saldırısına son vermiş kişilere karşı asla kullanılmaz”. dendiği halde kaçan kitlelere, şiddete başvurmeyen kişilere biber gazı kullanıldığı kamuoyuna yansıyan görüntülerde mevcuttur.

Göz yaşartıcı materyallerin kullanılmasının amacı, kitlenin dağıtılmasıdır. Ancak, dağıtmanın mümkün olduğunca gaza maruz kalmaları engelleyecek usulle yapılması gereklidir. Oysa Gezi Olaylarında kitlenin biber gazına ve diğer zor kullanma araçlarına yoğun olarak maruz kılınması kolluk güçlerine yönelik öfkeye yol açmış bu da şiddet olaylarını tetiklediği gibi eylemlerin sürekliliğine neden olmuştur.

Biber gazı kapalı alanlarda kullanılmamalı, kullanılması durumunda da yaşam hakkına yönelik müdahalelerde aranan zorunluluk, orantılılık vb. testler somut olaya uygulanmalıdır.

Sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin ve bazı göstericilerin iddiası ise gaza maruz kalan bölgeyi yıkadıklarında aşırı bir yanma olduğu yönündedir. Türk Toraks Derneği Biber Gazıyla ilgili basın bildirisinde;⁷⁰

70 “Türk Toraks Derneği biber gazı kullanımından kaynaklanan sağlık sorunlarını sorgulayan kamuoyunun başvurularıyla sık olarak karşılaşması sonucunda konuyu incelemek üzere 2012 yılı içinde “Göz Yaşartıcı Gazlara Bağlı Olarak Görülen Solunum Sağlığı Sorunları” başlıklı bir projeyi derneğin üyesi olan bir araştırma ekibiyle gerçekleştirmiştir. Çalışmanın ön sonuçlarına göre biber gazının üst havayollarından alt havayollarına kadar sigara kullanımına benzer zararlı etkilere yol açtığı gözlenmiştir. Biber gazı kullanımının solunum işlevlerini bozduğu ve küçük havayollarındaki akım hızının karşılaşılan biber gazı miktarı arttıkça azaldığı anlaşılmıştır. Bu durum tıkaçıcı havayolu hastalıklarının bu grupta arttığını düşündürmektedir. Türk Toraks Derneği’nin çalışması biber gazıyla karşılaşmış olup da ölmeyen! şanslı bireyler üstünde gerçekleştirildiği için sonuçlar sadece solunum sistemi üstündeki tehlike etkilerini ortaya koymuştur.

OC biber gazının doğal bitki olduğu açıklaması bizzat biber gazı üreticilerinin OC ürünlerinde biber özütü dışında, alkol, organik çözücüler, hidrokarbon gibi maddelerin katkı maddesi olarak kullanıldığını belirtmeleriyle çelişmektedir. Biber

“Yapılan araştırmalar biber gazının;

- ✓ Astımın bir çeşit alt grubuna yol açabildiğini (Reaktif Havayolu Disfonksiyonu Sendromu) ,
- ✓ Önceden astım tanısı olan hastalarda ölüme neden olabildiğini,
- ✓ Kapalı alanda kullanıldığında daha da ölümcül olabildiğini,
- ✓ Biber gazının yoğun kullanımla açık alanda da ölümcül olabildiğini göstermektedir.

Bu iddialar araştırılmalıdır. Gezi parkı olayları yerleşimin yoğun olarak gerçekleştirildiği yerlerde gerçekleşmiş olup bazı sokaklar yoğun olarak biber gazına maruz kalmıştır. Astım hastası olanlar ya da çocuk ve yaşlıların durumu biber gazının kullanımında titiz davranılması gerektiğini ortaya koymaktadır.”

İçişleri Bakanlığının, Kurumumuza hitaben yazılan 11 Kasım 2013 tarihli yazıları ekinde yer alan bilgi notuna göre; TOMA araçlarında "Jenix" adında OC içerikli tamamen doğal bitkiden üretilen bir göz yaşartıcı gaz mühimmatı kullanıldığı, bu gazla ilgili İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Farmakoloji ve Klinik Farmakoloji Anabilim Dalı tarafından 27.03.2003 tarihinde verilen raporda; "biber gazı ve tozlarının insan sağlığı üzerindeki etkilerinin hiçbirinin kalıcı olmadığı, bu bulguların, o bölge suyla yıkandığında daha çabuk silinebileceğinin" ifade edildiği belirtilmiştir.

BM Barışçıl Toplanma ve Gösteri Yapma Özgürlüğü Özel Raportörü Maina Kai tarafından hazırlanan Raporun⁷¹ 35. maddesi aşağıdaki gibidir:

“Özel Raportör, göz yaşartıcı gaz kullanılırken, göstericiler ile gösterici olmayanlar, sağlıklı kişiler ile sağlık sorunları olanlar arasında fark gözetilmediğini hatırlatmaktadır. Ayrıca Raportör, protestoculara ve dolaylı olarak, olayla ilgisi olmayan kişilere sadece daha fazla acı vermek amacıyla gazın kimyasal bileşiminde yapılabilecek değişikliklere karşı da uyarıda bulunmaktadır.”

30 Nisan-18 Mayıs 2007 tarihleri arasında düzenlenen BM İşkenceye Karşı Komite'nin 38. oturumunda Sözleşmenin 19. maddesi uyarınca taraf Devletlerce sunulan raporların değerlendirilmesi sonucunda, İşkenceye Karşı Komite'nin Danimarka hakkındaki nihai görüşlerinin⁷² 16. maddesi aşağıdaki gibidir;

özütü dışındaki bu maddelerin solunması bile ani kalp, solunum, sinir sistemi etkilenmelerine, ritim bozukluklarına ve ölümlere yol açmaktadır (Smith G, Health Hazards of Pepper Spray, NCMJ, 1999). İstanbul Üniversitesi Farmakoloji bölümünün raporu kamuoyu ile paylaşıldığında hangi araştırmaların sonuçlarının sunulduğu daha iyi anlaşılacaktır. Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi tarafından yapılan çalışmada kapalı ortamda farklı dozlarda OC gazıyla karşılaşan farelerin kanlarında asit yöne kayış, karbondioksit artışı gözlenmiştir. Araştırmanın sonucu hayvanların solunum güçlüğü ve konjonktivite bulguları gösterdiğini bildirmiştir (Seyhan E, Ratlarda Biber Gazının (OC) Bazı Biyokimyasal Parametreler Üzerine Etkisi, Kafkas Ün. Vet. Fakültesi Dergisi, 2012). Araştırmalardan birinde OC'ye bağlı olduğu bildirilen bir ölüm olgusu şöyle tariflenmiştir; "Biber gazına bağlı doğrudan ölümün gözlemlendiği erkek olguda 10-15 kez spreyle karşılaşma, spray sonrası hızla nefes darlığının ortaya çıkması ve oturur pozisyonda da nefes darlığının sürdüğü gözlenmişti." (Steffee CH, Oleoresin capsicum (pepper) spray and "incustody deaths". Am J Forensic Med Pathol, 1995). adresinden alınmıştır. (Erişim Tarihi: 26.02.2014)

71 BM İnsan Hakları Komisyonu A/HRC/20/27, 21 Mayıs 2011

72 CAT/C/DNK/CO/5, 16 Temmuz 2007.

“Komite, Mart 2007’de Kopenhag’da gerçekleştirilen “Ungdomshus” Gençlik Evi eylemleri sırasında, kolluk görevlilerinin fiziksel güç ve göz yaşartıcı gaz gibi yöntemlere başvurarak aşırı güç kullandıkları iddialarına ilişkin raporları endişeyle karşılamaktadır. Aynı zamanda Komite, son iki yıl içinde, Danimarka kolluk görevlilerinin ölümlere sebep olduğunu gösteren raporları da endişeyle değerlendirmektedir (madde 10, 12, 13, 14 ve 16).”

1–19 Kasım 2010 tarihleri arasında düzenlenen BM İşkenceye Karşı Komite’nin 45. oturumunda Sözleşmenin 19. maddesi uyarınca taraf Devletlerce sunulan raporların değerlendirilmesi sonucunda, İşkenceye Karşı Komite’nin Türkiye hakkındaki nihai görüşlerinin 13. maddesi⁷³ aşağıdaki gibidir:

“Taraf Devlet temsilcisinin kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımını kabul ettiğini, bu arada gösteriler sırasında görev yapan polislerin miğferlerine kimlik numaralarının yazılması dâhil bu tür olayları önlemek üzere alınan önlemler konusunda bilgi verdiğini kaydeden Komite, göstericilere resmi gözaltı mekânları dışında polis tarafından aşırı güç uygulanmasında ve kötü davranılmasında artış olduğunu gösteren raporları endişeyle karşılamaktadır (...)

Taraf Devlet, kolluk görevlilerinin aşırı güç kullanımına ve kötü muamelesine son verecek etkili önlemleri gecikmeden alıp uygulamalıdır. Bu bağlamda Taraf Devlet, özellikle şunları gerçekleştirmelidir:

a) Kamu düzenine ve kalabalık kontrolüne ilişkin iç hukukun, görev kurallarının ve standart işlemlerin,

Kolluk Görevlileri Tarafından Zor ve Ateşli Silah Kullanılması Hakkında Temel İlkeler’e tamamiyle uygun hale getirilmesini ve özellikle ateşli silahların ölümcül kullanımına ancak yasamı koruma açısından bütünü kaçınılmaz olduğu hallerde başvurulması hükmünün gözetilmesini sağlamalıdır (9. ilke);

(...)”

Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi (CPT), kanunların uygulanmasında bu tür gazların kullanımına ilişkin endişelerini ifade etmiştir. CPT, şu kanaattedir:

“(...) Biber gazı, potansiyel olarak tehlikeli bir maddedir ve kapalı alanlarda kullanılmamalıdır. Açık havada kullanılması halinde bile, CPT’nin ciddi çekinceleri bulunmaktadır; istisnai olarak kullanılması gerektiğinde, bölgede belirli güvenlik tedbirlerinin alınması gerekmektedir. Örneğin, biber gazına maruz kalan kişiler derhal bir doktora ulaştırılmalı ve bu kişilere panzehir sağlanmalıdır. Biber gazı, hâlihazırda kontrol altına alınmış bir tutukluya karşı asla kullanılmamalıdır.” (CPT/Inf (2009) 25).

73 CAT/C/TUR/CO/3, 20 Ocak 2011.

CPT; Avrupa Konseyi'nin bazı Üye Devletlerine yaptığı ziyaretlerle ilgili raporlarında, aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur:

"(...) [A] Biber gazı kullanımının kontrolüne ilişkin olarak düzenlenecek açık bir yönerge, en azından şu hususları içermelidir:

- ✓ *Biber gazının kapalı alanlarda kullanılmaması gerektiğinin açıkça belirtildiği, biber gazının hangi durumlarda kullanılabileceğine dair açık talimatlar;*
- ✓ *Biber gazına maruz kalan tutukluların derhal doktora ulaştırılmalarına ve kendilerine rahatlatıcı tedbirlerin sunulmasına dair hakları;*
- ✓ *Biber gazı kullanma yetkisi verilmiş personelin nitelikleri, eğitimleri ve yeteneklerine ilişkin bilgiler;*
- ✓ *Biber gazının kullanımına ilişkin yeterli bir raporlama ve denetim mekanizması gerekir(...)"*

Biber gazı kullanımına ilişkin değerlendirmeler uluslararası raporlar ve AIHM kararlarıyla sınırlı değildir. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun, 17.06.2010 tarihli, *Ankara Sıhhiye Meydanında Toplanan Göstericilere ve Onlara Destek Vermek Üzere Meydanda Bulunan Milletvekillerine Yönelik Olarak Göstericilerin Dağıtılması Esnasında Kullanmış Olduğu Zor Kullanma Yetkisinin Aşılıp-Aşılmadığı ve Diğer Hak İhlallerine Neden Olunup-Olunmadığıyla İlgili İnceleme Raporunda*; kolluk görevlilerinin milletvekili ve diğer göstericilere karşı kullandıkları göz yaşartıcı gazın miktarı ve kullanım şeklinin kanunun verdiği zor kullanma yetkisinin sınırları içerisinde olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, kolluğun, kullanılan kuvvetin kademeli olmasının gereği olarak, her aşamada amaca ulaşıp ulaşılmadığını kontrol etmesi gerektiği, amaca ulaşılması halinde kuvvet kullanma işleminin o aşamada sonlandırılması gerektiği, kuvvet kullanmanın amacının, kişiyi cezalandırmak olamayacağı belirtilmektedir.

c) Ölüm ve Yaralanmalar

Gezi Parkı Olayları sırasında, farklı yer ve tarihlerde can kayıpları meydana gelmiş, çok sayıda kişi yaralanmıştır.⁷⁴ Yaşam hakkı kapsamında ele alınması gereken ölüm ve yaralanmaların bir bölümü şu şekilde sıralanabilir:

1 Haziran tarihinde, Güven Parkta yapılan gösteriler sırasında Mehmet Ethem Sarısülük (27) polis memurunun silahından çıkan kurşunla yaralanmış ve 14 Haziran tarihinde yaşamını yitirmiştir. Ölüm olayıyla ilgili A.Ş. isimli polis memuru hakkında "meşru savunmada sınırın aşılması suretiyle öldürme" suçundan 12 Temmuz 2013 tarihinde açılan kamu davası halen devam etmektedir. Yargılama sürecinin halen devam etmesi, işlendiği iddia olunan suça veya sanığın eylemine ilişkin somut bir değerlendirme yapılmasına engel teşkil etmektedir. Ancak, Mehmet Ethem Sarısülük'ün

⁷⁴ TTB'nin 26.08.2013 tarihli yazısına göre, Kamu Hastanelerine, Özel Hastane ve Tıp Merkezlerine, çatışmaların yaşandığı alanlarda kurulan revirlere yaralı olarak 8.163 kişi başvurmuştur. Gezi Parkı Olayları sürecinde yaralanan kişilere ilişkin bilgiler Sağlık Bakanlığı'ndan sorulmuş, ancak Kurumumuza herhangi bir cevap verilmemiştir.

ölümüyle yaşam hakkına müdahale edildiği gözden kaçırılmadan, yaşam hakkına yönelik bu müdahalenin hukuksal bir temelini bulunup bulunmadığı, mutlak bir gerekliliğin mevcut olup olmadığı ve kolluk görevlisinin müdahalesinin orantılı olup olmadığı hususlarının ulusal mevzuat, tarafı olduğumuz uluslararası düzenlemeler ve AİHM kararları kapsamında incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, somut olayda, sanığın eyleminden bağımsız olarak, kolluk görevlilerinin koordinasyon düzeyi, müdahale öncesi yapılan planlamalar tartışılmalı, karar ve emirlerin mevcut duruma uygun olup olmadığı irdelenmelidir. Yargılama sonucunda olayın “meşru müdafaa” olduğu kabul edilse dahi devletin yaşam hakkının korunması yönündeki sorumluluğu ortadan kalkmayacaktır. Zira bahse konu olaylar bir anda gelişmemiştir. Polis memurunu meşru müdafaa ortamına terk eden devletin, koordinasyon ve geriye çekilme konularında gerekli özeni göstermediği gerekçesiyle sorumluluğu gündeme gelebilecektir. Mehmet Ethem Sarısülük soruşturmasında, sanığın isminin bir süre kamuoyuna açıklanmaması dikkat çektiği gibi kovuşturma aşamasında davaya bakan 6. Ağır Ceza Mahkemesi’nin soruşturma izni alınmadığı gerekçesiyle durma kararı vermesi bu konudaki ulusal mevzuatın dahi yeterince incelenmediğini göstermektedir.

Disiplin yönünden ise polis memuru A.Ş. hakkında “24 ay uzun süreli durdurma” cezası ile tecziyesinin gerektiği görüşüyle disiplin soruşturma raporu düzenlenmiştir.

Mehmet Ethem Sarısülük olayına ilişkin kovuşturmanın uluslararası mevzuat ve AİHM içtihatları da gözetilerek bir an önce sonuçlandırılması Kurumumuzun beklentileri arasındadır.

2 Haziran tarihinde, İstanbul’un Ümraniye ilçesinde hususi bir aracın karıştığı trafik kazası neticesinde Mehmet Ayvalıtaş (21) yaşamını yitirmiştir. Yargılama süreci devam eden bu olayın da bir an önce aydınlatılması beklenmektedir.

3 Haziran tarihinde Hatay’ın merkez ilçesi Antakya’da gerçekleşen Gezi Parkı Olayları kapsamındaki gösteride Abdullah Cömert (22) başına aldığı darbe sonrasında yaşamını yitirmiştir. Yapılan otopsi neticesinde Abdullah Cömert’in kafasının arka bölgesine aldığı darbe sonucu kafatası kırığına ve üzerinde yarım ay şeklinde dört cm çapında kemiğe kadar ulaşan yırtığa rastlandığı belirtilmektedir. Abdullah Cömert’in ölümü nedeniyle başlatılan soruşturma neticesinde bir polis memuru hakkında kamu davası açılmıştır.

5 Haziran tarihinde Mustafa SARI (27), Adana’da, yapımı devam eden bir köprüden düşerek yaşamını yitirmiştir. Mustafa Sarı’nın ölümü hadisesinde, ölümün meydana geldiği yerde gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı ve ilgili güvenlik görevlisinin gerekli eğitimlerden geçirilip geçirilmediği hususları devletin yükümlülüğü bakımından önem arz etmektedir. AİHS uyarınca devletler sadece kasıtlı ölümlerden değil taksirle meydana gelen ölümlerden de sorumludurlar. Bu konuda gerekli soruşturma yürütülerek ölümün husule gelmesinde varsa ihmali bulunanların cezalandırılması gerekmektedir.

2 Haziran tarihinde Eskişehir’de, bir grup tarafından darp edilen Ali İsmail Korkmaz (19) 9 Temmuz tarihinde yaşamını yitirmiştir. Otopsi raporunda, “ölümün, kafa travmasına bağlı beyin kanaması ve bağlı komplikasyonları neticesinde vuku bulduğu, mevcut rahatsızlığının, beyin trav-

masının ölümü hızlandırdığı, kafa travması husule gelmeseydi ölümün gerçekleşmeyeceği" ifade edilmektedir.⁷⁵

Devletin, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve yaşam hakkı kapsamındaki pozitif yükümlülüğü gereği yaşam hakkına yönelik haksız müdahaleleri engellemesi gerekirken, Ali İsmail Korkmaz'ın ölümüyle sonuçlanan darp olayında polis memurlarının da dahlinin bulunduğu iddiası ayrıca irdelenmelidir. Bu soruşturma sırasında kamu görevlilerinin yaptığı açıklamalar, özellikle olayın hemen ardından Eskişehir valisinin, kolluk görevlilerinin olayda dahlinin bulunmadığına ilişkin açıklaması ve olay yerine ilişkin görüntülerin elde edilmesinde yaşanan güçlükler dikkat çekici niteliktedir.⁷⁶ Bunun yanı sıra, gerekli tıbbi yardımın yapılmadığı iddialarının da soruşturulması gerekmektedir. Ali İsmail Korkmaz'ın ölümüyle ilgili açılan davada, olaya karıştığı ileri sürülen aralarında polis memurlarının da bulunduğu kişilerin yargılanması halen devam etmektedir. Diğer ölüm olaylarıyla ilgili kovuşturmalara yönelik beklentiler Ali İsmail Korkmaz'ın ölümü nedeniyle yürütülmekte olan kovuşturma için de geçerlidir.

16 Haziran tarihinde, İstanbul Okmeydanı'nda, evinin yakınlarında, görgü tanıklarının beyanına göre polisin attığı biber gazı kapsülünün başına çarpması sonucunda yaralanan Berkin Elvan, tedavi gördüğü hastanede 11 Mart 2014 tarihinde yaşamını yitirmiştir. Yaralandığı tarihte 14 yaşında olan Berkin Elvan'ın ölümüne ilişkin soruşturma henüz sonuçlanmamış, faileri tespit edilememiştir. Etkin bir soruşturmanın yapılmamasının yaşam hakkının ihlali anlamına geleceğinden, olayın en kısa süre içerisinde aydınlatılması gerekmektedir.

Ayrıca, İstanbul'un Avcılar ilçesinde Zeynep Eryaşar'ın, Ankara, Kızılay'da İrfan Tuna'nın ve yine İstanbul'da Selim Önder'in yoğun biber gazı kullanımından kaynaklanan kalp krizi neticesinde yaşamını yitirdiği iddiaları mevcuttur.

TTB'nin 26.08.2013 tarihli yazısına göre, kamu hastanelerine, özel hastane ve tıp merkezlerine, çatışmaların yaşandığı alanlarda kurulan revirlere toplam 8.163 kişi yaralı olarak başvurmuştur. Yaralanmaların içeriğini;

- ✓ Biber gazına bağlı yüzeysel yangı, yanık, solunum sıkıntıları, astım krizi, epilepsi atakları,
- ✓ TOMA'lardan sıkılan gaz içerikli sulara bağlı yanıklar, tazyike bağlı yumuşak doku travmaları,
- ✓ Yakın mesafeden atılan biber gazı kapsülleri, plastik mermiler, darba bağlı kafa travmaları, kas iskelet sistemi yaralanmaları (yumuşak doku zedelenmeleri, kesiler, yanıklar, basit kırıklardan sekel bırakacak ciddiye sahip açık/kapalı kırıklar),
- ✓ Gaz kapsülü ve plastik mermilerden kaynaklı görme kayıplarına varan göz problemleri ve karın içi organ yaralanmaları

oluşturmaktadır.

⁷⁵ Ayata ve diğerleri, s. 21

⁷⁶ Uluslararası Af Örgütü, Gezi Parkı Eylemleri Raporu, s. 38

Aynı yazıda, 106 kişinin kafa travmasına uğradığı, 63 ağır yaralının mevcut olduğu, 11 kişinin gözünü kaybettiği, bir kişinin dalağının alındığı ve bir kişinin hayatı tehlikesinin mevcut olduğu belirtilmiştir.⁷⁷

TİHK, tüm bu olayların etkin bir şekilde soruşturulmasını, sorumlularının tespit edilerek ulusal mevzuat ve tarafı olduğumuz uluslararası belgeler ışığında yargılama yapılmasını talep etmektedir. Bu soruşturmaların gecikmesi, etkin yürütülmemesi yaşam hakkının ihlali niteliğinde olduğu gibi cezasızlık algısının güçlenmesine de yol açacaktır.

Bireye karşı kullanılan gücün türü, derecesi ile gücü kullanma niyeti ve amacı dikkate alınarak, ölümcül olmayan güç kullanımlarında dahi Sözleşmenin 2. maddesinin ihlal edilebileceği şeklindeki AİHM kararları⁷⁸ dikkate alındığında, yaralanma ile sonuçlanan bazı müdahaleler de yaşam hakkının ihlali mahiyetindedir.⁷⁹

Polisin, güç kullanımının denetlenebilmesi ve aşırı güç kullanımının etkin bir şekilde soruşturulabilmesi için tüm aşamaların kaydedilmesi ve raporlanması gerekirken kamuoyuna yansıyan görüntülerde de müşahede edildiği üzere, kimi polis memurlarının miğferlerinde yazılı sicil numaralarını gizledikleri, numarasız miğfer taktıkları görülmüştür. Cezasızlığın önüne geçilebilmesi ve etkin bir soruşturma yürütülebilmesi için polisin güç kullanımına ilişkin tüm vakaların raporlanması ve gerektiğinde kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir. Bu gereklilik aynı zamanda kolluk görevlilerinin haksız ithamlarla karşılaşmalarını da önleyebilecektir.

D. İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE YASAĞI

1. Genel Olarak İşkence ve Kötü Muamele Yasağı ve Kapsamı

Anayasanın "Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı" başlıklı 17. maddesinin üçüncü fıkrası "*Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.*" hükmünü içermektedir.

İşkence ve kötü muamele yasağı, temel hakları düzenleyen uluslararası sözleşmelerin ortak düzenleme konularından birisidir. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nden bu yana işkence ve kötü muamele yasağına, konuyla ilgili tüm insan hakları belgelerinde yer verilmiştir⁸⁰. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 5. maddesinde,

77 Gezi Parkı Olayları sırasında meydana gelen ölüm ve yaralanmalar hakkında ayrıca TİHV, İHD, MAZLUMDER tarafından hazırlanan raporlara bakılabilir.

78 Makaratzis/Yunanistan davası; Yaşa/Türkiye davası

79 Mülkiye Müfettişlerince yapılan tespite göre, kollarını açmak suretiyle zafer işareti yapan, bunun dışında herhangi bir eylemi olmayan bir göstericinin önüne kadar yaklaşarak yakın mesafeden gaz tüfeği ile ateş edilmesi ve göstericinin köprücük kemiğinin kırılması olayında, "kötü muamele yasağının" ihlalden ziyade, "yaşam hakkının" ihlalden bahsetmek daha doğru olacaktır.

80 Giffard, Camille, İşkencenin Rapor Edilmesi, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, (Çeviren: Orhan Kemal Cengiz), İzmir 2001, s. 30.

Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesinde “Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz.” denilmektedir.

Bireyin, insan onurundan kaynaklanan değerini korumaya yönelmiş bu yasak, kişinin maddi ve manevi varlığının dokunulmaz parçasını oluşturmaktadır.⁸¹

İşkence ve kötü muamele yasağı mutlak olup, ulusun yaşamını tehdit eden kamusal tehlike hallerinde dahi Sözleşmenin 15. maddesi çerçevesinde işkence ve kötü muamele yasağına istisna getirilemez.⁸² AİHM kararlarında da Sözleşmenin 3. maddesi ile getirilen yasağın, demokratik toplumun en temel değerlerinden biri olduğu⁸³, olağan veya olağanüstü her koşulda, her zaman ve herkes için geçerli olacağı belirtilmektedir⁸⁴.

AİHM, bireye yöneltilen muamelenin veya verilen cezanın Sözleşmenin 3. maddesi kapsamında değerlendirilebilmesi için “ağırlık eşiği ölçütü”nü kullanmaktadır. İrlanda/Birleşik Krallık (Başvuru No:5310/71) kararında belirtildiği üzere; muamelenin süresi, fiziksel ve manevi etkileri, bazı durumlarda cinsiyet, yaş ve kurbanın sağlık durumu gibi faktörler dikkate alınarak, muamelenin 3. madde kapsamına alınabilmesi için asgari bir ağırlık eşiğine gelip gelmediği hususu irdelenmektedir⁸⁵.

Bu faktörler, ortaya çıkan acının, işkence ve kötü muamele teşkil edip etmediğini belirlemede önemli olduğu gibi, işkence ile daha hafif dereceli kötü muamele türlerinin ayırt edilmesinde de önemlidir⁸⁶.

AİHM İrlanda/ Birleşik Krallık davasında işkenceyi “çok ağır ve zalimane ıstıraplara sebebiyet veren kasti insanlık dışı muamele” olarak tanımlamıştır⁸⁷. Bununla birlikte çok ağır ıstırapa sebebiyet veren her muamele işkence olarak değerlendirilmemektedir. Acının, delil elde etme, cezalandırma ve sindirme gibi bir amaç doğrultusunda verilmesi halinde işkenceden bahsedilebilmektedir⁸⁸.

İnsanlık dışı muamele; “İşkence sözcüğünden anlaşılan özel yoğunluk ve zalimliğin verdiği acı kadar bir acı veya ıstırapa neden olmamakla birlikte fiziksel yaralanmaya veya yoğun fiziksel ve ruhsal acıya sebep olan muamele”⁸⁹ olarak tanımlanabilir.

81 Boyar Oya, “İşkence ve Kötü Muamele Yasağı”, içinde, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa..., s. 137.

82 Gemalmaz, Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde3 / İşkence Yasağı) Analizi**, Ankara, 2006, s. 171.

83 Koç, Aysun –Üçpınar, Hülya – Sakallı, Nazan – Ataş, Nergiz Tuba, İşkenceye Açık Kapılar, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları, İzmir, 2009, s.24.

84 Aydın, Yaşar – Gündüz, Hakan, İşkence ve Kötü Muamele Suçu TOHAV 2007 İzleme Raporu, İstanbul 2008, s. 20.

85 Boyar Oya, s. 137.

86 Harris vd., s. 72.

87 Doğru/Nalbant, s.137.

88 Harris vd., s. 75.

89 Doğru/Nalbant, s.139.

İşkencede olduğu gibi, bir kötü muamelelerin insanlık dışı muamele olarak değerlendirilebilmesi için asgari bir şiddet seviyesine ulaşması gerekmektedir. İşkenceden farklı olarak ıstırap verme kastı ve muamelelerin belli bir amaç doğrultusunda yapılmış olması şartları aranmaz⁹⁰.

Mağdurun korku, üzüntü, bayağılık duygularını yaşamasına sebebiyet veren eylemlerin, bireyin fiziksel ve ruhsal direncini kırıcı düzeye ulaşması halinde aşağılayıcı muameleden bahsedilir. İnsanlık dışı muamele ile aşağılayıcı muamelelerin farkı mağdurda bıraktığı etkinin yoğunluğu ile ilişkilidir. Her insanlık dışı muamele, aşağılayıcı muamele olmasına karşın, her aşağılayıcı muamele insanlık dışı olarak değerlendirilmemektedir⁹¹.

AİHM, Sözleşmenin 3. maddesinin devletlere "işkence ve kötü muamele yapmama", "işkence ve kötü muamelelere karşı koruma" ve "işkence ve kötü muameleyi soruşturma" olmak üzere üç ayrı sorumluluk yüklediğini belirtmektedir⁹².

Devletlerin, kişileri özel kişilerin işkence ve kötü muamelesine karşı koruma yükümlülüğü bulunduğu gibi işkence ve kötü muameleyi soruşturma/cezalandırma yükümlülüğü de bulunmaktadır.

Diğer taraftan devlet, özel kişiler gibi devlet görevlilerinin de işkence ve kötü muamele yapmasına engel olmalıdır. Devlet görevlilerinin Sözleşmenin 3. maddesiyle yasaklanmış fiillerden birini yapmaları halinde devletin söz konusu maddeyi ihlal ettiği sonucuna varılacaktır⁹³. Sözleşmeciler devletler 3. madde açısından bütün kamu görevlilerinin sorumluluğunu taşırlar⁹⁴.

Bireyin devletin kontrolü altında bulunduğu veya kontrol altına alınmaya çalışıldığı durumlarda devlet görevlilerinin şiddet fiillerine başvurduğu gözlemlenmektedir⁹⁵.

Gezi olaylarında, kötü muamele iddialarının devlet görevlilerinin yakalama ve gözaltına alma işlemlerini gerçekleştirdiği süreçte yoğunlaşması nedeniyle, bu raporda devlet görevlilerinin bireyleri kontrolü altına almaya çalıştığı durumlarda başvurduğu şiddet üzerinde durulacaktır.

BM tarafından 1979 tarihinde kabul edilen Kanun Adamları İçin Talimatnamenin 3. maddesi, kanun adamlarının sadece kesinlikle gerekli olduğunda ve görevlerini yerine getirmeleri için gerekli olduğu ölçüde zor kullanabileceklerini öngörmektedir.

Aynı şekilde, BM tarafından 1990 yılında kabul edilen Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplerin 4. maddesinde:

*"Kanun adamları görevlerini yaparlarken, zora ve silaha başvurmadan önce mümkün olduğu kadar şiddet içermeyen araçları kullanırlar. Sadece **başka araçların etkisiz kalması veya hedef-***

90 Harris vd., s. 77.

91 Doğru/Nalbant, s.140.

92 Doğru/Nalbant, s.126.

93 Doğru/Nalbant, s.141.

94 Doğru/Nalbant, s.126.

95 Doğru/Nalbant, s.142.

lenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilirler.” hükmü yer almaktadır.

Anılan Prensiplerin 5. maddesi ise;

“Kanun adamlarının, zor veya silah kullanmaları kaçınılmaz hale geldiği zaman:

a) Suçun ciddiliğiyle ve gerçekleştirilmek istenen **meşru amaçla orantılı bir ölçüde zor kullanılır;**

b) Meydana gelecek zarar ve hasar en aza indirilir ve insan yaşamına saygı duyulur ve korunur;

c) Yaralanan ve zarara maruz kalan kişilere mümkün **olan en kısa sürede tıbbi yardım ve destek verilmesi sağlanır;**

d) Yaralanan veya zarara maruz kalan kişinin akrabaları veya yakın arkadaşlarına mümkün olan en kısa sürede haber verilmesi sağlanır.” hükümlerini içermektedir.

AİHM, Rehbock/Slovenya davasında, Sözleşmenin 3. maddesinin, yakalamayı gerçekleştirmek için güç kullanmayı yasaklamadığına, fakat gücün zorunlu hallerde kullanılması ve aşırı olmaması gerektiği hususlarına işaret etmiştir⁹⁶.

BM tarafından 1990 yılında kabul edilen Kanun Adamlarının Zor ve Ateşli Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplere göre, kanun adamları daha az tehlikeli araçların kullanılmasının elverişli olmadığı durumlarda ve gerekli olan asgari ölçüde zor kullanabileceklerdir. Daha hafif yöntemler yetersiz kalmadıkça silah kullanılmasına başvurulamayacağı belirtilmiştir.

Diğer taraftan, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Polis Çevik Kuvvet Yönetmeliği, 25.08.2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge ve İçişleri Bakanlığı'nın Şubat-2008 Tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatı ile toplumsal olayların dağıtımı esnasında kullanılacak araç/gereçler ve izlenecek yöntem belirlenmiştir.

Devlet, görevlileri aracılığıyla barışçıl olmayan toplantılara müdahale edebilecektir ancak toplantıyı dağıtma ve yakalama amacıyla uygulanan şiddetin orantılı olması gerekmektedir.

2. Gezi Parkı Olayları Bağlamında İşkence ve Kötü Muamele Yasağı

Türkiye'nin işkenceyle mücadele konusundaki faaliyetleri, özellikle “sıfır tolerans” politikası, uluslararası sözleşmelerin imzalanması, uluslararası mercilerin denetim yetkisinin tanınması, OPCAT'e taraf olunması ve son olarak Ocak 2014 tarihi itibarıyla ulusal önleme mekanizması görevinin TİHK'e verilmesi olumlu gelişmelerdir. Ancak, tüm olumlu gelişmelere, işkence iddialarının gündeme gelmemesine rağmen geçmişe kıyasla azalsa da kötü muamele iddialarının varlığını koruduğu, bu iddiaların, cezaevi ve polis merkezlerinden ziyade, toplumsal gösterilerde, kişile-

⁹⁶ Harris vd., s. 80.

rin yakalanması, gözaltına alınması işlemlerinin gerçekleştiği süreçlerde sıklıkla gündeme geldiği gözlenmektedir.

Gezi Parkı Olayları **sürecinde işkence ve kötü muamele iddialarının önde gelen dayanağını, olaylara müdahale sırasında biber gazı ve tazyikli su gibi zor kullanma araçlarının** tatbiki oluşturmaktadır. Yukarıda, yaşam hakkı kapsamında değerlendirme yapılırken toplumsal olaylara müdahale ve silah kullanımı başlığı altında silah kullanımına ve özellikle biber gazına ilişkin mevzuata ve ilkelere yer verilmiştir. Bu nedenle, işkence ve kötü muamele yasağı başlığı altında kolluğun güç kullanma durumlarına ilişkin önceki açıklamalar tekrar edilmeyecektir. Ancak, önemine binaen, biber gazı kullanımı kötü muamele yasağı yönünden ayrıca değerlendirilmiştir.

a) Kötü Muamele Olarak Biber Gazı Kullanımı

Gezi Parkı Olayları sırasında, yoğun eleştirilere neden olan biber gazı kullanımı yaşam hakkı ihlallerine yol açtığı gibi AİHS'nin 3. maddesi kapsamında da değerlendirilebilecektir. AİHM'nin benzer durumlara ilişkin vermiş olduğu pek çok karar bulunmaktadır.

Ali Güneş – Türkiye kararında, Mahkeme, “*yasaların uygulanmasına ilişkin olarak “göz yaşartıcı gaz” veya “biber gazı” kullanılması hususunu incelemeye tabi tutmuş ve “biber gazı” kullanımının solunum problemleri, bulantı, kusma, soluk borusu irritasyonu, göz irritasyonu, spazm, göğüs ağrısı, dermatit ve alerji gibi sorunlara yol açabileceği sonucuna varmıştır.*”

Mahkeme, ayrıca, Kimyasal Silahların Geliştirilmesi, Üretilmesi, Saklanması ve Kullanılması ve Yok Edilmesine dair 1993 tarihli Sözleşme (CWC) uyarınca, göz yaşartıcı gazı, kimyasal bir silah olarak değerlendirmemekte, bu gazın kullanımına, iç karışıklıkların kontrol altına alınması da dâhil olmak üzere, yasaların uygulanması amacıyla izin verildiğini belirtmektedir. CWC, Türkiye’de 11 Haziran 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Mahkeme, kolluk kuvvetleri tarafından kontrol altına alınmış olan bireye karşı bu tür gazların kullanılmasının hiçbir haklı nedeni olmayacağını vurgulamaktadır.

Mahkeme, başvuranın yüzüne haksız yere gaz sıkılmasının, kendisinin yoğun fiziksel ve ruhsal acı duymasına neden olduğu ve başvurunu aşağılayabilecek ve itibarını düşürebilecek korku, acı ve aşağılanma duyguları uyandırma niteliğinde bulunduğu kanaatinde. Bu nedenle Mahkeme, polis memurlarının, başvurana göz yaşartıcı gaz sıkarak, Sözleşme’nin 3. maddesi çerçevesinde, başvurunu insanlık dışı ve aşağılayıcı muameleye maruz bıraktıkları sonucuna varmıştır.

AİHM’ye göre kişinin davranışları mutlak surette gerektirmediği halde fiziksel güce başvurmak, Sözleşme’nin 3. maddesinde belirtilen yasağın, kural olarak ihlaline yol açacaktır. Bu bağlamda Mahkeme, suçla mücadelenin doğasında var olan inkâr edilemeyecek zorlukların, bireylerin vücut bütünlüğünün korunmasına ilişkin sınırlamalar getirilmesini haklı kılamayacağını hatırlatmaktadır. Bu karar dikkate alındığında, ortopedik engeli nedeniyle tekerlekli sandalye kullanan bir göstericinin varlığı halinde biber gazı kullanımından kaçınılması gerekirken ayrıca bu kişiye tazyikli su sıkılması 3. madde kapsamında bir ihlal olarak değerlendirilebilecektir.

AİHM, İzci – Türkiye kararında; polis memurlarının, olay yerinden kaçmaya çalışan, yere düşen ve polisten saklanan göstericilere saldırdıkları ve ayrıca rastgele göz yaşartıcı gaz sıkıtları ve sıkılan gazdan sadece göstericilerin değil çevredeki olayla ilgisi olmayan kişilerin de etkilendiğini gösteren video görüntüsünü inceleyen Mahkeme, Hükümet’in, polis memurları tarafından kullanılan gücün orantılı olduğu yönündeki beyanlarını inandırıcı bulmamıştır.⁹⁷ Türkiye hakkında verilen kırkı aşkın kararda kolluk görevlilerinin sert müdahaleleri Sözleşme’nin 3. ve 11. maddelerinin ihlali olarak nitelendirilmiş, barışçıl toplantılara hoşgörü gösterilmediği, kolluk görevlilerinin sert fiziksel şiddet kullandığının görüldüğü, kolluk görevlilerinin kötü muamelede bulduklarına dair iddiaların yeterince soruşturulmadığı sonucuna ulaşıldığı aynı kararda ifade edilmiştir.

İzci – Türkiye kararında belirtilen olayların benzerlerine Gezi Parkı Olayları sürecinde sıklıkla rastlanmıştır. Kamuoyuna yansıyan birçok görüntüde, polisin, kaçan, işyerlerine sığınan, atılan gazlar nedeniyle rahatsızlanan göstericilere müdahaleye devam ettiği, başta biber gazı olmak üzere zor kullanma araçlarının usulsüz kullanılması nedeniyle gösterilere barışçıl bir şekilde katılanların ve hatta gösterilerle ilgisi olmayan birçok insanın da yaralandığı görülmüştür.

Göz yaşartıcı gazların ve biber gazının yersiz kullanımı Ali Güneş – Türkiye kararında da belirtildiği üzere AİHS’nin 3. maddesi kapsamında kötü muamele yasağına aykırılık teşkil etmektedir.

Gezi Parkı Olayları sürecinde, biber gazının ölçsüz şekilde kullanıldığı iddiası en yaygın yakınmalardan birini oluşturmaktadır. Polisin, eylemler sırasında 150 binin üzerinde biber gazı fişegi kullandığı ileri sürülürken gösterilerde kullanılan gaz fişeklerine ait kapsüllerden son kullanma tarihi dolan gaz fişeklerinin de kullanıldığı ifade edilmiştir.⁹⁸ Ancak biber gazına yönelik şikâyetler sadece kullanım miktarıyla sınırlığı değildir. Biber gazı fişeklerinin fırlatılış şekli, mesafenin dikkate alınmaması da eleştirilere yol açmıştır. Bu bağlamda, mevzuat uyarınca 45 derecelik açıyla atılması gereken biber gazı fişeklerinin 90 derecelik açıyla, yere paralel şekilde atılması yaralanmaların ağırlığını ve sayısını arttırmıştır. Bunun yanı sıra, kamuoyuna yansıyan görüntülerde kapalı mekânlara, binalara biber gazı atıldığı görülmektedir. Bu hususa Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks’in 1-5 Temmuz 2013 tarihleri arasındaki Türkiye ziyaretini müteakiben hazırladığı Raporda da yer verilmiştir.⁹⁹

97 İzci Kararı, par. 60

98 Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İstanbul Taksim Gezi Parkı Olayları Sırasında Yaşanan Kolluk Kuvvetleri Şiddeti ve Başta İşkence Olmak Üzere Hak İhlallerine Dair Ön Rapor, 26 Haziran 2013, s. 26

99 “Komiser, göz yaşartıcı gazın doğrudan doğruya binaların içine atılmasının yanı sıra, Gezi Parkı civarında kurulan geçici revirlere de atıldığına dair çeşitli bilgiler almıştır. 15 Haziran 2013’te İstanbul Divan Otelinin içinde göz yaşartıcı gaz kullanımının kamera çekimleri özellikle dikkat çekmiş ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin Türk makamlarının dikkatini, göz yaşartıcı gazın kapalı yerlerde kullanılmaması gerektiğini açık bir biçimde öngören AİHM içtihadına çekmesine neden olmuştur. Olayların bazı görgü tanıkları, polisin bu otelin çıkış kapısına barikat kurduğunu, otelden kaçmaya çalışanlara ise plastik mermi sıkıldığını iddia etmişlerdir. Komiser 25 Ağustos 2011 tarihli yönergenin 10. maddesinin 26. fıkrasında, göz yaşartıcı gazın kapalı yerlerde kullanımına göz yumulduğu izlenimini edinmiştir, çünkü bu fıkrada, kapalı yerlerde yapılan müdahalelerde, buradaki malzemenin alev almayan malzeme olmasının gerektiği belirtilmektedir.” değerlendirmesine yer vermektedir. Ayrıca, “göstericilere karşı kullanılan gaz sadece gösterilere katılanları etkilemekle kalmamış, sokaktan geçenleri, yakındaki binalarda yaşayanları hatta bütünüyle mahalleleri etkilemiştir. Komiser’e bu bağlamda en sık verilen örnekler İstanbul’un Taksim ve Beşiktaş bölgelerindeki gaz kullanımıyla ilgilidir. Medya ve sivil toplum temsilcileri olaylar sırasında çok fazla sayıda gaz kapsülü kullanıldığını bildirmişlerdir, ancak Türk makamları Komiser’e bu konuyla ilgili kesin bir rakam vermemişlerdir”

Türkiye'ye ilişkin olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 2013 Yılı İlerleme Raporu'nun "Demokrasi ve hukukun üstünlüğü" başlıklı bölümünde ise; "Mayıs ayı sonunda, İstanbul'un merkezinde yer alan Gezi Parkı'nda bir kentsel gelişim projesine karşı protestolar başlamıştır. Protestolar artmış, daha kapsamlı talepleri içererek diğer şehirlere yayılmıştır. Şiddete başvuran az sayıda protestocu katılmış olsa da, gösteriler genel olarak barışçıl nitelikte gerçekleşmiştir. Bazı vakalarda, polis göstericilere karşı aşırı güç kullanmıştır. Biri polis memuru olmak üzere, altı kişi hayatını kaybetmiş, bazıları çok ağır olmak üzere binlerce kişi yaralanmış, Taksim Dayanışma Platformuna katılan STK üyeleri de dâhil olmak üzere, 3.500'den fazla kişi gözaltına alınmış ve bunlardan en az 112'sinin hâkim kararıyla tutukluluk halleri devam etmiştir. Bu kişilerden 108'i terör örgütüne üye oldukları şüphesiyle tutuklanmıştır. Bu bağlamda Türk makamları tarafından verilen bilgilere göre, gösteriler sırasında yaşandığı iddia edilen insan hakları ihlalleri ve bunlara ilişkin şikâyetler neticesinde, İçişleri Bakanlığı tarafından 164 kolluk görevlisi hakkında idari soruşturma başlatılmış olup, söz konusu kolluk görevlilerinden 32 emniyet amiri ve 30 polis memuru görevden uzaklaştırılmıştır. Bazı vakalar, yargıya intikal ettirilmiş olup, bu davalar halen sürmektedir." şeklinde ifadeler yer almaktadır.¹⁰⁰

İçişleri Bakanlığı'nın Şubat-2008 Tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatında yer alan "Gazdan etkilenen şahısların kaçış yolları açık tutulmalıdır." şeklindeki düzenlemeye rağmen polisin, gaza maruz kalan göstericilerin kaçış yollarını kapattığı, doğrudan doğruya kaçış yollarına gaz sıkıldığı veya kaçış ortamı bulunmayan bölgelere gaz sıkıldığı yönünde iddialar ileri sürülmüştür.¹⁰¹ Gaz sıkılan ortamlarda kaçış yolu bulunmaması veya kaçış yoluna gaz sıkılması durumunda biber gazına maruziyet artacak ve bu durum ciddi rahatsızlıklara yol açabileceği gibi aynı zamanda AİHS 3. maddesi kapsamında değerlendirilebilecektir.

Kimyasal madde kullanımına yönelik bir diğer şikâyet ise TOMA'lardan **sıkılan sulara OC konsantresinin eklenmesi ve suya maruz kalan kişilerin vücutlarında kızarıklıklara, yanık semptomlarına yol açmasıdır.**

b) Basıncı Su ve Plastik Mermi Kullanımı

Gezi Parkı Olaylarında, kolluk görevlilerinin başvurduğu zor kullanma araçlarından biri de TOMA'lardan **sıkılan basınçlı sulardır. Basıncı suyun TOMA'nın güzergâhı üzerinde bulunan insanlara gelişigüzel sıkıldığı, basınç ayarının ve hedeflenen mesafenin orantılı olmadığı görülmüştür. Bir örnekte, polisin basınçlı su sıkıldığı gösterici havada takla atarak yere yığılmıştır. Söz konusu uygulama kötü muamele iddialarının yanı sıra yaşam hakkı ihlalini de gündeme getirebilecek boyuttadır.**

100 (Erişim Tarihi:10.03.2014)

101 İnsan Hakları Komiseri Raporu, s. 22

TİHV Ön raporunda; Sosyal medyaya yansıyan görüntülere, sağlık birimlerine ve mobil hizmet sunan sağlık çalışanlarına ulaşan verilere göre 15 kişide basınçlı sudan kaynaklanan yaralanmalar görüldüğü ifade edilmiştir.¹⁰²

Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda, barışçıl göstericilere yönelik sıklıkla ve gereksiz bir şekilde saatlerce tazyikli su sıkıldığı, bunun dışında polisten kaçan göstericilerin yanı sıra, eylem alanına yakın ya da kenarda duran kişilere yönelik de tazyikli suyun cezalandırıcı bir şekilde kullanıldığı, tazyikli suyun binaların içine saklanan kişilere yönelik doğrudan kullanıldığı, kapı ve pencere aralarından sıkıldığı, tazyikli suyun bu şekilde kullanıldığı belirtilmekte ve bunlara ilişkin çeşitli örnekler yer verilmektedir.¹⁰³

Kolluk görevlilerinin plastik mermi kullandığına dair şikâyetler ileri sürülmüş ve plastik mermi yaralanmasıyla uyumlu örnekler bulunduğu belirtilmiş¹⁰⁴ ise de İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Bakanlık envanterinde plastik mermi bulunmadığı ve iddiaların gerçeği yansıtmadığı ifade edilmiştir.

c) Çeşitli Müdahale Pratikleri¹⁰⁵

28 Mayıs – 06 Eylül 2013 tarihleri arasında, 80 ilde Gezi Parkı Olayları çerçevesinde gerçekleştirilen toplam 5532 eyleme yaklaşık 3.611.208 kişinin katıldığı¹⁰⁶ hususu dikkate alınarak münferit olarak gerçekleşen tüm olaylara değinmek yerine, kolluk kuvvetlerinin göstericilere yapmış olduğu müdahalelerden bazı örnekler verilerek değerlendirmede bulunulacaktır. İçişleri Bakanlığı'nın yazısında aşağıdaki tespit ve değerlendirmeler yer almaktadır:

(a) Çevik Kuvvet ekibinden model 5 kullanıcısı Polis Memuru (...)’nin kamuoyunda “Kırmızılı Kadın” olarak simgeleşen olayda söz konusu göstericiye ve etrafında bulunan kalabalığa gaz sıkması olayı:

Polis Memuru (...)’nin, önce, kamuoyunda ‘kırmızılı kadın’ olarak simgeleşen, polise karşı herhangi bir saldırıda ya da direnişte bulunmayan şahsa karşı gereksiz yere ve çok yakın mesafeden (1 metreden az) defaatle gaz püskürttüğü, peşinden grubundan ayrılarak ve koşarak çevrede bulunan göstericilere benzer şekilde gaz kullandığı, bu esnada bir gösterici ile karşılıklı olarak birbirlerine tekme attıkları ve gaz kullanmaya devam ederek gezi parkının bir başka yerinde bulunan diğer Çevik Kuvvet ekibine kadar koşarak eylemini devam ettirdiği, ayrıca olayın öncesinde polisin göstericilere karşı su kullanmadığı, direniş olmadığı tespit edilmiştir.

102 TİHV Raporu s. 20

103 Uluslararası Af Örgütü Raporu, s. 19

104 TİHV Raporu, s. 21

105 İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 13.01.2014 tarih ve 15098 sayılı yazısı ekinde yer alan belgelerden istifade edilmiştir.

106 Veriler İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 11.11.2013 tarih ve 177328 sayılı yazısından alınmıştır.

(b) 01.06.2013 günü sabaha karşı Taksim Meydanı İstiklal Caddesi girişi Çiçekçiler önünde, Çevik Kuvvet personelince etkisiz hale getirilmiş bir vatandaşın sivil kıyafetli bir şahıs tarafından defalarca tekme ve yumruk vurularak şiddet uygulanması olayı:

İstanbul Valiliği Emniyet Müdürlüğü'nün 17.06.2013 günlü ve 4855 sayılı yazısı ekinde yer alan Beyoğlu Kaymakamlığı İlçe Emniyet Müdürlüğü'nün Personel Şube Müdürlüğü hitaplı 15.06.2013 günlü ve 317 sayılı yazısı ile sivil kıyafetli şahsın, Beyoğlu Kaymakamlığı İlçe Emniyet Müdürlüğü Güvenlik Büro Amirliği kadrosunda görevli Polis Memuru (...) olduğu, alınan ifadesinde Polis Memuru (...)"...O esnada gruptan birinin çevik kuvvetten arkadaşlar tarafından yakalandığını gördüm. Şahıs yerdedi. Çevik kuvvetteki arkadaşlar da şahsı zapt etmeye çalışıyorlardı... Daha sonra şahsı etkisiz hale getirip Gezi Parkına doğru götürürken elimizden kaçtı. Sonra ileride bir polis memuru şahsın kaçtığını görünce yakalamaya teşebbüs etti, şahıs da bu esnada yere düştü. Başında çevik kuvvetten biri vardı. Bu aşamadan sonra ben şahsın yanından ayrılp görev yerime döndüm. Aslında ben şahsı ilk gördüğümde çevik kuvvetteki arkadaşlar şahsı darp ederek etkisiz hale getirmeye çalışıyorlardı. Buna engel olmaya çalışırken kendim nasıl böyle bir davranışta bulundum bir türlü anlayamıyorum..." şeklinde beyanda bulunmuştur.

(c) 63514 kod nolu TOMA aracından, Polis Memuru operatör (...) tarafından yüksek barda su sıkılması olayı:

(...)'nin alınan ifadesinde, "...Biz de orantılı şekilde motor devrini düşük tutarak müdahale ettik. Müdahale ettiğimiz ilk grup çimlerin üzerinde oturan gruptu. Yemek yediklerini görmedim. Kameralarımız çok küçük ve bulanık olmakla birlikte TOMA aracının ön camında teller bulunduğundan görüş imkânımız kısıtlıdır. Bununla birlikte, su atışlarımızı hedefleme sistemimiz yoktur. Atışlarımızı tahmini olarak başlatırız. Suyun da namludan çıkmasıyla beraber iyice düşen görüş alanında nişan alma şansımız pek fazla yoktur. Atışlarımızı yaparken kararları amirlerimiz verir. Telsizle haberleşiriz aldığımız emirleri uygularız. Boşa veya emirsiz su sıkma yetkimiz yoktur." dediği, Polis Memuru (...)'nin Taksim Gezi Parkı merdivenleri yakınında, parkın ve polis kordonunun dışında kalan çimlerde oturarak yemek yemekte olan 4-5 kişilik topluluğa, herhangi bir direnme emaresi göstermemelerine rağmen yüksek barda su sıkıldığı tespit edilmiştir.

(ç) 63517 kod nolu TOMA aracının operatörü Polis Memuru (...)'nin yüksek barda su sıkılması olayı:

(...)'nin ifadesinde, "...Bahse konu olayın yaşandığı esnada ben sadece TOMA aracının müdahale panelindeki ekrandan bana telsizle verilen talimatlar doğrultusunda gösterici gruplara müdahale ediyordum. Araç üzerinde bulunan Su Topunu ekrandan takip ederek talimatlara göre önümde bulunan 1. Nostaljik Tramvay Durağındaki gruba doğru çevirirken tam müdahale esnasında ekranda beliren gösterici şahsın göğüs kısmına su isabet etmiştir. Kullandığımız TOMA aracının ekranında hiçbir suretle, müdahale edilen şahısları tam hedef almak amacıyla herhangi bir nişangâh, hedefleyici, radar ya da pointer tarzı bir düzenek bulunmamaktadır. Dolayısıyla müdahale ederken; herhangi bir şahsın herhangi bir bölgesine kasti olarak, matematiksel anlamda koordinat belirlercesine ince ve özenli hesaplar yapılarak tarafımca özellikle hedef gözetilerek su

sıkılması teknik anlamda söz konusu değildir. Olaylara müdahale ederken gösterici grubun sayısı ve uzaklığına göre tahmini bir oranla su ile müdahale edilmektedir. Olayın bu şekliyle cereyan etmesi tamamen tesadüfi olmuştur. Herhangi bir art niyet gözetilmeden yaptığımız bir müdahale esnasında söz konusu üzücü olay gerçekleşmiştir.” dediği, adı geçen Polis Memuru (...)’nın tek başına ve yakın mesafede bulunan göstericiye yüksek barda su sıkarak göstericinin hayati tehlike yaratabilecek şekilde takla atarak yere düşmesine sebebiyet verdiği tespit edilmiştir.

(d) İstanbul – Taksim Gezi Parkında yapılan gösteri ve eylemlerin bir uzantısı olarak İzmir’de meydana gelen olaylar sırasında; 1 erkek ve 2 kadının üç çevik kuvvet görevlisince saçlarından çekilerek darp edilmesi olayı:

Söz konusu olay nedeniyle, Polis Memuru (...) ve Polis Memuru (...) hakkında soruşturma başlatıldığı, Polis Memuru (...) ifadesinde, “...söz konusu kişi gösterici gurubun içinde bize taş atıp sürekli küfürler ediyordu, kendisini bizde bu nedenle takip ediyorduk... olay anında 3 gündür uykusuz ve yorgun biçimde görev yapmakta olduğumuzdan bunun da etkisi ile kendime hâkim olamayıp bu şekilde müdahale ettim...” dediği; Polis Memuru (...) alınan ifadesinde, “...Bu göstericilerden görüntülerde yer alan mavi tişörtlü gösterici her ne kadar görüntülerde yoksa da elinde sopa taşıyordu, görüntü öncesinde ‘Bana, dinime Peygamberime ve devlet büyüklerime küfürler savurarak’ bu sopayı yere atmıştı, yanına yaklaştığımda da yine bana ağza alınmayacak küfürler savurarak hakaret etti, ben de üç günlük uykusuzluk ve yorgunluğun verdiği olumsuzlukla kendisine copla iki kez vurmam suretiyle müdahale ettim ve gösterici uzaklaştı...” dediği; bu haliyle Polis Memuru (...)’nın gösterilerin olduğu meydandan kaçan göstericilerden olduğunu belirttiği mavi tişörtlü şahsı cop ile iki kez vurmam ve müteakiben yanından geçmekte olan beyaz tişörtlü kadını da aynı gerekçe ile saçından çekmek suretiyle darp ettiği; Polis Memuru (...)’nin de deniz kenarında bir kadın ile birlikte oturmakta olan sarı – lacivert formalı şahsı vurmam suretiyle darp ettiği görülmüştür.

(e) Kollarını açmak suretiyle zafer işareti yapan, bunun dışında herhangi bir eylemi olmayan bir göstericinin önüne kadar yaklaşarak yakın mesafeden gaz tüfeği ile ateş edilmesi:

Mülkiye Müfettişlerince, 28.05.2013 tarihinde başlayan Taksim Gezi Parkı Olaylarına ait görüntü kayıtlarının incelenmesi esnasında bir Polis Memurunun, münferit olarak kollarını açmak suretiyle zafer işareti yapan, bunun dışında herhangi bir eylemi olmayan bir göstericinin önüne kadar yaklaşarak yakın mesafeden gaz tüfeği ile ateş ettiği, kapsülün göstericinin sağ köprücük kemiğine isabet ettiği ve hayati tehlike oluşmadığı, bunun da ötesinde kusurlu eylem neticesinde polis memurunun sevinç gösterisinde bulunduğu ve eyleminin kamuoyunda tepki yaratarak olayların ivme kazanmasına neden olduğu belirtilmiştir.

İçişleri Bakanlığı’nca Kurumumuza iletilen yazılarda ayrıca, gösterilerin 164’ünün kanunsuz hale dönüşmesi ve yapılan uyarılara rağmen göstericilerin dağılmaması üzerine, 2559 Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu’nun 16. maddesi ve 25.08.2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönerge’nin 12. maddesi doğrultusunda olaylara müdahalede bulunulduğu, tüm modern polis teşkilatlarının göz yaşartıcı gaz kullandığı, toplumsal

olaylara müdahale araçlarında (TOMA ve Su Panzerleri) şebeke itfaiye suyu kullanıldığı, püskürtülen suyun içine ihtiyaç duyulması halinde gıda boyası ve OC gaz solüsyonu ve yangın köpüğü eklenebildiği, eylemlerin yoğun yaşandığı illerde personelin çalışma sisteminin 12/12 olarak değiştirildiği hususlarına değinilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Ali Güneş – Türkiye davasında, gazların neden olduğu etkiler ve içerdiği potansiyel sağlık tehlikelerini göz önünde bulundurarak, başvuranın yüzüne haksız yere gaz sıkılmasının, kendisinin yoğun fiziksel ve ruhsal acı duymasına neden olduğu ve başvurunu aşağılayabilecek ve itibarını düşürebilecek korku, acı ve aşağılanma duyguları uyandırma niteliğinde bulunduğu kanaatine vardıldıktan sonra, polis memurlarının söz konusu eyleminin, işkence ve kötü muamele yasağını öngören, Sözleşme'nin 3. maddesini ihlal eder mahiyette olduğuna karar vermiştir.

İzci – Türkiye davasında da, kişinin davranışları mutlak surette gerektirmediği hallerde fiziksel güce başvurmanın, Sözleşme'nin 3. maddesinde belirtilen hakkın, kural olarak, ihlaline yol açacağını ve suçla mücadelenin doğasında var olan inkâr edilemeyecek zorlukların, bireylerin vücut bütünlüğünün korunmasına ilişkin sınırlamalar getirilmesini haklı kılamayacağı hatırlatılmaktadır.

Oya Ataman – Türkiye davasında da, AİHM, "biber gazı spreyinin" kullanılması sorununa eğilmiş ve AİHM Avrupa Konseyi ülkelerinin, taşkınlık durumunda göstericileri kontrol etmek, hatta dağıtmak için kullanılan bu gazın, Kimyasal Silah Sözleşmesi'nin ekinde belirtilen toksik gazlar arasında yer almadığını gözlemlediğini ancak biber gazı kullanıldığında, solunum, mide bulantısı, kusma, solunum yollarının tahriş olması, gözlerde tahriş, kaşınma, göğüs ağrıları, dermatit ya da alerji sorunları gibi sıkıntılara neden olabileceğini not etmiştir.

AİHM'in getirdiği standartlar ile ulusal ve uluslararası kurallar çerçevesinde yukarıda yer verilen müdahale örnekleri tetkik edildiğinde;

Barışçıl nitelikteki gösterilere, salt yasa dışı oldukları gerekçesiyle müdahale edilmesi insan hakkı ihlali niteliğindedir.

25.08.2011 tarihli Toplumsal Olaylarda Görevlendirilen Personelin Hareket Usul ve Esaslarına Dair Yönergenin "Takip edilecek zor kullanma aşamaları" başlıklı 12. maddesinde; dağılmamaları halinde zor kullanılacağı ihtarına rağmen göstericilerin dağılmamaları halinde, ilk olarak tazyikli su kullanılabileceği (1. Aşama) , tazyikli suyla yapılan müdahaleye rağmen göstericilerin direnmesi halinde göz yaşartıcı gaz silahları ve mühimmatları ile göz yaşartıcı gaz karıştırılmış su kullanılabileceği (2. Aşama) kuralı getirilmiş olmasına karşın, göstericilere karşı ilk olarak tazyikli su kullanılarak dağıtma yoluna gidilmeden doğrudan göz yaşartıcı gaz ile müdahale edilmesi hukuka aykırıdır.

İçişleri Bakanlığı'nın Şubat-2008 Tarihli Göz Yaşartıcı Gaz Silahları ve Mühimmatları Kullanım Talimatında, gaz spreylelerinin polise yapılan direnişle orantılı olarak en az 1 metre mesafeden sıkılmasına özen gösterileceği ve göz yaşartıcı maddelerin direniş ve saldırısına son vermiş kişilere karşı asla kullanılmayacağı kurala bağlanmış olmasına karşın,

olaylarda polise karşı herhangi bir saldırıda ya da direnişte bulunmayan şahıslara karşı 1 metreden az ve çok yakın mesafeden defaatle gaz püskürtülmüştür.

BM tarafından 1990 yılında kabul edilen Kanun Adamlarının Zor ve Silah Kullanmalarına Dair Temel Prensiplerinde kanun adamlarının başka araçların etkisiz kalması veya hedeflenen sonucun gerçekleşme ümidinin bulunmaması halinde zor veya silah kullanabilecekleri ve kanun adamlarının, zor veya silah kullanmaları kaçınılmaz hale geldiği zaman, suçun ciddiliğiyle ve gerçekleştirilmek istenen meşru amaçla orantılı bir ölçüde zor kullanılabileceği ilkesi benimsenmiştir. Yine 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 16. maddesi, polisin, görevini yaparken direnişle karşılaşması halinde, bu direnişi kırmak amacıyla ve kıracak ölçüde zor kullanmaya yetkili olduğu hükmünü içermektedir. Ulusal ve uluslararası kurallara rağmen; Gezi Parkının ve polis kordonunun dışında kalan çimlerde oturarak yemek yemekte olan topluluğa, herhangi bir direnme emaresi göstermemelerine rağmen yüksek barda tazyikli su sıkıldığı, bunun gibi tek başına ve yakın mesafede bulunan göstericiyi doğrudan hedef alıp yüksek barda su sıkıldığı tespit edilmiştir.

Gezi Parkı Olayları sırasında karakollarda ve cezaevlerinde kötü muamelede bulunduğu iddia edilmemiştir. Buna karşılık toplantı ve gösteriye müdahale sırasında ya da kişinin gözaltına alınması esnasında kötü muamelede bulunduğu iddialarıyla sıklıkla karşılaşmıştır. Kişilerin eylem alanından alınıp polis arabalarında bekletildiği veya dolaştırıldığı, resmi gözaltına alma işlemi ya da savcılıkça soruşturma yapılmadığı ifade edilmiştir. Bu durum ise gözaltına alma işleminin yıldırma amaçlı yapıldığına dair iddiaların etkin bir şekilde soruşturulması gereğini ortaya koymaktadır.

Gösterilerin olduğu meydandan kaçan göstericilerin copla ve saçından çekilmek suretiyle darp edilmesi; göstericilerin kaçış istikameti üzerinde deniz kenarında oturmakta olan iki kişinin darp edilmesi; yine Çevik Kuvvet personeline etkisiz hale getirilmiş bir vatandaşa sivil kıyafetli bir polis tarafından defalarca tekme ve yumruk vurulmasının da kamu yararını sağlama gibi meşru bir amacı olduğundan bahsedilemez.

Bir polis memurunun münferit olarak kollarını açmak suretiyle zafer işareti yapan, bunun dışında herhangi bir eylemi olmayan bir göstericiye karşı mevzuat uyarınca zor kullanma yetkisi olmamasına rağmen göstericinin önüne kadar yaklaşarak yakın mesafeden gaz tüfeği ile ateş etmesi de meşru ve orantılı olarak kabul edilemez.

Bu çerçevede, toplumsal olaylara karşı güç kullanımının, kamu düzenini sağlama gibi meşru bir amacının olması ve gösterilen cebir, şiddet, karşı koyma veya saldırının derecesine göre kademeli şekilde artan nispette ve orantılı olması ilkelerine riayet edilmeksizin gerçekleştirilen müdahaleler sonucu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesi ile koruma altına alınan "işkence ve kötü muamele yasağının" ihlali olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gezi Parkı Olayları siyasal, sosyal ve hukuksal açılardan ele alınabilir; sebep ve sonuçlarına ilişkin pek çok değerlendirme yapılabilir. Gezi Parkı Olayları insan hakları bakımından ele alındığında, ihlal iddialarının özellikle, ifade özgürlüğü, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, yaşam hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı konularında gündeme geldiği görülmektedir. Raporun bu bölümünde, meydana gelen/geldiği iddia edilen hak ihlallerinin etkin soruşturulması ve ileride tekrar etmemesi için yapılması gereken mevzuat değişikliklerine ve alınması gerekli sair tedbirlere dair önerilere yer verilmiştir.

A. İfade Özgürlüğüne İlişkin Öneriler

1 – İfade özgürlüğü, birçok özgürlüğün ön koşulu olması bakımından büyük önemi haizdir. İfade özgürlüğünün bir unsuru olan bilgi ve kanaatlere ulaşabilmenin, devletin bu özgürlüğe ilişkin pozitif yükümlülüklerinin gereği olduğu, özgür ve tarafsız basın bilgi ve kanaatlere ulaşabilmenin en temel aracı sayılacağı hatırlanmalı ve Avrupa Konseyi'nin tavsiye kararları da gözetilerek, basında çeşitliliğin ve tarafsızlığın sağlanmasına yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

2 – Toplumsal olayları görüntülemeye çalışan basın-yayın mesleği mensuplarının maruz kaldığı haksız fiziksel şiddet, kamuoyunun bilgi edinme hakkına müdahale olup, bu yönüyle ifade özgürlüğüne haksız saldırı niteliğindedir. Basının haber yapması engellenmemeli, basın mensuplarının görevlerini ifa edebilecekleri bir ortam sağlanmalı, basın-yayın görevlileri gerek kamu görevlilerinin gerekse üçüncü kişilerin saldırılarından korunmalı ve meydana gelen saldırıların etkin olarak soruşturulması için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

3 – Açık ve yakın tehlike içeren şiddet çağrısı ile nefret söyleminin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması kabul edilebilir bir sınırlama nedenidir. Ancak, sosyal medyanın, ifade özgürlüğünün kullanım araçlarından biri olduğu düşünülerek, bu alana ilişkin düzenlemelerin, ifade özgürlüğünün uluslararası düzenlemeler ve içtihatlarla belirlenen çerçevesinin sınırlandırılmamasına ve demokratik bir toplumda gereklilik, orantılılık kriterlerine uygun olmasına özen gösterilmelidir.

B. Toplanma Özgürlüğüne İlişkin Öneriler

1 – Toplanma özgürlüğünün, tıpkı ifade özgürlüğü gibi demokratik bir toplumun temel unsurlarından biri ve bireylerin taleplerini kolektif olarak dile getirmelerinin bir yöntemi olduğu gözetilerek bu hakkın etkin bir şekilde kullanılabilmesi için devlet pozitif yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ve karşıt gösterilerin yapılabilmesi teminat altına alınmalı, üçüncü kişiler tarafından toplanma hakkını kullanan kişilere ve toplanma hakkını kullananlar tara-

findan üçüncü kişilerin can ve mal varlıklarına yönelebilecek saldırıların engellenmesi için gerekli planlama yapılmalıdır.

2 – Kamusal alanı toplanma özgürlüğü için kullananların, bu alanı ticari amaçla ya da araç veya yaya trafiği için kullananlar kadar meşru bir hakka sahip oldukları gözetilmeli; toplanma özgürlüğünün, topluma mesaj verme amacına matuf olduğu dikkate alınarak, iletilmek istenen mesaj, çok yakın şiddet tehdidinin mevcut olduğu durumlar haricinde engellenmemelidir. Zaman, mekân ve usul konusunda sınırlamalar konması durumunda, iletilmek istenen mesajın dolaşımının engellenmemesi için, toplanma hakkını kullanmak isteyenlere makul seçenekler sunulmalı; toplantı ve gösteri yürüyüşünün istenilen etkiyi doğurabilmesi için mesajın iletilmek istendiği hedef kitleyle göstericiler arasında görsel ve işitsel temas sağlanmalıdır. Ayrıca, toplanma özgürlüğünün kullanımını sırasında oluşan anlaşmazlıkların çözülmesi ve gerilimin düşürülmesi için uzlaşmacı ve arabulucu bir yöntem izlenmelidir.

3 – Şiddet içermemek koşuluyla, toplantı veya gösteri yürüyüşünün “yasa dışı” olmasının güç kullanımı için yeterli gerekçe oluşturmayacağı mevzuatta ifade edilmeli ve bu ilke uygulamada da işler hale getirilmelidir. Bu nedenle, başta 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu olmak üzere ilgili mevzuatta, uluslararası standartlarla uyumlu değişiklikler yapılmalıdır.

4 – Kamuya açık alanlarda düzenlenen her türlü eylemin belli bir düzeyde karmaşaya ve hoşnutsuzluğa yol açmasının olağan olduğu, toplanma özgürlüğünün doğal sonucu olan bu duruma kamu otoritelerinin hoşgörüsüyle yaklaşımları gerektiği unutulmamalıdır. Ayrıca, bazı göstericilerin şiddete başvurmasının toplanmayı, tamamen yasa dışı hale getirmeyeceği gözetilmeli ve bu durumda kolluk görevlileri, şiddete başvurmayan kişilerin, toplanma özgürlüğünü kullanılabilmelerini sağlamak adına gerekli tedbirleri almalıdır.

5 – Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale son çare olarak değerlendirilmeli, zor kullanma öncesinde göstericiler ve üçüncü kişiler yönünden tüm planlamalar ayrıntılı olarak yapılmalı; kolluk görevlilerinin zor kullanarak dağıttıkları toplantı ve gösteriler titizlikle incelenmeli, bu konudaki şikâyetler değerlendirilmeli, etkili bir yargı denetimi gerçekleştirilmelidir.

C. Yaşam Hakkına İlişkin Öneriler

1 – Yaşam hakkının devletin koruması altında olduğu gerçeğinden hareketle kamu gücünü kullananlar, bu hakka ilişkin negatif ve pozitif yükümlülüklerinin bilincinde olmalı ve bunları yerine getirmelidir.

2 – Güç ve ateşli silahların kullanımının kaçınılmaz olduğu durumlarda, üçüncü kişilerin zarar görme ihtimalini en aza indirecek hesaplamalar yapılmalıdır. Havana Kurallarına ve kolluk görevlilerinin zor kullanma usul ve esaslarını belirleyen ulusal ve uluslararası düzenlemelere riayet edilmeli; yaşam hakkına yönelik müdahalenin dayanağını oluşturan zorunluluk açıkça ortaya konmalıdır. Müdahale orantılı olmalı, tıbbi yardıma en kısa sürede ulaşılabilmesi için gerekli tedbirler alınmalı, kolluk görevlilerinin özerk ve keyfi davranışları engellenmelidir.

3 – Çok sayıda insanın bir araya geldiği toplanmalarda, devletin, gerekli tedbirleri almasının ve acil sağlık ekiplerini hazır etmesinin, yaşam hakkına ilişkin pozitif yükümlülüğünün bir gereği olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Özellikle ölümcül kuvvet kullanımının muhtemel olduğu durumlarda, acil sağlık ekipleri hazır edilmeli, göstericilerin, hastanelere başvurmaları halinde soruşturulacakları ve kayıt altına alınacakları yönünde endişe taşıyacağı uygulamalardan titizlikle kaçınılmalıdır.

4 – Göz yaşartıcı gaz kapsüllerinin yaralama ve hatta öldürme riski bulunduğundan bu mühimmatın kullanımı sırasında AİHM'nin, potansiyel olarak ölümcül kuvvet kullanımına ilişkin içtihadı kıyasen uygulanmalıdır. Gerek müdahale öncesinde gerekse müdahale sırasında yaşam hakkı ihlallerinin önüne geçebilmek için icap eden tedbirler alınmalı, bu konudaki mevzuat eksiklikleri giderilmelidir.

5 – Soruşturmalar, re'sen ve olaydan haberdar olur olmaz başlatılmalı, soruşturma organları bağımsız olmalı, soruşturma etkili ve yeterli olmalı, makul bir özen ve hızla yapılmalı, soruşturma ve sonuçları açık olmalı, sonuçları caydırıcı olmalıdır.

D. İşkence ve Kötü Muamele Yasağına İlişkin Öneriler

1 – Biber gazının sağlığa zarar verdiği, aşırı veya talimatlara aykırı kullanımının ölümcül sonuçlar doğurabileceği gözetilerek kullanıcılara bu konuda gerekli eğitim verilmeli, kullanım sırasında gerekli dikkat ve özenin gösterilmesi için bilinç kazandırılmalıdır.

2 – Kolluk görevlileri tarafından yersiz göz yaşartıcı gaz kullanılmasının, AİHS'nin 3. maddesi kapsamında yer alan kötü muamele yasağına aykırı olduğu göz önünde bulundurularak gerekli tedbirler alınmalıdır. Kolluk görevlileri, güç kullanımı sırasında kullanacakları silahlara ilişkin gerekli ve yeterli eğitimden geçirilmeli, özellikle psikolojik eğitimlere önem verilmelidir. Toplumsal olaylara müdahale ile görevlendirilen kolluk görevlilerine belli aralıklarla zorunlu psikolojik destek sağlanmalı; toplumsal olaylara müdahaleyi düzenleyen mevzuatta yaşam hakkına, işkence yasağına ilişkin düzenlemelere atıfta bulunulmalı; göz yaşartıcı kapsüllerin talimatlara aykırı şekilde kullanılmasının engellenmesi için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

3 – Sivil toplum kuruluşlarının biber gazının etkilerine ilişkin kapsamlı bir araştırma yürütülmesi yönündeki talepleri karşılanmalı, kamuoyunun bu konudaki endişeleri giderilmeli, yapılacak araştırma neticesinde ortaya çıkacak sonuçlara göre biber gazının kullanımı değerlendirilmelidir.

4 – Kötü muamele iddialarının, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale ve kişilerin gözetimine alınma süreçlerinde yoğunlaştığı dikkate alınarak bu hususta gerekli teknik ve yasal düzenlemeler yapılmalı; bu konularda kolluk görevlilerine yeterli teorik ve pratik eğitim verilmelidir. Ayrıca, eylem alanından uzaklaştırılarak özgürlüğü kısıtlanan kişilerin uzun süre polis araçlarında bekletildiği veya araçla dolaştırıldığı, fiilen gerçekleştirilen gözetim işleminin resmi kayıtlara aktarılmadığı iddiaları titizlikle incelenmelidir.

E. Etkin Soruşturma Yürütülmesine İlişkin Öneriler

1 – Gezi Parkı Olayları sürecinde meydana gelen hak ihlalleri ve bu ihlallerin yarattığı dramların, geçmişin cezasızlıkla sonuçlanan insan hakkı ihlalleriyle birlikte bir trajedinin parçası olmaması için, meydana gelen ihlaller etkin bir şekilde soruşturulmalıdır. Özellikle, hedef gözeterek cezalandırma maksatlı biber gazı, basınçlı su kullanımı ya da meşru olmayan güç kullanımı iddiaları etkin olarak soruşturulmalı; çift kask taşıyan ya da kask numarasını gizleyen kolluk görevlilerinin ve amirlerinin soruşturulması da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

2 – Soruşturmalar re’sen ve olaydan haberdar olur olmaz başlatılmalı, etkili ve yeterli olmalı, makul bir özen ve hızla yapılmalı, soruşturma ve sonuçları açık olmalı, sonuçlarının caydırıcı olması için gerekli düzenlemeler hayata geçirilmelidir.

3 – Yargı makamlarının, özellikle geçmiş olaylarda, polis tarafından gerçekleştirildiği belirtilen eylemlere karşı etkin bir soruşturma yürütmemesi, kolluk görevlilerinin hukuk dışı, keyfi eylemlerde bulunabilmelerinin önünü açmaktadır. AIHM’nin birçok kararında, etkin soruşturma yürütülmemesi ihlal gerekçesi olarak gösterilmiştir. Sadece kötü muamele iddialarında değil, kolluk görevlilerinin silah kullanma sınırlarını aştığına ilişkin iddialar hakkında da yeterli ve etkin bir soruşturma yapılmaması, yargı mercilerinin kararlarında yaşam hakkını önceleyen yoruma başvurmamaları, bu tür ihlallerin artmasına yol açmaktadır. Bu nedenle kolluk görevlilerinin yanı sıra yargı görevini yürütenler de bu konuda eğitime tabi tutulmalıdır.

4 – Yasama ve yürütme organı temsilcilerinin, kolluk görevlilerinin hatalı davranışlarını haklı bulan veya haklı bulur izlenimi veren, suç işleyen kamu görevlilerinin cezalandırılmayacağı mesajı taşıyan beyanlarının cezasızlık kültürünü besleyeceği düşünülmelidir. Kolluk görevlilerinin haksız eylemlerine ilişkin söylemlerde daha özenli bir dil kullanılmalı, halen varlığını sürdüren cezasızlık algısının aşılabilmesi için insan hakkı ihlalleri karşısında titiz bir söylem benimsenmelidir.

5 – Kolluk görevlileri hakkında soruşturma yürüten mercilerin, AIHM içtihadında belirtilen bağımsızlık (soruşturmayı yapanlarla soruşturulanlar arasında kurumsal veya hiyerarşik bir ilişki bulunmaması), yeterlilik (soruşturulan konuya ilişkin kanıtlar toplanabilmeli ve cezalandırma yetkisi bulunmalı), süratlilik, kamu denetimine açıklık, prosedürlerin ve karar alma süreçlerinin şeffaflığı, mağdurun katılımı kriterlerini karşılaması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Kolluk görevlileri hakkındaki soruşturmaların bu konuda uzman Cumhuriyet Savcıları tarafından yerine getirilmesi sağlanmalıdır. Bu noktada, soruşturmaların etkin ve tarafsız şekilde yapılmasına olanak sağlayacak Kolluk Gözetim Komisyonu faaliyete geçirilmelidir.

6 – Hukuk dışı eylemlerin etkin bir şekilde soruşturulması ve kolluk görevlilerinin haksız ithamlarla karşılaşmasının önlenmesi için, kolluk görevlileri, mevcut mevzuatta da yer alan raporlama uygulamasını daha titiz bir şekilde yerine getirmeli, özellikle olaylara müdahale, zor kullanma sırasında tüm aşamalar ayrıntılı olarak, örneğin güç kullanan kolluk görevlisini ve zamanını da içerecek şekilde raporlanmalıdır. Cezasızlığın önüne geçilebilmesi ve etkin bir soruşturma yürütü-

lebilmesi için polisin güç kullanımına ilişkin tüm vakalar raporlanmalı ve gerektiğinde kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

7 – Gösteriler sırasında, gerek kamu görevlilerinin müdahaleleri gerekse göstericilerin eylemleri neticesinde kamuya ve özel kişilere ait taşınır ve taşınmazlar zarar görmüştür. Söz konusu zararların tespiti ve tazmini için gerekli tahkikat yürütülmelidir. Gezi Parkı Olayları sırasında, göstericilerin, barışçıl nitelikte kabul edilemeyecek ve hukuk dışına çıkan eylemlerinin soruşturulması, soruşturmalar neticesinde adil bir yargılama gerçekleştirilerek suçu tespit edilenlerin cezalandırılmasının da devletin yükümlülüklerinden biri olduğu dikkate alınmalıdır.

F. Kolluk Görevlilerine İlişkin Öneriler

1 – Toplumsal olayların barışçıl bir şekilde sona ermesi, polis ve göstericiler arasında uzlaşmanın sağlanabilmesi için “toplum destekli polislik” benimsenmelidir. Aşırı disiplin ve sertliğe dayalı, kitlenin tamamını potansiyel suçlu olarak gören polis alt kültürünün toplumsal olaylara müdahale sırasında öne çıkmasını engelleyecek tedbirler alınmalı, olaylara müdahale sırasında, müdahalenin insani boyutu korunmalıdır.

2 – Bildirimsiz ve barışçıl gösterilere müdahalelere ilişkin AİHM içtihadında belirlenen standartlar konusunda kolluk görevlilerine yönelik farkındalık artırıcı hizmet içi eğitimlere işlevsel şekilde devam edilmelidir. Kamu düzenini korumak için toplumsal olaylara mümkün olduğunca müdahale edilmemeli, ancak zorunlu hallerde kısmi ve kademeli bir şekilde müdahalede bulunulmalıdır. Orantısız müdahalelerin, toplumsal olayları daha da büyüteceği, kontrol edilemez boyutlara sürükleyeceği düşünülmelidir. Bu nedenle, müzakere mekanizması yeniden ele alınmalı, müzakereciler, sivil yöneticiler arasından seçilmeli, toplumsal olaylara müdahale eden ekip yöneticileri, liderlik, öfke, stres ve kalabalık yönetimi konularında düzenli olarak eğitilmelidir.

3 – Toplumsal olayların yönetilmesinde kolluk amirleri ile mülki idare amirleri arasında etkin bir koordinasyon ve iletişim bulunmalı, ani gelişen olaylarda sıralı amirler arasında gerçekleşen aktarımlardan ötürü zamanın etkin olarak kullanılmadığı da gözetilerek, ani gelişen toplumsal olaylar için “Ani Gelişen Toplumsal Olaylar Müdahale Rehberi” hazırlanmalıdır. Bu rehberde, önceden yapılacak hazırlıklar, görev ve sorumluluklar açıkça belirtilmeli, toplumsal olaylarda görev alan itfaiye, belediye, sağlık müdürlüğü vb. kurumların eşgüdüm içerisinde çalışmasını sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.

4 – Çevik Kuvvet birimi, ani gelişen olaylara derhal müdahale edebilecek branşlı uzman personelden oluşan teknik ve mobil bir birim haline dönüştürülmelidir. Çevik Kuvvet biriminin 1982 yılında kurulduğu ve söz konusu tarihten bugüne yapısal ve hukuksal anlamda kayda değer bir değişikliğe uğramadığı göz önüne alınarak, günümüz şartlarına uygun biçimde yeniden yapılandırılması sağlanmalıdır. Uzman ve tecrübeli kadrolarca yerine getirilmesi gereken çevik kuvvet polisliğinin, henüz mesleki deneyim kazanmamış personel tarafından yerine getirildiği, çevik kuvvet şubesinin amir ve memurlarının büyük çoğunluğunun bu şubede çalışmak istemediği, bu durumun personelin moral ve motivasyonunu, dolayısıyla da toplumsal olayların yönetilmesini olumsuz yönde etki-

lediği; şube içerisinde personel değişiminin hızlı olması nedeniyle eğitimlerden sonuç alınmadığı; şube personelinin kendisini değersiz hissettiği, birçok olayda, olaylara müdahale etmeye giden polis memurlarının nereye gittiklerini dahi bilmedikleri dikkate alınarak, çevik kuvvet şubesinin emniyet teşkilatı içindeki algısının düzeltilmesi için çalışma şartları, özlük hakları, fiziki ve sosyal imkânları iyileştirilmelidir.

5 – Kolluk görevlilerinin, özellikle uzun süreli görevlerde sürekli ayakta bekletilmesi bu personel-deki gerilim ve stresi daha da artırmakta ve fiziki müdahale sırasında kontrolsüz davranışlara sebebiyet verebilmektedir. Bu nedenle, toplumsal olaylara katılan kitlenin durumuna göre personel değişimli olarak dinlendirilmelidir. Aralıksız olarak göreve çağrılmak durumunda kalan personel, durumun hassasiyeti ile uygulamanın olağanüstü durumdan kaynaklandığı konularında bilgilendirilmeli ve rehabilite edilmelidir. Kolluk görevlilerinin görev koşullarının yetersiz olmasının, keyfi ve hukuk dışı eylemler için bir gerekçe oluşturmayacağı bilinmelidir. Kolluk görevlilerinin çalışma saat ve şartlarının iyileştirilmesini temin maksadıyla örgütlenme özgürlüğünü kullanabilmeleri için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılmalı, bu kapsamda, sendikal haklarını kullanabilmeleri için gereken kolaylıklar sağlanmalı, mevcut engeller kaldırılmalıdır.

6 – Sivil toplum kuruluşları ile kolluk arasında karşılıklı güven duygusunun tesis edilebilmesi için taraflar arasındaki iletişim kanalları sürekli açık tutulmalıdır. Bu bağlamda, kolluk personeli tarafından sivil toplum örgütleri arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın sürekli ziyaretler gerçekleştirilmeli ve ortak projeler yürütülmelidir. STK temsilcileri ve kanaat önderlerinin kolluk birimlerini rahat ziyaret edebilecekleri bir ortam oluşturulmalıdır. Polis memurlarının, olayları savaş gibi nitelendirdiği ve karşısında yer alan vatandaşları düşman olarak algıladığı, göstericiler arasında da aynı duygu ve düşünceleri paylaşan kişilerin bulunması durumunda, kontrolsüz ve karşılıklı şiddetin gerçekleştiği gözetilerek, kolluk personeli, karşısındaki kitlenin düşman değil en fazla suç işlediği düşünülebilecek olan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları olduğu konusunda sürekli bilgilendirilmeli ve yönlendirilmelidir.

7 – Toplumsal olaylara müdahale edilirken keyfi davranılmamalı ve gruplar arasında ayrımcılık yapılmamalıdır. Uygulamada polisin, özellikle sol eğilimli STK'ların toplumsal eylemlerine daha fazla ve daha sert müdahale ettiği konusundaki yaygın kanaat dikkate alınmalıdır.

8 – Polis, toplumsal olaylarda karşıt görüşlü vatandaşların polislik görevine soyunmasına müsaade etmemelidir. Özellikle bazı basın organlarında polisin müdahalesinin yetersiz kaldığı, polisin elinin kolunun bağlandığı, mevcut yasalarla bu tür mücadelelerin yapılamayacağı gibi bir izlenim oluşturulmakta, dolayısıyla durumdan vazife çıkaran karşıt gruplar devreye girebilmektedir. Bazı art niyetli kesimlerin bunu istismarı, olayların daha fazla büyümesine zemin hazırlayabilmektedir. Polis böyle bir görüntünün oluşmasına kesinlikle müsaade etmemelidir¹⁰⁷.

107 Kolluk görevlilerine yönelik yukarıdaki önerilerin oluşturulmasında İçişleri Bakanlığı Mülkiye Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından yürütülen "İfade Özgürlüğü Kapsamında Toplantı, Gösteri Yürüyüşü ve Basın Açıklaması Haklarının Kullanılması Bağlamında Mülki İdare Amirlerinde ve Kolluk Görevlilerinde Farkındalığın Artırılması Projesi"nin çıktılarından yararlanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., **Toplumsal Olay Yönetiminde Özgürlük-Güvenlik Dengesi**, Ed., Harun ÖKSÜZ, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara, 2014.

EK-1: TAKSİM MEYDANI VE GEZİ PARKINA İLİŞKİN İMAR DEĞİŞİKLİKLERİ

7 Temmuz 1993 tarihinde İstanbul 1 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 4720 sayılı kararıyla Gezi Parkı'nın içinde yer aldığı alanı KentSEL SİT alanı olarak belirlemiştir.

12 Mart 2001 tarihinde ise İstanbul 1 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, 12665 sayılı kararında Taksim Cumhuriyet alanı, Beyoğlu Yakasında İstiklal Caddesinin bitiminde, "İstiklal" sözcüğünün Cumhuriyet Anıtıyla vurgulandığı bir prestij mekânı ve referans noktası olduğundan, aynı zamanda Cumhuriyet döneminin bayındırlık hareketlerinin İstanbul'daki örneği olan meydanın korunması gereken önemli bir mekân olduğuna ve her türlü çalışmanın bu ana fikir kapsamında yapılmasına karar vermiştir. Taksim'i, transit trafik için bir geçit alanı aktarma noktası kabulüyle yapılan düzenleme önerisinin, araç trafiğinin bu alanda yoğunlaştırılmasının, Taksim Cumhuriyet Alanı'nın korunması fikriyle çelişen bir yaklaşım olduğu, bu nedenle karayolu tüneli, dört katlı ulaşım kavşağı odağının, yaklaşma rampalarının, sit alanında kentnin belli bir tarihi gelişme dönemini temsil eden parçalarında ve anıt yapılar ile tescilli yapıların çevre ilişkilerinde tahribata ve kimlik bozulmasına yol açacağı, transit araç trafiğinin noktasal yaklaşımlarla değil, kent ölçeğinde çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Koruma Kurulu, bu kararla, Taksim Meydanı'na ilişkin belli kıstaslar oluşturmuş ve trafik sorununun çözümünde gözetilmesi gereken ilkeleri ortaya koymuştur.

21 Mayıs 2009 tarihinde Taksim Meydanı'nın da içinde bulunduğu geniş bir alanda değişiklikler yapılmasını öngören 1/5000 ölçekli Beyoğlu KentSEL SİT alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi tarafından onaylanmış ve 21 Aralık 2010 tarihindeyse 1/5000 ölçekli plana bağlı olarak hazırlanan ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Belediye Meclisinin kabul ettiği 1/1000 ölçekli Beyoğlu KentSEL SİT Alanı Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı, İBB Başkanlığı tarafından onaylanmıştır. 9 Şubat 2011 tarihinde ise "Taksim Kışlası", 2 Numaralı K ve T.V.K.B. Kurulu tarafından "korunması gerekli kültür varlığı" olarak tescil edilmiştir.¹⁰⁸

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 16.09.2011 tarih ve 2111 sayılı kararıyla; yukarıda belirtilen, Beyoğlu İlçesi, Taksim Meydanı YayaLaştırma Projesi alanına ait 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı tadilatlarında proje alanı plan onama sınırı içerisine alınarak "Meydan Alanı" Fonksiyonu getirilmiş olup, 1/5000 ve 1/1000 ölçekli paftalar üzerine, Taksim Meydanı, Taksim Gezi Parkı ve Yakın Çevresi 'ne İBB ve K. ve T.V.K.B. Kurulunca onaylanacak KentSEL Tasarım Projesi doğrultusunda 09.02.2011 tarihinde korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilen "Taksim Kışlası"nın KentSEL Tasarım Projesiyle bir bütünlük içerisinde değerlendirileceği, uygulama aşamasında ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınarak bu görüşlere uyulacağı yönünde karar verilmiştir. Proje kapsamında, Taksim Meydanı ve çevresinde parçalı halde bulunan yaya alanları birleştirilerek 98.000 m²'lik yayaLaştırılmış alan elde edileceği, araç trafiğinin yer altına alınacağı ifade edilmiştir.

¹⁰⁸ Ayata ve diğerleri, s. 2

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisinin kararı üzerine, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi tarafından, plan değişikliklerinin bölgenin tarihsel kimliğine zarar vereceği, trafik yoğunluğuna yol açacağı, sosyal donatı alanlarının zarar göreceği, koruma kurulu kararlarının göz ardı edildiği, 1943 yılında yapılan Taksim Gezi Parkının bir kültür varlığı olarak özgün değerleriyle tescil edilmesi gerekirken dava konusu plan değişikliğiyle yok edildiği, şehircilik ilkeleri, koruma ve planlama esasları ve kamu yararı yönünden hukuka aykırı olduğu iddiasıyla 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı'nın iptali istemiyle, davacılar İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı aleyhine İstanbul 1. İdare Mahkemesine dava açılmıştır.

İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nin gerekçeli kararında, dava konusu plan tadilatlarında 12 Mart 2001 tarihli 12665 sayılı karara uyulmadığı, planların belirsizlikler içerdiği, 2863 sayılı yasa kapsamında koruma amaçlı imar planı tarif ve usulüne uygun olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca, dava konusu Koruma Amaçlı İmar Planı değişikliklerinin çevre, kültürel ve doğal miras, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı, teknik alt yapı, sosyal donatı, yapı ve sokak dokusu, mülkiyet yapısı, ulaşım, dolaşım sistemi, örgütlenme biçiminin şehircilik, planlama ve koruma ilkelerine uygun olmadığı, planlama alanındaki yeşil alanların ne şekilde etkileneyeceği, plan notları ile planlama alanı açısından belirsizlikler içerdiği ifade edilmiştir. Bunların yanı sıra Taksim gibi önemli KentSEL Sit Alanı içerisinde bulunan bu mekânın, çok yakınında tünel ağzlarının yer alması ve bu bölgelerde yaya ve taşıt trafiğinin ne olacağına çözümlenmemiş olması, çözümün makro ölçekte "ulaşım mastır planı" kapsamında ele alınması gerektiği, gezi parkının ağaçları ve diğer peyzaj özellikleri itibarıyla başvurulması icap ettiği halde Tabiat Varlıkları Koruma Komisyonuna herhangi bir başvuru yapıp görüş ve/veya onay alınmadığı, aynı şekilde Beyoğlu Belediye Başkanlığından görüş ya da onay alınmadığı dile getirilmiştir. Bu nedenle, plan yapılacak alanla ilgili, meslek odaları, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, koruma alanı içerisinde yaşayan hane halkları ile bu alanda faaliyet gösteren işyeri sahipleri ve etkilenen hemşerilerin katılımıyla, görüşler alındıktan sonra vizyon hedef ve stratejilerinin oluşturulması "Gezi Parkı" olarak ayrı bir kullanıma bırakılmış olan alanın bu fonksiyonunun değiştirilmesine ancak zorunluluk halinde ve yakın bölgede eşdeğer bir alan ayrılması suretiyle yapılabileceği mevzuat gereği olduğu halde, bu zorunluluğun sebeplerinin hukuken ortaya konmadığı ve çevrede eşdeğer bir alanın ayrılmadığı, plan onama sınırı içinde bir alanın planlamasının sonradan düzenlenmek üzere ayrılmasının önemli bir eksiklik olduğu, plan notlarında "Taksim Kışlası" olduğu halde dava konusu planlarda bununla ilgili bir belirlemenin yapılmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, dava konusu Koruma Amaçlı İmar Planı Değişikliklerinin şehircilik prensiplerine, koruma kurulu karar ve ilkeleriyle planlama tekniklerine uygun olmadığı gerekçesiyle "Beyoğlu İlçesi, Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesine ilişkin" 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı değişikliklerinin iptaline 06.06.2013 tarihinde karar verilmiştir. Söz konusu karar Danıştay tarafından onanmıştır.

Gezi Parkı ve Taksim Meydanı konusunda İstanbul 1. İdare Mahkemesi'nde görülen dava dışında başka davalar da bulunmaktadır. Anayasa'nın 125. maddesi gereği idarenin her türlü eylem ve

işlemine karşı yargı yolu açıktır. İdarenin, yargı kararlarına riayet etmesi de hukuk devletinin bir gereğidir. Demokratik bir yönetimde, yargısal süreçten daha önce, demokratik bir yönetimin en önemli kriteri olan karar alma süreçlerine halkın katılımının sağlanması gereklidir. Bu katılım halkın temsilcileri aracılığıyla gerçekleşebileceği gibi doğrudan halkın görüşüne başvurma şeklinde de tezahür edebilir. Bireylerin, yaşadıkları çevreye ilişkin alınan kararlara müdahil olma istekleri Anayasa'nın 56. maddesinde de yer verilen çevre hakkının ve Çevre Kanunu'nun 3. maddesinde de değinilen katılımcı demokrasinin bir gereğidir. Bu nedenle, Gezi Parkı süreci çevre hakkı ve demokratik katılım bakımından da tartışılacaktır. Bu çalışmada, çevre hakkına ilişkin bir değerlendirme yapılmayacaktır. Ancak demokratik katılımın ön koşulu olan ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü konularında değerlendirmeler yapılacaktır.

Taksim Meydanı ve Gezi Parkına ilişkin bu hukuksal değerlendirmelerden sonra, Gezi Parkı Olayları sürecinde yaşanan olayların kronolojisine yer verilmesi uygun görülmüştür.

EK-2: GEZİ PARKI OLAYLARI KRONOLOJİSİ

Taksim Meydanı ve Gezi Parkına ilişkin süreçte yaşanan olayların değerlendirilmesi için öncelikle kronolojik bir açıklama yapılması uygun görülmüştür. Kronoloji, diğer kurum ve kuruluşlarca düzenlenen raporlar ile yapılan açıklamalardan ve basın-yayın kuruluşlarına yansıyan bilgi ve görüntülerden yararlanılarak hazırlanmıştır.¹⁰⁹

Gezi Parkı ve çevresinde yapılacak değişiklikler nedeniyle gerçekleşen toplantı ve gösteriler 2012 yılında başlamakla birlikte Gezi Parkı Olayları olarak isimlendirilen sürecin esas olarak 27 Mayıs 2013 tarihinde başladığı kabul edilerek, bu tarihten itibaren gerçekleşen olay örgüsünde önemli yer tutan bazı olaylara yer verilmiştir. 27 Mayıs-11 Temmuz 2013 tarihleri arasında ülke çapında birçok olay gerçekleştiği gibi 11 Temmuz tarihinden sonra da Gezi Parkı Olayları başlığı altına alınabilecek pek çok önemli vaka meydana gelmiştir. Bütün bu olayların tamamına kronoloji içinde yer verme imkânı bulunmamaktadır.

27 MAYIS

Taksim Yayalaştırma projesi kapsamında, Gezi Parkı'nın Asker Ocağı caddesine bakan duvarının 3 metrelik kısmı, gece 22.00 civarında yüklenici firmaya ait iş makineleri tarafından yıkıldı, 5 ağaç yerinden söküldü. Çeşitli sivil toplum kuruluşlarından oluşan Taksim Dayanışması üyelerinin de bulunduğu yaklaşık 20 kişi iş makinelerini durdurarak parkta nöbet tutmaya başladı.

28 MAYIS

Ağaçların sökülmesini engellemek için durumdan haberdar olan birçok kişi parka geldi. İlerleyen saatlerde, polis, çalışmalara engel olmak isteyen kişilere müdahale etti, bazı ağaçlar iş makineleriyle söküldü. "kırmızılı kadın" olarak isimlendirilen bir göstericinin yüzüne, yakın mesafeden polis tarafından biber gazı sıkılmasına ilişkin görüntüler medyada yer aldı. Milletvekili Sırrı Süreyya Önder iş makinelerinin önüne geçerek ağaçların sökülmesine engel oldu. Eylemciler ile çadırları sökmek isteyen zabıtalardan arasında arbede yaşandı. Gezi parkında nöbet tutanların sayısı arttı. Kurulan çadırlarda gece nöbeti devam etti.

29 MAYIS

Yavuz Sultan Selim Köprüsü inşaatının açılışında konuşan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan; Gezi Parkında yapılması planlanan çalışmaların gerçekleştirilmesi noktasında kararlı olduklarını ifade etti.

¹⁰⁹ Kronoloji hazırlanırken başlıca şu kaynaklardan yararlanılmıştır; Gökçeççek Ayata ve diğerleri, Gezi Parkı Olayları İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, İNSAN HAKLARI DERNEĞİ Gezi Parkı Olayları ve Sonrasında Yaşananlara İlişkin Değerlendirme Raporu, MAZLUMDER İstanbul Şubesi, Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu, İzmir, 2013, Tarih Dergisi, sayı 54, s. 22-41, <http://www.yasarkenyazilantarih.com/> (Erişim Tarihi:10.03.2014)

30 MAYIS

Kolluk kuvvetleri tarafından sabah saat 05.00 civarında parktaki eylemcilere müdahale gerçekleştirildi. Kaldırılan çadırların bir kısmı yakıldı¹¹⁰, geri kalanına el konuldu. İnşaat ekibi çalışmalarına tekrar başladı. Yıkım çalışmalarının tekrar başlaması üzerine Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in de bulunduğu grup, yıkım çalışmalarını engellemeye gayret etti.

31 MAYIS

Saat 04.30 sıralarında Parkta bulunanlara müdahale edildi. Parkın, Harbiye tarafındaki duvarın çökmesi üzerine bir kişi yaralandı. Park boşaltılarak girişler polis bariyeriyle kapatıldı. Parkın boşaltılmasından sonra Taksim Meydanı ve çevresinde toplanan göstericilere biber gazı ve basınçlı su kullanılarak yapılan müdahaleler sonucunda birçok kişi yaralandı. Polisin attığı gaz fişegiyle yaralandığı belirtilen Lobna Allami uzun süre yoğun bakımda kaldı. Protestolar başka şehirlere de yayıldı. Özellikle Ankara merkezde birçok eylem yapıldı. Türk Tabipleri Birliği; yaralı sayısının çokluğu ve bölgedeki hastanelerin yeterli olamaması nedeniyle geçici bir acil müdahale birimi kurduğunu açıkladı. Saat 22.00 civarında Beşiktaş Bezmialem Camii'ne giren göstericiler 3 Hazirana kadar camide kaldılar. İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu ve İBB Başkanı Kadir Topbaş basın açıklaması yaptı. Belediye Başkanı çalışmanın "topçu kışlası" değil, yayalaştırma projesi kapsamında yapıldığını belirtti. Eylemlerin ulusal medyada yer almadığı eleştirisi sıklıkla gündeme getirildi. Olaylara ilişkin haber ve görüntüler sosyal medyada yoğun olarak paylaşıldı.

1 HAZİRAN

Gezi Parkı eylemine müdahale eden polisin güç kullanımını protesto eylemleri tüm Türkiye'ye yayıldı. Taksim Meydanı ve çevresindeki polisler saat 15.45'ten itibaren otobüslerine binerek geri çekildi.¹¹¹ Ardından Taksim'e çıkan yollarda bekleyen kalabalık Taksim Meydanı'na geldi. Akşam saatlerinde de bir grup gösterici Boğaziçi Köprüsü üzerinden yürüyerek Taksim Meydanı'na ulaştı. İçişleri Bakanı Muammer Güler, yaptığı açıklamada 48 ilde 90'ın üzerinde eylem yapıldığını, 939 kişinin gözaltına alındığını, 53'ü vatandaş 26'sı polis olmak üzere toplam 79 kişinin yaralandığını ve bu yaralıların 19'unun İstanbul'da tedavilerinin devam ettiğini açıkladı. Ankara, Kızılay Meydanı'nda toplanan gruplara yoğun olarak gaz bombası atıldı. Güven parkta yapılan eylemlerde silahla, başından vurulan Ethem Sarısülük hastaneye kaldırıldı.

2 HAZİRAN

İstanbul'da hususi bir aracın karıştığı trafik kazası neticesinde Mehmet Ayvalıtaş (21) yaşamını yitirdi. Eskişehir'de, eylemlere katılan Ali İsmail Korkmaz ara sokaklarda bir grup tarafından darp edildi. Antalya'da üç üniversite öğrencisi polis memurları tarafından bir otoparkta dövüldü, öğrenciler şikâyetçi olmadı. İzmir'deki gösteriler sırasında deniz kenarında oturan bir kadın, polis memuru tarafından saçlarından sürüklendi. İçişleri Bakanı 67 ilde 235 eylem yapıldığını, 1730

¹¹⁰ İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı tarafından, 20 Haziran 2013 tarihinde yapılan açıklamada; çadırları yaktığı iddia edilen dört zabıta görevlisinin açığa alındığı belirtildi. Bu kişiler Ağustos ayında tekrar işe başladılar.

¹¹¹ 11 Hazirana kadar kolluk kuvvetleri Gezi Parkı ve Taksim meydanına müdahale etmedi.

kişinin gözüne alındığını, 115 güvenlik görevlisinin yaralandığını, 58 kişinin tedavisinin devam ettiğini ve 6 kişinin yoğun bakımda olduğunu açıkladı.

3 HAZİRAN

Antakya Armutlu'da başından yaralanan Abdullah Cömert kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdi. İzmir Karşıyaka'da bulunan AK Parti ilçe binası göstericiler tarafından ateşe verildi. İstanbul Dolmabahçe'de polis ve eylemciler arasında çatışma yaşandı. Polis, biber gazı ve tazyikli suyla müdahale ederken eylemciler kaldırım taşlarından barikatlar kurdu ve polise taş ve molotof kokteylleriyle karşılık verdi.

4 HAZİRAN

Sosyal paylaşım siteleri üzerinden halkı kin ve düşmanlığa sevk etme suçlamasıyla İzmir ve Adana'da, çok sayıda kişi gözüne alındı. İstanbul Adliyesinde, ülke çapındaki gösterilerde yaşanan polis müdahalesi avukatlar tarafından protesto edildi. İstanbul Beşiktaş'taki Başbakanlık Ofisi'ne yürümek isteyen ve "dağılın" uyarısını dikkate almayan gruba polis, tazyikli su ve biber gazıyla müdahale etti.

5 HAZİRAN

Taksim Dayanışması Platformu temsilcileri Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ile görüşme yaptı. Taksim Dayanışması, Gezi Parkının park olarak kalmasını, Atatürk Kültür Merkezinin yıkılmasına ilişkin girişimlerin durdurulmasını, ölüm ve yaralanmalara yol açan kolluk görevlilerinin ve diğer sorumluların görevden alınmasını, biber gazı bombası ve benzeri materyallerin kullanımının yasaklanmasını, gösterilere katıldığı için gözüne alınan vatandaşların serbest bırakılmasını, haklarında hiçbir soruşturma açılmayacağına dair açıklama yapılmasını, başta Taksim ve Kızılay olmak üzere Türkiye'deki tüm meydanlardaki ve kamusal alanlardaki toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklarının ve ifade özgürlüğünün önündeki engellerin kaldırılmasını talep etti. Ayrıca, ülke gündeminde yer alan 3. Köprü, havalimanı, HES'ler, kürtaç konusundaki görüşlerini dile getirdi.¹¹² KESK, DİSK, TTB ile TMMOB Türkiye genelinde iş bırakma eylemi başlattı.

6 HAZİRAN

Adana'daki gösterilerde eylemcilere müdahale sırasında alt geçit inşaatından düşüp ağır yaralanan 27 yaşındaki komiser Mustafa Sarı, hayatını kaybetti. İstanbul 1. İdare Mahkemesi 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı değişikliklerinin iptaline karar verdi. Sosyal medya soruşturması kapsamında İzmir'de gözüne alınanlar serbest bırakıldı. İçişleri Bakanı, 915 kişinin hastaneye kaldırıldığını, 79 kişinin tedavisinin sürdüğünü, 4 kişinin hayati tehlikesinin devam ettiğini ve 8 kişinin yoğun bakımda bulunduğunu, 516 kolluk görevlisinin yaralandığını belirtti.

¹¹² 6 Haziran tarihli ulusal gazetelerde yer alan bilgiler

8 HAZİRAN

İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Kadir Topbaş düzenlediği basın toplantısında, Gezi Parkı'nın yerine alışveriş merkezi, otel ve rezidans yapılmayacağını, kent müzesi olabileceğini, böyle bir durumda ise mimarlar ile görüşülebileceğini açıkladı.

9 HAZİRAN

Taksim Dayanışma Platformu, Taksim Meydanı'nda geniş katılımlı miting düzenledi.

11 HAZİRAN

Kolluk kuvvetleri, on gün aradan sonra sabah erken saatlerde göstericilerin hazırladığı barikatları aşarak Taksim Meydanına geldi. Kısa sürede meydana hâkim olan polis, meydanadaki pankartları indirdi.

Polisin Gezi Parkı'na müdahalesi sonucu protestocularla kolluk kuvvetleri arasında çatışmalar yaşandı. Akşam saatlerinde Gezi Parkı'na giren polis, girişteki bazı malzemeleri ve çadırları kaldırdıktan sonra geri çekildi. CNN, BBC gibi pek çok yayın kuruluşu gün boyu canlı yayın yaptı.

Taksim'e polis müdahalesini protesto eden ve yargının polis şiddetine karşı soruşturma başlatmadığını ileri süren ve oturma eylemi yapan İstanbul Adliyesindeki avukatların bir kısmı gözaltına alındı. Gözaltında altı saat tutulan avukatlar serbest bırakıldı.

12 HAZİRAN

Sabah saat 04.00'e kadar süren olaylar, polisin meydana çekilmesi ile sakinleşti. Aynı gün Başbakan Erdoğan, Gezi Parkı'ndaki eylemlerde yer alan bazı grupların temsilcileri ile Ankara'da bir araya geldi. Bu toplantının ardından AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Hüseyin Çelik, Başbakan Erdoğan'ın "Gezi Parkı için referandum seçeneğini ilgili kurumlara götürebiliriz" dediğini aktardı. İzmir Gündoğdu meydanında sivillere yönelik orantısız müdahalede bulunduğu iddia edilen üç polis memuru açığa alındı. İstanbul Çağlayan Adliyesinde avukatların gözaltına alınmasını protesto eden avukatlar Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa ve başka kentlerde kübbeleriyle yürüdü.

14 HAZİRAN

1 Haziran tarihinde ateşli silahla başından yaralanan Ethem Sarısülük hayatını kaybetti. Başbakan Erdoğan, Gezi Parkı'ndaki eylemlerde yer alan bazı grupların temsilcileri ile ikinci kez bir araya geldi.

15 HAZİRAN

Başbakan Erdoğan, Ankara Sincan'da düzenlenen "Milli İradeye Saygı" mitinginde Taksim Meydanı'nın boşaltılmaması halinde müdahale edileceğini ifade etti.

Taksim Dayanışması üyeleri ise 14 Haziran görüşmesinin ardından düzenledikleri forumların kararını saat 10.00'da açıkladı. Buna göre eylemler sadece Taksim Dayanışması çadırında sürdü-rülecek, park ve çevresindeki diğer çadırlar, flamalar ve bayraklar indirilecekti. Karar doğrultusunda, saat 16.00 civarında Taksim Platformuna ait olanlar haricindeki diğer flama ve bayraklar indirildi, ayrıca Gezi Parkı'ndan meydana açılan bölgedeki barikatlar da temizlendi. Bazı gruplar alanda kalmaya devam edeceklerini beyan ettiler.

Saat 17.30'dan itibaren kolluk kuvvetleri Park'taki göstericilere dağılmaları yolunda anons yapmaya başladı. Yoğun olarak gaz sıkıldı. Saat 20.50'de göstericilere müdahale başladı ve kısa sürede kolluk kuvvetleri Gezi Parkı'na girdi. Gezi Parkı girişe kapatıldı.

16 HAZİRAN

Biber gazı kapsülünün başına isabet etmesi neticesinde yaralanan Berkin Elvan kaldırıldığı hastanede tedavi altına alındı.¹¹³

17 HAZİRAN

Erdem Gündüz, polisin müdahalelerini protesto için Taksim Atatürk Kültür Merkezi önünde ayakta durma eylemi başlattı. Durma eylemine durarak destek olanların sayısı arttı. Kolluk kuvvetleri yaya ve trafik akışını engellediğini iddia ederek bazı eylemcileri gözaltına aldı.

18 HAZİRAN

Başbakan Erdoğan yaptığı açıklamada; polisin, şiddet eylemlerine karşı son derece sabırlı ve saygı duyulu şekilde mücadele ettiğini, demokrasi sınavından başarıyla geçtiğini, şiddet uygulayanların terörist ve anarşist gruplar olduğunu ifade etti.

20 HAZİRAN

İBB Başkanı Kadir Topbaş, bundan sonra bir durağın yeri değiştirilirken dahi halka danışacaklarını söyledi.

24 HAZİRAN

Olayların yaşandığı Gezi Parkında haber yapmaya çalışan basın mensuplarına yönelik müdahale ve gözaltılar gerçekleşti. TGS'nin açıklamalarına göre aralarında yabancılarında bulunduğu bir grup gazeteci polis tarafından gözaltına alındı.

6 TEMMUZ

Taksim Dayanışmasının çağrısı üzerine Gezi Parkına gelen kişilere polis müdahale etti. İşyeri sahibi S.Ç. isimli şahsın palayla göstericilere saldırdığına dair görüntü ve haberler kamuoyuna yansıdı.

10 TEMMUZ

Ali İsmail Korkmaz hayatını kaybetti.

11 TEMMUZ

Taksim Dayanışması üyeleri tutuklanmaları istemiyle sevk edildikleri mahkemece serbest bırakıldı.

113 Berkin Elvan, 11 Mart 2014 tarihinde yaşamını yitirdi.

KAYNAKÇA

- AVRUPA KONSEYİ İNSAN HAKLARI KOMİSERİ NILS MUIZNIKS'in 1-5 Temmuz 2013 tarihleri arasındaki Türkiye ziyaretini müteakiben hazırladığı Rapor
- AYATA Gökçeçiçek/ÇAĞLI Pınar/ELVERİŞ İdil/ERYILMAZ Sevinç/GÜL İdil Işıl/KARAN Ulaş/MURATOĞLU Cansu/TABOĞLU Ezgi/TOKUZLU Lami Bertan/YEŞİLADALI Burcu, **Gezi Parkı Olayları İnsan Hakları Hukuku ve Siyasi Söylem Işığında Bir İnceleme**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İnsan Hakları Hukuku Çalışmaları, İstanbul 2013.
- AYDIN, Yaşar/GÜNDÜZ, Hakan: İşkence ve Kötü Muamele Suçu TOHAV 2007 İzleme Raporu, Mim Ofset, İstanbul 2008.
- BAKER, Ulus, **Dolaylı Eylem**, Derleyen: Ege Berensel, Birikim Yayınları, İstanbul, 2012.
- DOĞRU, Osman/NALBANT, Atilla, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi/Yargıtay Başkanlığı, 1. Baskı, Ankara, 2013
- ERTAN, İzzet Mert, "Toplumsal Olaylara Müdahalede Biber Gazı Kullanılmasının AIHS'ye Uygunluğu", MHB, Yıl 32, Sayı: 1
- European Commission for Democracy through Law; Compilation of Venice Commission Opinions Concerning Freedom of Assembly,
- GEMALMAZ, Mehmet Semih: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukuku Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Madde3 / İşkence Yasağı) Analizi**, 1. Baskı, Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2006.
- GIFFARD, Camille: İşkencenin Rapor Edilmesi, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, 1. Basım (Çeviren: Orhan Kemal Cengiz), İzmir 2001
- HARRIS, David – O'BOYLE, Michael – BATES Ed – BUCKLEY, Carla, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku**, (Türkçe 1. Baskı) Avrupa Konseyi, Ankara, 2013.
- İNCEOĞLU, Sibel, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Ankara, 2013.
- İNSAN HAKLARI DERNEĞİ, Gezi Parkı Olayları ve Sonrasında Yaşananlara İlişkin Değerlendirme Raporu
- JEAN-François/AKANDJI-Kombe, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Pozitif Yükümlülükler**, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, No. 7
- KOÇ, Aysun /ÜÇPINAR, Hülya /SAKALLI, Nazan/ATAŞ, Nergiz Tuba: İşkenceye Açık Kapılar, 1. Baskı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları:60, İzmir, 2009, s.24.
- KORFF, Douwe, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap**, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, No. 8
- MACOVEI Monica, **AIHS'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz**, İnsan Hakları El Kitapları No: 2.
- MAZLUMDER İstanbul Şubesi, Taksim Gezi Parkı Olayları Raporu, İzmir, 2013
- MİLL John Stuart, **Hürriyet Üstüne**, Çev. Mehmet Osman Dostel, Sadeleştiren Ömer Çaha, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003

OSCE/ODIHR – Venice Commission Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly Study no. 581/2010 2nd Edition
OSCE/ODIHR Guidelines for Drafting Laws Pertaining to Freedom of Assembly, study no. 332/2005
TRAGER Robert, DICKERSON Donna L., **21. Yüzyılda İfade Hürriyeti**, Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları, 2003
TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI, İstanbul Taksim Gezi Parkı Olayları Sırasında Yaşanan Kolluk Kuvvetleri
Şiddeti ve Başta İşkence Olmak Üzere Hak İhlallerine Dair Ön Rapor, 26 Haziran 2013

İnternet Kaynakları

BOZKURT Aslıhan, Sosyal Medyanın “Gezi” deki Rolü, Bilişim Dergisi, yıl 41, sayı 156 www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s156/pdf/50-63.pdf ÖnbellekBenzer

BANKO Meltem/BABAOĞLAN Ali Rıza, Gezi Parkı Kitabı, <http://www.geziparkikitabi.com/ekitap/GeziParkiKitabi.pdf>

Tarih Dergisi, sayı 54, s. 22-41, <http://www.yasarkenyazilantarih.com/> (Erişim Tarihi:10.03.2014)

<http://www.toraks.org.tr/news.aspx?detail=1296> (Erişim Tarihi: 26.02.2014)

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/293-298.pdf> (Erişim Tarihi: 27.02.2014)

<http://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/pdf/2013-%2069%204.pdf> (Erişim Tarihi: 05.03.2014)

<http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/izci.pdf> (Erişim Tarihi: 10.03.2014).

http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/2013_ilerleme_raporu_tr.pdf (Erişim Tarihi:10.03.2014)

[http://ihop.org.tr/dosya/coe/CoE_CommDH\(2013\)24_TR.pdf](http://ihop.org.tr/dosya/coe/CoE_CommDH(2013)24_TR.pdf) (Erişim Tarihi: 09.03.2014)

<http://istanbul.mazlumder.org/webimage/gezi-parki-raporu-2013.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2014)

http://file.setav.org/Files/Pdf/201.309.16162138_kurguilegerceklikarasindageziylemleri_rapor.pdf (Erişim Tarihi: 11.03.2014)

http://www.psakd.org/gazi_olaylari_ahm.html (Erişim Tarihi: 18.03.2014)

<http://www.ulusalkanal.com.tr/album-p2-aid,993.html#galeri> (Erişim Tarihi:25.03.2014)

http://www.radikal.com.tr/turkiye/berkin_elvan_sorusturmasi_ates_eden_polislerin_resimleri_savcilik-ta-1182365 (Erişim Tarihi: 25.03.2014)

<http://www.tihv.org.tr>

<http://www.ihd.org.tr/index.php/raporlar-mainmenu-86/el-raporlar-mainmenu-90/2681-gezi-park-direnii-ve-sonrasnda-yaananlara-likin-deerlendirme-raporu.html> (Erişim Tarihi: 07.03.2014)

<http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/GeziParkiTR.pdf> (Erişim Tarihi: 07.12.2013)

http://www.radikal.com.tr/turkiye/duran_adamlarin_sucu_durarak_polise_direnme-1138105, İsmail Saymaz Arşivi (Erişim Tarihi:10.03.2014)

<http://www.tbmm.gov.tr/komisyoin/insanhaklari/pdf01/293-298.pdf> (Erişim Tarihi:10.03.2014)

<http://www.hrw.org/node/117244> (Erişim Tarihi:10.03.2014)

<http://www.icnl.org/research/library/files/Transnational/VENICE.pdf>

TiHK

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI KURUMU

www.tihk.gov.tr